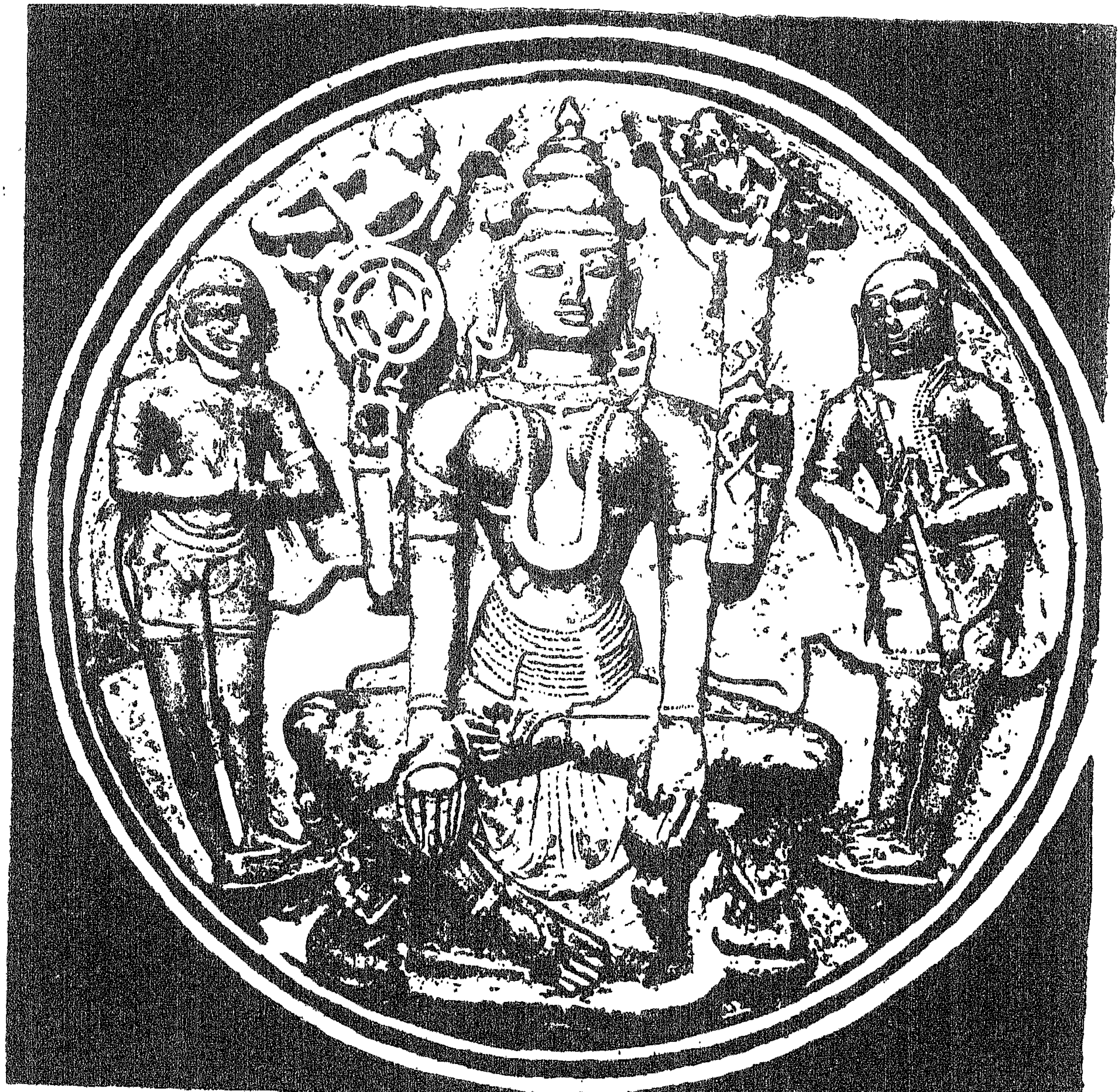

భారతి

వ్యవస్థాపకులు
దేశోద్ధారక నాగేశ్వరరావు పంతులు
వెల: రూపాయిన్నర

అక్టోబర్ 1975

భారతి

మాసపత్రిక

శివలెంక శంభుప్రసాద్

సంపాదకుడు

(1938-1972)

*

అక్టోబరు 1975

సంపుటము : 52 : సంచిక : 10 :

విడిప్రతి వెల రూపాయిన్నర

విషయానుక్రమణిక

అక్టోబరు 1975

విచికిత్స

శ్రీ వి. సంపత్కుమారాచార్య

ఈ జీవితమనే మహా కావ్యంలో
నువ్వు ప్రహేళిక !...
అసలు జీవితమే ఒక ప్రవల్హిక ! ! ......
నిన్నటి సూర్యుడు పడమట వ్రాలిన దగ్గర్నించి
చీకట్లో మునిగి ...
నేటి సూర్యుడాడబోయే నిన్న మొన్న పాత నాటకాన్ని
మళ్ళీ చూడ్డం కోసం ...
ఆకాశంలోకి నా అలవాటు చూపు ! ...
ఆ ఆకాశమనే మహా సముద్రంలో
మేఘాలనే ఓడలు ! ... మధ్య ఎక్కడో
దారి తప్పి దిక్కుమొగం వేసిన రెండేళ్ళ పిల్లల్లా
రెండో మూడో మినుకు మిణుగురు చుక్కలు ! ! ......
ఆ తారల్నందుకోవాలని పరిగెడుతున్న మేఘాలు
అతని భూమికి వదిలి పెట్టినై
తను అస్తిత్వాన్ని కోల్పోయినట్లు ......
ఒక యూనివర్శల్ పొయెట్
విరచించి పారేసిన ఈ బ్రతుకు పొత్తంలో
సౌగంధానికి...పోయిన్ని పుటలు ఎగిరిపోతూంటే
వాటిని దతిజేర్చుకుంటూ...క్రొత్తగా చదువుకుంటూ
ఏ పదానికే అర్థమో ... ఏ దినానికే అనుభవమో
అన్వయం కుదరక ...
ఆ అలంకారాలూ ... శ్లేషలూ అర్థంకాక ...
శేషకాలాన్ని ఋణం దివక్కు పెట్టుకుంటూ
నేను ! ...... ఒక మానవుణ్ణి ! ! ......
ముందొచ్చేది మరణమో ... మారణమో
సుఖాలతోరణమో ... దుఃఖాలతో రణమో
తెలియదు ! ...
అది కనపడేదాకా నా ఊహల్లో పిడి దేవళం ! ! ...
ఈలోగా నాలో సందేహాల దేహాల
అవిరామ ప్రవిదారణం ! !......

మధ్యతరగతి మందహాసం - తిలక్

శ్రీ శివలెంక ప్రకాశరావు

'కవిత్వం జీవితానికి ఒక విమర్శ. కవియొక్క గొప్పతనము అతని శక్తివంతమైన, అందమైన భావాలను జీవితానికి సమన్వయించటంలోనే ఉంటుంది' అంటాడు అర్నాల్డ్ మహాశయుడు.

అందుకే 'కవిత్వం జీవితంనుంచి పుట్టి జీవితానికిచెంది, జీవితంకోసమే జీవిస్తుంది' అని అనడం జరిగింది. అటువంటి కవిత్వమే కవిపోయినా శాశ్వతంగా జీవించి ఉంటుంది

అలాగే తాను అస్తమించినా, తన కవితామృతం రసజ్ఞుల హృదయ క్షేత్రాలలో ఎల్లప్పుడూ కురిసేటట్లు చేసిన కవిచందురుడు దేవరకొండ బాల గంగాధర తిలక్. ఆధునికత్వానికి ప్రాణాలైన సరిశీలన, పరిశోధన, ప్రయోగాలనుచేసి, జీవిత రహస్యాలనెరిగి జీవించిన వాడు తిలక్. 'నవ నవాలైన ఊహావర్ణార్ణవాలమీద ఉదయించిన' ప్రభాకరుడీయన. 'గాజు కెరటాల వెన్నెల సముద్రాలూ, జాజి పువ్వుల అత్తరు దీపాలూ, మంత్రలోకపు మణిస్తంభాలూ, కవితా చందనశాలలో కలం అనే కుంచెతో చిత్ర విచిత్రంగా చిత్రించిన చిత్రకారుడు'. 'అగాధ బాధాపాథః పతంగాల ఆక్రందనలను ఆలకించి', మానవీయ పతాకాన్ని ఎగరేసిన మానవతా వాది తిలక్. అందుకే 'నా అక్షరాలు కన్నీటి జడులలో తడిసే దయాపారావతాల'నీ, 'మానవత లేని లోకాన్ని సృష్టించలేన'నీ చెప్పుకున్నాడీయన - ఆకలికి అల్లాడి మర్రిచెట్టు కింద మరణించిన ముసలోణ్ణీ, వర్షంలో వంతెన కింద ప్రసవించిన మాలాల్ని, తిండిలేక ఏడ్చిఏడ్చి మురికి కాల్వ పక్క నిద్రించిన అనాథ బాలుణ్ణీ, నిరాహారుడుగా ఆఫీసుకు వచ్చిన ప్యూన్ వీరన్నని, క్షయరోగం వచ్చిన అర్ధాంగికి భర్తయిన గుమాస్తాని చూసి విలవిలలాడిపోయి, 'క్షతదుఃఖిత హృదయమూరడిల్లునంతవరకు నాకు శాంతి కలగదింక నేస్తం' అని, 'ఈ గుండెపట్లు ఎక్కడో కదిలినవి, ఈ కనులు వరదలై పారినవి, ఈ కలలు కాగితపు పేలికలై రాలినవి' అంటూ 'ఆర్తగీతం' ఆలపిస్తాడు తిలక్.

'కాలం విరిగినబండిచక్రంలా కదలలేకపోవడం మొండి చేతుల మానవత్వం తెల్లబోవటం' చూడగల క్రాంతదర్శి తిలక్.

నిజంగా కవికి క్రాంత దర్శిత్వంలేందే ఎదుటివారి బాధనర్థం చేసుకోలేడు. తోటివారి వ్యధలలో, ఒక భాగస్వామి కాలేడు. అందుకే ఒక మహాశయుడు 'కవితాసృష్టి కవికి పరకాయ ప్రవేశం వంటి'దంటాడు. ఆ శక్తి యుక్తులుంటేనే కాని కవిత నిజమైన కవితగా ఉండదు, వట్టిమాటలకూర్పులాగా, చప్పచప్పగా ఉంటుంది. నిజమైన కవితలో కవికి ఒక సన్నివేశంలో, ఒక సంఘటనలో కలిగిన హృదయ స్పందనం పఠితకు విస్పష్టంగా వినిపిస్తుంది ఆతనికి కలిగిన ఆర్తిని తలపిస్తుంది. అందుకే 'వ్యక్తి లోపలి జీవితంలోకి చూపును త్రిప్పేదే ఉత్తమ కవిత' అన్నారు.

ఈ ఉత్తమ కవితా లక్షణం తిలక్‌లో ప్రత్యణువునా ప్రతిధ్వనిస్తుంది.

బాధ తిలక్ కవితకు జీవగఱ్ఱ అందుకే 'దుఃఖానికీ బాధకీ కరగలేకపోతే ఈ బాలగంగాధరుడు తన కవిత్వాన్ని, తన ప్రాణాన్ని గూడా బంగాళాఖాతంలోకి విసరివేస్తాడు' అంటాడు ఒకచోట! తన చుట్టూ ఉండే సమాజం ఎటువంటి స్థితిలో తల్లడిల్లుతున్నదీ గమనించి తన కవితకు ఈ లోకాన్ని గీటురాయి'గా, తన హృదయంలో పొంగి పొరలే కరుణను 'చిగురు తురాయి'గా ధరించిన మహా మనిషి తిలక్.

ఆయన నేటి మధ్యతరగతి కుటుంబీకులను చూసి వడిన

అనేదానిని 'నీడలు' అనే కవితలో ఎలా వ్యక్తం చేసినారో చూడండి.

నిజంగా నేటి మధ్యతరగతి కుటుంబీకుడు అటు అంతస్తుల అంబరాల్లో అత్యంతదూరాన స్వేచ్ఛగా విహరించే ధనవంతులకూ, ఇట్టి రక్తాన్ని చెమటగామార్చి, కండలను కరిగించి, తరతరాలుగా నిక్కేపు గంజి నీళ్ళకు అర్రులు చాస్తూ, పడగవులు పడుతూ ఈ సమాజమనే అడవిలో జీవిస్తూన్న బలహీనవర్గాలకూ చెందక గబ్బిలంలా తన జీవితాన్ని వెళ్ళబుచ్చుకుంటున్నాడు. చివరికేకాకుండా చివరికి దిక్కుమాలిన చావు రోజుకొకసారి వస్తున్నాడు. మొండి అయిర్దాయంతో మళ్ళీ బ్రతుకుతున్నాడు. జీవచ్ఛవంలా జీవిస్తున్నాడు. "మా తాతలనాడు నేము నేతులు తాగాము. మామూతులు వాసన చూడండి" అంటూ, పాతకాలపు ఆడంబరాలకూ, ఆర్భాటాలకూ పోతూ 'చింత చచ్చినా పులుపు చావలేదన్నట్టు భూతకాలపు ఊబిలో దిగబడి, బయటకు వచ్చే ఓపికలేక, తనమునుగి తానే భయపడుతూ, వ్యర్థ జీవితాన్ని గడుపుతున్నాడీ మధ్యతరగతివాడు. ఈ తరగతికి చెందినవారు 'రేపటిని గురించి, సంఘాన్ని గురించీ, చివరకు తనలో దాగిన తనను చూసే భయపడి పోతారనీ, అందరూ గతంలో కూరుకుపోయిన గతించిన కాలపు నీడల'ని అంటాడు తిలక్.

అంతేకాదు. 'వీళ్ళందరూ తోకలు తెగిన ఎలుక'లట! 'కలుగుల్లోంచి బయటికి రాలేర'ట! 'లోపల్లోపలే తిరుగుతా'రట !

ఎలుక మూర్ఖత్వానికీ, అజ్ఞానానికి ప్రతీక. అంతేకాదు. ఈ మధ్యతరగతి ప్రజలు తాతతండ్రుల నాటి అస్తిపాస్తులవే తోకలు తెగిన ఎలుకలు. ఎలుకకు తోక ప్రాణంవంటిది. అది లేకపోతే సరిగా సంచరించలేదు. కాని తన మూర్ఖత్వాన్ని విడవనూలేదు. అలాగే తమ పాత పద్ధతులనూ, ఆచార వ్యవహారాలనూ విడిచిపెట్టి బయటకు రాలేరు వీరు. ఆ లోకంలోనే సంచరించుతూ కూపస్థమండూకాల్లా బతుకుతారు అంటే వీరి పాత ఆచార వ్యవహారాలవే కలుగుల్లోనే గిరగిరా తిరుగుతూ ఉంటారన్నమాట!

అందుకే వీరిని కవి 'సంఘపు కట్టుబాటుకు రక్షకభటులనీ, శ్రీమంతుల స్వేచ్ఛావర్తనకి నైతిక భాష్యకారులనీ, శిథిలాలయాలకు పూజారుల'నీ విమర్శిస్తాడు.

ఈ మధ్యతరగతి వారికి మానవత్వం కూడా భారీగా ఉండదు. ఎప్పుడేమి ముంచుకొస్తుందో అనే భయం వీరిని వదలక వెన్నంటే ఉంటుంది పెనుభూతంలా. అందుకే వీరిని 'సగం సగం మనుష్యులం'టాడు కవి.

మరి వీరి నిత్యకృత్యాలు చూడండి: 'పురాణాలు చదవటం, పాపం పుణ్యం బేరీజు వేయటం, దైవభక్తి పేరిట తిరగేయటం, జాతి పడినట్టు నటించటం, చచ్చుబడిన నిస్సటి మాటల్ని మాటాడటం, కప్పబడిన నిస్సటి కలల్ని, తల టం, చిరునవ్వు (రాలిపోయినా సరే) నవ్వుకోవటం'- ఇదీ వరస.

ఏ పని చేసినా భయం, అనుమానం. ఇంతకంటె పెద్ద రోగం మరొకటి అక్కరలేదు. అటువంటి దుఃఖభాగినులను 'ముక్కలైన గాజుపెంకులు, చెల్లాచెదరైన మూగముత్యాలు, కల్లాకపటం తెలియని కబోదిగుంపులు తమని తామే మోసగించుకునే విద్యాధికులు, విదూషకులు, తమ చెట్టు కొమ్మని తామే నరుక్కునే అమాయకులు, సంప్రదాయకులు' అని కన్నీరు కారుస్తాడు తిలక్.

ముక్కలైన గాజుపెంకులు కోల్పోయిన ప్రకాశ శక్తికీ, చెల్లాచెదరైన మూగముత్యాలు వశించిన ఆకారాలకీ, విలువకూ, కబోది గుంపులు అజ్ఞానాంధకారానికీ, విద్యాధికులు బుద్ధిజాడ్యానికీ, విదూషకులు అవహేళన పాలవటానికీ, కవి యెన్నుకున్న చక్కని ఉపమానాలు.

ప్రతిమాటకూ కొంతబరువూ కొలతా, వాడి, శక్తి ఉంటాయి. అవి సంపూర్ణంగా తెలుసుకున్నవాడే ద్రష్ట. మాటల తోటలమంచి కవితామృతాన్ని ఒడుపుగా పిండగల శక్తిమంతుడే స్రష్ట. అతని సృష్టియే ఉత్తమ కవిత. ఈ కోవకి చెందినదే తిలక్ కవిత.

మధ్యతరగతి వారిని ఏవిధంగా చూచినా దురదృష్టవంతులే. పాపం! మండే ఆకలి మంటల్ని పూర్తిగా చల్లార్చుకోనీయలేని దయనీయస్థితి వీరిది. కాని పైకిమాత్రం 'పాతకాలంలోని నీతుల్ని వల్లిస్తూ' ప్రస్తుత కాలాన్ని దూషిస్తూంటారు. కటిక కడుపులూన్న దరిద్రంలోనే 'హరి దా లోభరి ' గుర్తిస్తూంటారు. గంపెడు పిల్లల్ని కన్నీ, ఇంకొకడు చాకిరీ నెత్తిన వేసుకొని, ముక్కుతూ మూల్గుతూన్న

వారలకు పేరు శిహానాని బోధిస్తారు తమ భీరుత్వానికి రంగుపూసి వీరు తమ స్వభావాన్ని 'ధైర్యం' అని పిలుస్తారు అందుకే ఇలాంటి పిరికి పందలనుద్దేశించే 'డైనమైట్ పేలాలి' అనీ, 'డైనమోలు తిరగాలి' అనీ అంటాడు తిలక్ విమర్శిస్తూ.

కవితకు వాస్తవికత, భావుకత పరస్పరం తయారైతే తిలక్ భావుకత్వపు కోణంనుంచి అధునాతన వాస్తవిక జీవితాన్ని తిలకించి, మనముందుంచి, తరించినాడు. "రేపటి ఉదయానికి యీవేళ వెలుగుల్ని సమకూర్చుకోవాలి" అనే మనస్తత్వం కలవాడు తిలక్. పరిస్థితుల ప్రభావానికి కుంగిపోవటం ఆయన స్వభావానికి విరుద్ధం. 'మురికికూపమీద ముసలితనం గాదు, మృత్యుజగతిమీద మహోదయం వికసించదు వసంతం వాసించదు', 'సంపదాయ భీరువుకీ, అస్వతంత్ర వితంతువుకీ వసంతంలేదు' అంటాడు 'శిఖరారోహణ' అనే కవితలో తిలక్.

ప్రాచీన కవిత్వంలో లేని నవతాకవితలు కనిపిస్తాయి తిలక్‌లో. నవత ఉన్నప్పుడే కవిత రాణిస్తుంది. 'ప్రతి కవితా పాఠకుడికీ, కవికి కలిగిన అనుభూతి ఆకారాన్ని అందించి, హత్తుకొని, కొత్త అనుగ్రహాల కాంతిపేటికను తెరవాలి కదిలించాలి' అని తిలక్ కవితాశయం. అందుకే 'కవిత్వం' ఒక 'ఆల్కెమీ' అంటాడాయన.

ఆధునిక నాగరికతా వలయంలో దీర్ఘంగా బతుకులీడుస్తున్న మధ్యతరగతి ఉద్యోగస్తులను 'గొంగళి పురుగుల'పడంలో ఇదే విశేషం కనిపిస్తుంది. 'గొంగళిపురుగు' అందవికారమైన ఒక అల్పజీవి. చూస్తేనే ఒళ్ళు జలదరిస్తుంది. చీదరింపు కలిగిస్తుంది. ఇది నిరాశా నిస్పృహలకు ప్రతీకవంటిది. ఈ దశలో ఇది కనబడిన ఆకునల్లా 'గుడ్డెద్దు చేలోపడ్డట్టు' మేస్తూ, ముందుకుపోతూ మత్తుగా పడుకొని, భవిష్యత్తులో రాబోయే సీతాకోక చిలుక దశను గూర్చి తీయటికలలు కంటుంది. అల్లుకున్న గూడులో కళ్ళు మూసుకుని, ఒళ్ళు ముడుచుకొని కాలం దొర్లిస్తూంటుంది.

అలాగే మధ్యతరగతి మానవుడు గానుగెద్దు జీవితాన్ని 'బల్లపరుపుగా పరచు'కుంటాడు తన జీవితంమీంచి ఎంతమంది ఏ రకంగా నడిచిపోయినా చీకూచింతాలేని మానవుడతడు.

అందుకే అతని భార్యామణి తాపీగా వచ్చి

'సంపదాగలేదు పొలడబా లేదు!
జగురేపు- రాత్రికి రగులేపు'

అని రోజూ పాడే పాత పాటకీ, నిత్యం చచ్చే చావుకీ అలసి తృప్తితో వినిపేముంటుంది? దాని కూడా సమాధానం చెప్పడం కూడా లేకుండా. పెదలకుండా పడుకుని, భవిష్యజ్జీవనానికి సంబంధించిన 'సగం సగం కలల్ని నెమరేస్తూ' నిద్రపోతాడు.

ఈనాటి ప్రతి మధ్యతరగతి ఉద్యోగికీ ఇది మామూలు విషయమే! గొంగళీక ఉద్యోగన్ని రెక్కలు ముక్కలయేటట్టు చేసి ఇంటికి కాళ్ళీడ్చుకుంటూ జీవచ్ఛవంలా వచ్చి, కుర్చీలో కూలబడ్డ వెంటనే, ఏ చల్లనీళ్ళో, వేడినీళ్ళో తెచ్చిచ్చే వంకతో అరాంగి అరం లేని సంసారం ప్రారంభించి, కావలసిన వస్తువుల జాబితా చేతి కందించటం, అదిచూసీ చూడకుండానే నిటూర్పుల తూర్పుగాలిలో పక్కకు తోసివేయడం! రోజూ ఆవకాయ తిన్నట్లు' అలవాటే! ఒ లేక్ జీవితమే' ఈ చిన్న ఉద్యోగిది.

చూడండి—

'బల్లపరుపు జీవితంలోంచి కాన్షస్‌గా దాచిన
కోర్కెల సీక్రెట్ బాక్సులోంచి తీసి
ఉద్రేకాన్నీ, సెక్సునీ, శృంగారాన్నీ
క్రైమ్‌నీ, షాక్‌నీ, లాటరీ కాగితాన్నీ
చాటుకుండా చూసుకుని
నవ్వుకుని నిజం మెలేసుకుని
మాట్లాడకుండా జెంటిల్మన్‌లా
మత్తుగా పడుకుంది గొంగళిపురుగు'

ఇందులో వాడిన 'కాన్షస్, సీక్రెట్' ఇత్యాది ఆంగ్లేయపదాలు నిరంతర వ్యవహార ప్రయోగకాలో గమనించండి. మాటకున్న శక్తినీ, పద సమూహాన్నీ తెలిపేవి ఇవి. తెలుగు సమాజంలో నిలిచిపోయాయి. అందుకే తిలక్ 'అక్షరాలు' పతాకకు లవహించే విజయ ఐరావతాలు.'

ప్రతివాడికీ కోరికలుండటం సహజం కాని అందని పండు కోసం అర్రులు చాచటం అవివేకం. అయితే చిన్న ఉద్యోగి అయిన ప్రతివాడికీ ఇది మామూలే! అసలే ఎముకు బొదుగూరే ఉద్యోగం దానికితోడు స్వర్గంలో విహరించే కోరికలు. అందుకే వాటిని 'కాన్షస్'గా 'సీక్రెట్ బాక్సులో' దాచుకుంటాడు. తనకు నిత్యమూ

జరుగుతూన్న అన్యాయాల నెదిరించాలనే ఉద్రేకం, ప్రకృతి సిద్ధమైన లైంగికానుబంధము, కొత్త మోజులుపడే శృంగారం, పని పొదిద్దామనే తెగింపు, ప్రత్యణువులో జీర్ణించుకొనిపోయిన ధీరత్వం, జీవిత వైకుంఠపాళిలో పెద్ద నిచ్చెనలా కనబడే లాటరీ కౌగిలింత— ఇవన్నీ చిదంబర రహస్యాలే! చాటుగాతీసి చూసుకొని, మురిసుకొని దాచుకోవలసినవే! కాని వెంటనే నిరాశా నిస్పృహలపాల్జ క్షేపానికి కూడా తెగించిన గుండెలు తీసిన మొనగాడు. ఒక్కసారిగా 'జెంటిల్మెన్' అవుతాడు. ఏది ఎవరికీ చెప్పే ధైర్యంగాని, చేసే సామర్థ్యంగాని లేని దౌర్భాగ్య దామోదర చక్రవర్తి ఈనాటి ఉద్యోగి!

'కాంక్షా మధుర కాశ్మీరాంబరం కప్పు కోటానికైనా' ధైర్యం లేని నిరాశాజీవియీతడు. అందుకే 'బస్‌స్టాప్ దగ్గర సరాయి ఆడది తలకేసి చూచినా, మెరీనా కాంటెస్ట్ యీవల నుంచుంటే మినపట్టు వాసన ఘాటుగా వేసినా, అసలు అప్పుడే కాంగ్రెస్‌లో చేరివుంటే ఈపాటికి మినిస్టర్ని అయేవాడిననిపించినా', పెళ్ళాందగ్గర సర్దాగానైనా చెప్పుకోలేని దురదృష్టవంతుడు ఈ ఉద్యోగి.

ఇందులో మొదటిది అసమర్థతకూ, రెండవది ఆర్థికదుస్థితికీ మూడవది ఎంపికకూ నిదర్శనాలు. చివరి దానిలో నేటి రాజకీయాలపై చేసిన వ్యంగ్యంకూడా కనబడుతుంది. నిజంగా ఈ 'అక్షరాలు వెన్నెలలో ఆడుకొనే అందమైన ఆడపిల్లలు'.

నేటి మధ్య తరగతి ఉద్యోగి కట్టుకున్న పెళ్ళాంతోకూడా మనసువిప్పి మాటాడుకోలేడు పాపం! ''హయ్యో రామ నీబతుక్కి' ఇంత అదృష్టంకూడానా'' అని ఎక్కడ మూతి విరుస్తుందోనని భయం అందుకే 'ముడుచుకుపోయిన గొంగళీపురుగు తన్ని తనే తీసుకొని గోడఅవతలకి తన్ని తానే గిరవాటేసుకుంది అని అంటాడు తిలక్.

ఇందులో 'ముడుచుకుపోవటం' తో నిరాశా నిస్పృహలకు లోనయిన పరిస్థితి. 'తన్ని తానే గిరవాటేసుకోవటం'లో ఆశలన్నింటికి శాశ్వతంగా నీళ్ళు వదులుకోవటం ద్యోతకమవుతుంది.

ఇలాంటి వారు లక్షలు లక్షలు ఈనాడు. ప్రతిచోటా ప్రత్యక్షమవుతున్నారు ఈ భయంకర సృష్టి కథనాన్ని మానవయత్న వైఫల్యాన్ని ఊహింపనేసి ఒణికిపోయాడు తిలక్.

తాను చూచిన అభాగ్యులలో కొందర్ని ఉదాహరిస్తాడు చూడండి :

కోటేశ్వరరావు మొదటివాడు. ధనంవల్ల కాకపోయినా రోజూ ఆఫీసుకు కోటుతొడుక్కుని పోతూ దానిపేరుకు సార్థకం చేసుకుంటాడు. అతనిది తొణకని, బెణకని మనస్తత్వం అందుకే 'భూకంపం వచ్చిందన్నా, ప్రపంచయుద్ధం రేగిందన్నా, తన భార్య కవలల్ని కన్నదన్నా' కంగారు పడక తాపీగా ఆఫీసుకెళ్తాడు. దేనికి చలించక నిద్రాణ స్థితిలో బండబారిన మొద్దు జీవితానికి ఒక ప్రతీక ఈతడు.

రెండవవాడు వీరేశ్వరరావు. అధీర నాయకుడు. పగలల్లా ఆఫీసులో గొడ్డుచాకిరీచేసి ఇంటికొచ్చి నిద్రపట్టక మనశ్శాంతికోసం రాత్రి రెండో ఆట సినిమాకెళ్ళివస్తూ దారిలో రత్నమ్మ ఇంటిముందు రిక్షాలో దిగిన కామాంధుడి జేబులోంచిపడిన పర్సును భద్రపరచి, తిరిగి వచ్చిన తరవాత అతనికిచ్చి 'థాంక్స్' బిరుదును సంపాదించుకొని సంతసిస్తాడు ఈ కలియుగ ధర్మాత్ముడు. ఇది అసమర్థుని జీవయాత్రకొక నిదర్శనం.

మూడవవాడు వీరేశ్వరరావు. నిరుద్యోగి. అయినా వినయశీలి అందుకే 'అతడి కుడిచేయి ఆఫీసరొస్తే సెల్యూట్ చేస్తుంది. ఆకలేస్తే గబగబా రాస్తుంది' రాసుకేంచేస్తుంది పాపం! ఆకలి మంట చల్లార్చుకునే ఉపాయం ఎలాగూలేనప్పుడు. రాసిరాసి బుర్ర ఖరాబయితే మాత్రం జేబులోంచి సెకండ్‌హాండ్ సిగరెట్టుముక్కల్ని తీస్తుందట! లోపలున్న ఆవేదనల పొగల్ని, ఆవేశాల సెగల్ని బయటికి క్రక్కడానికి. సిగరెట్టుముక్క లాతని ఆర్థిక దుస్థితికీ, నేటి మధ్యతరగతి ఉద్యోగి వ్యవస్థకు అవి చూపిన స్మృతి చిహ్నాలు. మరి కుడి చెయ్యి ఇట్లా గయితే 'ఎడమచెయ్యి నన్నుకొంటూ ఎలక్ట్రిక్ స్తంభాన్ని ఆనుకుని షాక్‌తగిలి చల్లగా ప్రాణం తీస్తుందట. నిరుకారిపోయే నీరేశ్వరరావు నిస్సహాయ నిరాశాజీవి కొక తార్కాణం.

నాల్గవవాడు జోగీశ్వరరావు. నిజంగా ఈతడు కలియుగ యోగీశ్వరుడే! కోటీశ్వరరావుకు పోటీ. 'బ్లాక్ మార్కెట్‌లో బియ్యం బ్రాకెట్, ఓపెనింగులు, క్లోజింగులు, థియేటర్లో కొత్తసినిమా, కాఫీహోటల్ రేడియోలో అల్లా, రోడ్డుమీద ఖరీదైన కారూ నిన్ని లో నేగి నవాబీ ఊరేగింపు, కేకలూ, కోకలూ, మూకలూ మురిసిన బజారు రోడ్డమ్మట వీనులుండి వినక, కళ్ళుండి కనక సటాక్షా

నేరుగా నడుస్తాడు? సాధారణంగా ఈ చెప్పిన విషయాలన్నీ నేటి మానవుడు 'నాగరికత' అని పిలిచే వ్యగ్రంగా పరిగెత్తే సత్యాలు. కాని వాటికికూడా లొంగని మనస్తత్వం అలవరచుకున్నారు జోగీశ్వరరావు. నిరాశా మేఘావరించిన అతని జీవితాకాశగమనమే దీనికి ముఖ్య కారణం.

ఇలాంటి గుమాస్తాలు, టీచర్లు. చిన్నచిన్న సంసారులు గొంగళి పురుగు జీవితాలను అనుకరిస్తున్నారెందరో ఈనాడు!

ఉద్యోగంలో చేరేముందు ప్రతివాడికీ కొన్ని ఆదర్శాలు, ఆశయాలుంటాయి. కాని కొన్ని రోజులకా విషయాలన్నీ జీవిత రథచక్రాల కిందబడి దుర్మనియలవుతాయి. పూర్వపు స్నేహాలకు స్మృతి చిహ్నాలుగా ఉన్న 'గోడమీద గ్రూప్ ఫొటోలు,' కష్టపడి సంపాదించుకున్న 'బియ్యే డిగ్రీలు క్షీణిస్తాయి. అప్పుడు నిత్య నైమిత్తిక మృద్భిత్తి కల గుళ్ళు కడతాడు వాటిలో 'సంఘ గౌరవ భైరవ దైవతముల్ని ప్రతిష్ఠిస్తాడు. రసహీనమైన జీవితాన్ని నివాళిస్తాడు'.

'మృద్భిత్తిక' అంటే మట్టి గోడ. ఇది ఏర్పడిన నిర్జీవ జీవనానికి ప్రతీక. 'గౌరవ భైరవుల' నడకలో అక్రమంగా అందలా లెక్కిన పెద్దమనుషులను దుయ్యపట్టటంకనవస్తుంది. వక్రోక్తి కావ్యజీవితం కదామరి!

'నిత్య......గుళ్ళు' అనే సమాసంలో పద్యపు సువాసనలు గుబాళిస్తాయి తిలక్ కవితనుగూర్చి రమణారెడ్డిగారన్నట్లు.

జీవితపు రక్షకోసం జీవితపు విలువల వలువలను చింపి, పీలికలు చేసుకొన్న మధ్యతరగతి ఉద్యోగస్థుల జీవితాలకు అధికారుల 'నీడ'లే కట్టని మేడలు! పెట్టని మాడలు! రోజూవచ్చే పీడకలలే పన్నని వలలు వీరికి. వీటి వెనగ్గా నీరసంగా నుంచునే అసమర్థులు వీరు. అందుకే 'చనిపోయిన కోర్కెల్ని పాతిపెట్టిన శ్మశానాలను దాటుకొని అలవాట్ల ఆచారాల రైలుపట్టాలమీదనే' దొర్లుకుంటూ ముందుకు పోతారు వీరు.

అలవాట్లనూ ఆచారాలనూ రైలుపట్టాల నడం ఒక విశేషం. జీవితమనే రైలుబండి అలవాట్లూ, ఆచారాలూ అనే రైలు పట్టాల మీద ఒక్కసారి ఎక్కిందంటే మళ్ళీ వెనక్కి రావడం కష్టం. ఎలాగోలాగా బతుకుదెరువు బరువుల లగేజీని మోసుకుంటూ ముందుకు పోవలసిందే! దరిదాపుల్లో ఈ రైలుబండి ప్రయాణం ఆగదు విషాదాంత జీవితాంత మనే స్టేషను చేరితే తప్ప.

ఇంకా చూడండి తిలక్ జీవిత చిత్రణ.

'చిన్నప్పుడు తెలియక చేసిన తప్పులకు రోగాలు మిగుల్చుకొని, యౌవనంలో వృద్ధాప్యాన్ని తగుల్చుకుని, భయాల చాటున, ఏడుపు కొండలమాటున అఘోరిస్తారట నేటి మధ్యతరగతివారు.

నూనూగు మీసాల నూత్న యౌవనంలో ఒళ్ళూపై తెలియక చికిలింత ఐశ్వర్యంకోసం పడిన తిప్పలకూ, కలిగిన సుఖానుభూతులకూ ఆఘాతాల్లాగా, స్మృతి చిహ్నాలుగా మిగిలిన రోగాలకూ, నిత్యం జీవితంలోపడే ఇబ్బందులకూ ముప్పది యేళ్ళకే ముసలివాళ్ళవుతున్నారు వీరు. దుర్భరమైన జీవితాలను భరించలేక విసుగెత్తి ఆత్మహత్య చేసుకుందామని అనుకుంటే 'పెళ్ళాం మాటో! బాబుకేకో!' వినబడి, అదికూడా సానుకూల పడదు ఈ తరగతి నిర్భాగ్యుడికి.

దాంతో 'భయపడి గజగజవణుకుతూ తిరిగి తన జీవితాన్ని బల్లపరుపుగా పరుచుకొని దానిమీద నిద్రపోతాడు సగం సగం తిన్న కలల్ని నెమరేస్తూ, సగం చచ్చిన ప్రాణాన్ని జోకొడుతూ' అంటూ 'దిగులు నీరు నిండిన కోటి మనస్సరస్సరాల కవిత'ను వినిపిస్తాడు తిలక్.

ప్రతిపదంలోనూ కవిత్వానికి కావలసిన 'భావనాస్ఫోరకత్వం, హృదయాకర్షణం, రసోజ్జృంభణం అనే మూడువిషయాలూ ప్రస్ఫుటమవుతాయి. ప్రతి పాదంలోనూ కవికున్న మనస్తత్వ పరిశీలన, అనుభూతి ద్యోతకమవుతాయి.

'మనిషీ, సంఘమూ, ఈ సర్వ జగత్తూ జ్ఞాన సరస్సులో విరిసిన ప్రేమ పద్మంలాగ సత్యం శివం సుందరశీలమై ఉండాలి' అని నేపథ్య గాయకునిలా 'నిలువెత్తు తెరవెనక నిలచి' ఎలుగెత్తి చాటిన తిలక్ ఆశ, 'ఆగామి ఆశా వర్షాగగనంమీద అదిగో ఆనందం అనే ఇంద్రధనుస్సు, అలపటించేలోకానికి అందగా నిలుస్తుంది నవనవ వచస్సుధా సుమనస్సు' అని వివిధ విపంచికను మీటిన తిలక్ పలుకులు అమృతపు చినుకులై లోకాన్ని, బాధామయ జీవితాలను పునీతం చేయాలని ఆశిద్దాం!

సింహావలోకనం

(షేక్స్‌పియర్ "REMEMBRANCE" కు తెనుగు సేత.)

కెప్టెన్ శ్రీనివాస్

ఆలోచనా లహరి అస్థానంలోనే నున్నప్పుడు
ఆహ్వానించాను నా గత జీవితాన్ని, హాజరు కమ్మని !
గత జీవితపు వ్యథలు, వర్తమానపు విరాగలు,
అందుకోలేని ఆశలు నిట్టూర్పులతో నింపాయి
వ్యర్థమైంది నా జీవిత సమరం.
తిథి ఎరుగని మృత రాత్రిలో నా వారు దాగిన స్మృతి
విస్మరించిన విఫల ప్రేమ సంస్మృతి,
కనుమరుగైన దృశ్యాలు కలిగించిన ఖర్చు
వినూత్న దుఃఖాను భూతికి కలిగిన ఈ అవకాశాలు,
ప్రవాహ మెరుగని నా కళ్ళను,
జ్ఞాపకాల కెరటాల నీళ్ళలో ముంచాయి.

అప్పుడే కదా,

వలదని వదులుకొన్న ఆ బాధలు తిరిగి పొందవచ్చు
గొంతులో అపుకున్న ఆ ఆక్రందన కథ తిరిగి చెప్పవచ్చు
గుండె గాయాలతో చెల్లించిన ఆ రుణం మళ్ళీ చెల్లించవచ్చు
— కాని మిత్రమా, ఆ క్షణం తెచ్చిన నీ జ్ఞాపకాలలో
అన్ని నష్టాలు పూరించుకున్నాను. బాధలు మృగ్యమయ్యాయి !

తెలుగులో స్వర సమీకరణ

శ్రీ చేకూరి రామారావు

(గత సంచిక తరువాయి)

ఇ> ఉ మార్పునే ప్రాచీన భాషలో (క్రియల్లో) వర్ణసమీకరణంగా గుర్తించిన చిన్నయసూరి "ఇత్వంబుగాని యేత్వంబుగాని కూడునవో సవాద్యంబైన యుత్వంబున కిత్వంబగు "(క్రియ 85)" అని సూత్రించారు. ఆధునిక భాషలో ఈ స్వరసమీకరణం విస్తృతమయింది. దీన్నిగుర్తించే గోపాలకృష్ణయ్య (1958) "ఇత్వంగాని ఏత్వంగాని (భూతకాలిక సమాపక క్రియల్లో వచ్చే వివృతమైన ఏ) కూడితే అనాద్యమైన ఉత్వానికి ఇత్వం బహుళంగా వస్తుంది. "(క్రియ-133)" "వ్యతిరేకార్థక అకారం పరమైతే అనాద్యమైన ఉత్వానికత్వం వైకల్పికం ((క్రియ-154)" అని సూత్రాలు రచించారు. ఆధునిక పద్ధతిలో రచించిన వ్యాకరణాలతో కొన్ని మత భేదాలున్నాయి.

కృష్ణమూర్తి, (1961). కెలి (1965), రామారావు (1969)లు మధ్యాచ్చును ఉత్వంగా గుర్తించారు. ప్రకాశం (1972) మధ్యాచ్చును ఫలాని అచ్చుగా గుర్తించనక్కరలేదన్నారు. ఆధునిక భాషా ధాతువుల్లో అనాద్యమైన అచ్చులు ఉద్దిష్టాలులేవు కాబట్టి వాటిని అచ్చులని గుర్తిస్తే చాలునని ప్రకాశం మతం. నడిమి అచ్చు యకార పరకమైనప్పుడే ఇత్వంగా ఉంటుంది కాబట్టి ఇన్మధ్య ధాతువుల్లో కూడా ఫలాని అచ్చు అని ప్రత్యేకంగా చెప్పక్కరలేదు. స్వరసమీకరణకు సంబంధించినంతవరకు ఈ మతభేదాలు ప్రధానంకావు. కాని ఉ> ఇ గా మారే సరిసరాల్లో మాత్రం కొన్ని మత భేదాలున్నాయి. పై వారందరూ దీర్ఘాచ్చులు, హ్రస్వాచ్చులు కూడా సమీకారాలు అవుతయ్యని అంగీకరించారు. సుబ్బారావు (1971)కి కూడా ఇది అంగీకారమే. కాని రామచంద్రరావు (1974) దీన్ని నిరాకరించారు. ఆయన మతంలో సమీకరణాన్ని పొందేవి, కలిగించేవి హ్రస్వాచ్చులు మాత్రమే. ఇ, ఉ లు మాత్రమే సమీకరణను పొందుతయ్యని ఇ, ఉ, అ లు సమీకరణాన్ని కలిగిస్తయ్యని ఆయన వాదం. అడుగు + తే> అడిగితే అనే చేదర్థక రూపాన్ని అడుగు + ఏ> అడిగే అనే క్రియాజన్య విశేషణాన్ని సాధించటానికి దీర్ఘాచ్చుల్ని కూడా సమీకారాలుగా గుర్తించాల్సి ఉంటుంది. సుబ్బారావు (1971) కూడా చదువ్ + ఏ> చదివే అనే రూపాన్ని ఉదాహరించారు. (అయితే దీన్ని Imperative emphatic అనటం ప్రామాదికం కావచ్చు. స్త్రీ వాచక సంబుద్ధి ప్రత్యయంముందు ఇత్వమీకరణం జరగటం ఈ వ్యాసకర్త పరిచితం). అడుగు + తే> అడిగితే అనే రూపం 'తే' ప్రత్యయంలోని ఏ కారం కలిగించిందంటే అడుగు + తాడు> అడిగతాడు ఎందుక్కాలేదు రామచంద్రరావు ప్రశ్న. అందువల దీర్ఘాచ్చుల్ని సమీకారాలుగా గుర్తించకూడదని రామచంద్రరావు నిర్ణయం. అందువల్ల అడిగితే అనే రూపాన్ని అడుగు + ఇతే అని విశ్లేషించాలని ఆయన సూచన. కాని 'అడిగే' అనే క్రియాజన్య విశేషణాన్ని సాధించటానికి ఆయన ఏ మార్గమూ సూచించలేదు. సుబ్బారావు కి చిక్కులేదు. ఆయన వ్యాకరించిన భాషలో 'తే' ప్రత్యయంముందు సమీకరణ జరక్కుండా అడుగుతే అనే ఉంటుంది. ఆయన వ్యవహరించేది కాకినాడ ప్రాంతపు భాష. వ్యంజన పూర్వకమైన ప్రత్యయస్వరం సమీకరణను కలిగించలేదని సుబ్బారావు మతం. కాబట్టి రామచంద్రరావు అభ్యంతరం ఆయనకు వర్తించదు.

'అడుగుతాడు' అనే క్రియారూపంలో ధాతువులో సమీకరణ జరక్కపోవటానికి రామచంద్రరావు ప్రకారం ప్రత్యయంలో ఉన్నది దీర్ఘస్వరం కావటం, సుబ్బారావు ప్రకారం ప్రత్యయస్వరం వ్యంజన పూర్వకం కావటం కారణాలు. వీరిద్దరి ప్రతిపాదనలకు విరుద్ధమైన ప్రయోగాలు తెలుగులో ఉన్నాయి.

కొం > కొడతాడు, చెడు> చెడతాడు. చేరు> చేరతాడు వెళ > వెళతాడు అనే రూపాల్లో ధాతువులో చివరి అచ్చు అవ్వ కావటానికి 'తా' ప్రత్యయంలోని దీర్ఘాచ్చునే కారణంగా చెప్పాలి. చెడు> చెడతాడు యిట్లాగా పొగుడు + తాడు> పొగడతాడు

అని కావటంలేదు. (కొన్ని మండలాలలో కావచ్చు. ఈ వ్యాస కర్త వ్యవహారంలో కాలేదు.) ఈ మార్పు రెండక్షరాల ధాతువుల్లోనే జరిగింది. వెళు > వెళతాడు అయినట్టుగా మళు > మళతాడు అని గాని *మళి తాడు అనిగాని కాలేదు. దీన్నిబట్టి రెండక్షరాల ధాతువుల్లో, అద్విరుక్త వ్యంజనం ఉన్నప్పుడే జరుగుతుందని గ్రహించవచ్చు. సమీకరణ కంటే ముందు వెళ్ళు, కొట్టు వంటి ధాతువుల్లో ద్విరుక్త వ్యంజనం అద్విరుక్తమవుతుంది. మళు, మెట్టు వంటి ధాతువుల్లో ఈ మార్పు జరగదు. (రామారావు, 1969) రెండక్షరాల ధాతువులైనా ఉపధ వ్యంజనాలు అద్విరుక్తాలయి అగు > *అగతాడు, పీకు > *పీకతాడు అనే రూపాలు కావటం లేదు. దీన్ని నిరోధించటానికి "రెండక్షరాల ధాతువుల్లో ఓష్ఠ్యం కంటే ఇతరా ద్విరుక్త వ్యంజన పూర్వకమైన చివరి అచ్చు తా ప్రత్యయం ముందు అత్తు అవుతుంద"ని సూత్రీకరించుకోవచ్చు. ఈ సూత్రం పదాల్లో కనిపించని చోటకూడా అత్తును విధిస్తుంది. ఉదా: చేసాడు, చేస్తాడు అనే రూపాల్లో అత్తు కనిపించదు. అయినా స, వ, ల తర్వాత ఈ సూత్రంవల్ల అత్తు వస్తుంది. ధాత్వక్షర స్వర వివృతీకరణకు ఈ అత్తు అవసరం. లేకపోతే సంయుక్త వ్యంజనాన్ని అతిక్రమించి స్వర వివృతీకరణ జరుగుతుందనాల్సి ఉంటుంది. అందుకు ఆధారం కనిపించదు. పదంలో పరాచ్చు అత్తు అయితే పూర్వాచ్చు వివృతమవుతుంది. మేకు—మేక అనే పదాన్ని ఉచ్చరించి చూస్తే మొదటి అచ్చులో ఉచ్చారణ భేదాన్ని గమనించవచ్చు. పరంలో ఉన్న అత్తు ప్రభావంవల్ల మేక అనే శబ్దంలో ఏ అనే అచ్చు వివృతమయింది. ఇట్లా అన్ని అచ్చులూ వివృతమవుతే. ఇట్లా వివృతి కలిగించే సూత్రాన్ని స్వర వివృతీకరణ సూత్రం (vowel lowering rule) అంటారు. ఇది వర్ణాల ఉచ్చారణ భేదానికి సంబంధించిన సమీకరణ. దీన్ని గిడుగు రామమూర్తి గారు 1912 ప్రాంతంలోనే గుర్తించారు. (రామారావు, నరసింహారెడ్డి, 1972).

పై చర్చనుబట్టి తా ప్రత్యయం పరిమితమైన సమీకరణను కలిగించగలదని, సుబ్బారావు వ్యంజనపూర్వకత నియమం రామచంద్రరావు స్వర దీర్ఘత నియమం ఈ సమీకరణను నిరోధించలేకపోతున్నాయని తెలుస్తుంది.

ఇవి గాక అకార సమీకరణ జరిగే చోట్లు ఒకటున్నాయి. ప్రత్యక్ష విధి పరోక్ష విధిగా మారే సమయంలో ఈ సమీకరణ జరుగుతుంది

తిను + అన్నాడు > తినమన్నాడు

అడుగు + అన్నాడు > అడగమన్నాడు.

ప్రత్యక్ష విధిలో 'అడుగన్నాడు' అవుతుంది గాని సమీకరణం జరగదు. పరోక్ష విధిలో మకారాగమం జరిగింది. అయితే ఈ మకారాగమానికీ స్వర సమీకరణానికి సంబంధం ఏమిటి? ప్రకాశం (1972) గుర్తించినట్టుగా స్వరసమీకరణం పదస్థాయిలోనే జరుగుతుంది కాబట్టి "అడుగన్నాడు" అనే చోట సమీకరణం జరగలేదు. పరోక్ష విధిలో అయినా అన్నాడు వేరే పదం అవుతుంది. ఇక్కడ అనుకృతిలో వచ్చే అని అనే రూపం అను ధాతు నిష్పన్న క్రియాపద పరకమైనపుడు లోపిస్తుంది.

అడుగు + అని + అన్నాడు > అడగమని అన్నాడు > అడగమన్నాడు

అడుగు + అని + చెప్పాడు > అడగమని చెప్పాడు.

సుబ్బారావు, ప్రకాశం-ఇద్దరూ ధాతువుల్లో స్వరసమీకరణ జరిగిన తరవాతే మకారాగమాన్ని ప్రతిపాదించారు. వారు ప్రత్యేకంగా పేర్కొనక పోయినా ఆ తరవాత అని శబ్ద లోపం అను ధాతురూపం ముందు జరుగుతుందని గుర్తించుకోవాలి. అయితే అని లోపం తరవాతకూడ ఈ సమీకరణ అట్లాగే నిలవటం విశేషం. పర సమీకారకమైన ప్రత్యయం లోపించి సమీకృత రూపం నిలిచే చోటు ఇంకోటి కనిపించదు. ఈ చిక్కును తొలగించాలంటే ఆగమాన్ని అమ్ అనే విధంగా ప్రతిపాదించవచ్చు. అట్లా చెయ్యటంవల్ల అని శబ్ద లోపాన్ని మిగతా సూత్రాలతో ముడిపెట్టకుండా తప్పించవచ్చు. అంటే అని శబ్దలోపం ఎప్పుడు జరిగినా స్వర సమీకరణకు ఆటంకముండదు. క్రమ సూత్రాలు (ordered rules) క్రమ రహిత సూత్రాలు (unordered rules) ఒకే రకపు రూపాల్ని సాధిస్తే క్రమరహిత సూత్రాలే ఎక్కువ అభిలషణీయం. సూత్రాల క్రమత్వాన్ని ఎక్కువ పొదుపుగా వాడుకోవాలని ఇటీవలి పరిశోధకుల అభిప్రాయం.

కాని అమ్-ఆగమ ప్రతిపాదన నిరాటంకం కాదు. 'పెట్టాల్ని, గుభిల్లుమని, ఖణేల్మని' వంటి ధ్వన్యనుకరణ శబ్దాల్లో,

ఆగమం కేవల మూలాగంగానే కనిపిస్తుంది. ఆగమ శబ్దం అన్ అంటే అది స్వరలోపం వేరే చెప్పాలి. ఆ శబ్దాన్ని వర్ణ సూత్రాల క్రమం నుంచి తొలగించటం అంగీకారయోగ్యమైనా అవ్–ఆగమ ప్రతిపాదన లేనిపోని చిక్కుల్ని తెచ్చిపెడుతున్నది కాబట్టి నిరాకరణీయం. వేరేమార్గం తరవాత సూచించబడుతుంది.

సుబ్బారావు (1971) అని శబ్దం సమీకరణ కలిగించలేని రూపాన్ని అనుకుని రూపాల్ని ఉదాహరించారు తెలుసు + అని ➝ తెలుసని అయిందేగాని *తెలిసని కాలేదు. దాన్ని నిరోధించటానికి తెలుసు + అని మూలరూపంగా ప్రతిపాదించి స్వరసమీకరణ సూత్రం వర్తింపచేసిన తరవాత సు శబ్దలోపం చేస్తే సు శబ్దం స్వరసమీకరణను నిరోధించి తరవాత తను తొలగిపోతుందని వారి వివరణ. సు శబ్దం స్వర సమీకరణను ఎందుకు నిరోధించాలి? అంటే సు శబ్దానికి అటువంటి నిరోధక శక్తిని అదనంగా ప్రతిపాదించాలన్న మాట. ఈ ఉదాహరణలు సకారాగమానికీ స్వరసమీకరణానికీ ఉన్న సంబంధాన్ని తెలియజేస్తున్నై. దీనివల్ల అని కి ఉందనుకుంటున్న సమీకరణ సామర్థ్యాన్ని శంకించాల్సి వస్తున్నది.

ప్రకాశం (1972) స్వరసమీకరణం జరిగేవి జరగనివి మరి కొన్ని రూపాలు ఉదాహరించారు. కదులమ్మా–కదలవమ్మా ~ కదలయ్యా–కదలవయ్యా అనే విధంగా వకారాగమం రానిరూపాలు వచ్చే రూపాలివి. అమ్మా, అయ్యా శబ్దాలు బంధుత్వ బోధకాలయితే వకారాగమం రాదని, కేవల సంబుద్ధి బోధకాలయితే 'వ' కారాగమం వస్తుందని చెప్పారు. అందుకు ప్రతీకంగా కదులక్కా, కదులన్నా అనే వకారాగమం రాని రూపాలను ఉదాహరించారు. కదలవే అనేచోట వకారాగమానికి ఏ ప్రత్యయం కేవల సంబుద్ధి బోధకం కావటమే. ఇట్లా అనేకన్నా స్వరాది సంబుద్ధి బోధక ప్రత్యయాలముందు వకారాగమం వస్తుందని సూత్రించుకోవచ్చు. అంటే బంధుత్వ బోధ ప్రసక్తి అనవసరమన్న మాట. స్వరాది అనటం కదలరా వంటి రూపాల్లో వకారాగమాన్ని నిరోధించటంకోసం. ఇక్కడ గమనించాల్సింది కదలరా, కదలవే అనే రూపాల్లో ధాతువు అత్వసమీకరణను పొందటం. కదలరా లో దీర్ఘాకారం సమీకరణను కలిగించిందంటే కదలరోయ్ అనే రూపంలో అటువంటి పరిసరంలేదు. ఇట్లాంటి రూపాలన్నీ విధ్యర్థకంలోనే వస్తున్నై కాబట్టి విధిలో ధాతువు కదల అనేవిధంగా మారుతుందని ప్రకాశం వివరించారు. ఇట్లాంటి రూపాల్ని సుబ్బారావు కూడా ఉదాహరించి 'కను + అ + వోయ్' అని విడదీశారు. ఇక్కడ 'అ' కారాన్ని గుర్తించటం సరైనదే. ఈ అకారం ఎక్కడనుంచి వచ్చిందీ సుబ్బారావు చెప్పలేదు. ప్రకాశం పద్ధతిలో *ఈ రూపాలు విధి విశిష్ట ప్రత్యయమైన ఉ వి అని [illegible]* ప్రత్యయాల ముందు అ–గా మారటంవల్ల వచ్చినై. ఇక్కడ కూడా ఆగమాన్ని అవ్ అని ప్రతిపాదించవచ్చుగాని, రా, రోయ్ ప్రత్యయాలకు అర్–ఆగమాన్ని సూచించలేం.

ఇదాది ప్రత్యయాలైన క్త్వార్థక–ఇ, భూతకాలిక సమాపక ఇన్, భూతకాలిక క్రియాజన్య విశేషణ–ఇన అవ్యర్థక–ఇనా ప్రత్యయాలముందు అడుగు ➝ అడిగి అనేవిధంగా మారటంలో స్వర సమీకరణ రుజుమార్గంలోనే ఉంది. చేదర్థక–తే ప్రత్యయం, భూతేతర కాలిక క్రియాజన్య విశేషణ–ఏ ముందు కూడా అడిగి అనేవిధంగా రావటంతోనే చిక్కులున్నై. అట్లాగే అదాది ప్రత్యయాలైన రేకార్థక–అ, తుమున్నర్థక–అన్, భావార్థక అటం క్త్వార్థక–అకం ప్రత్యయాలముందు అడగ–అనేవిధంగా సమీకరణ రావటంలో బాధలేదు. కాని పరోక్ష విధిలో వచ్చే వకారాగమంముందు, సంబుద్ధిలో వచ్చే వకారాగమం ముందు, రా, రోయ్ ప్రత్యయాల ముందు, నిషేధార్థంలో వచ్చే కు ముందు అత్వసమీకరణ రూపాలు రావటంలోనే చిక్కులున్నై. పరిమితంగానైనా తా ప్రత్యయం ముందు అదంత రూపం రావటం చిక్కే.

చాలా రూపాల్లో ధాతువుకువచ్చే హ్రస్వ స్వరాది ప్రత్యయాలే సమీకరణను కలిగించటం పై ఉదాహరణల్లో గమనించవచ్చు. అంటే సుబ్బారావు (1971) రామచంద్రరావు (1974)ల సూచనలు రెండూ ఆక్షేపణీయాలే. అట్లా లేనిచోట సమీకరణను వ్యాఖ్యానించటం ఎట్లా అనేదే సమస్య.

అందుకు ఈ వ్యాసకర్త సూచించే పద్ధతి ఇది :

తెలుగు ధాతువుల చివరి అచ్చును ధాత్వంగంగానే పరిగ

చేసే. ధాతువును విస్తరింపజెయ్యటానికి ధాతుపరరూపాన్ని ప్రయోగించటమేకాక ఇ/అ అనే అచ్చులను చేర్చే పద్ధతి ఒకటి ఉంది. వీటిని క్రమంగా ఇద్విస్తరణ అద్విస్తరణ అని వ్యవహరిద్దాం. కడిగి పెట్టు, కడిగివేయు, రాలిపోవు అనే క్రియలలో మొదటి ధాతువుకు ఇ ప్రత్యయం చేరింది. ఇది క్త్వార్థక ప్రత్యయం కాదు. క్త్వార్థక క్రియ భిన్న వ్యాపారాలున్నప్పుడే వస్తుంది. ఇక్కడ ఇది ధాతువిస్తారక ప్రత్యయం. అట్లాగే అరగదీయు, అరవేయు, కనపడు, చెడగొట్టు, చేరదీయు, తిరగబడువంటి ధాతు క్రియలలో మొదటి ధాతువులో అది తుమున్నంతం కాదు ధాతు విస్తారక ప్రత్యయం. ఈ పద్ధతిని అనుసరించి ఇద్విస్తారిత ధాతువులమీద తే, ఏ ప్రత్యయాలు చేరినయ్యని అద్విస్తారిత ధాతువులమీదకు, వద్దు, తా, రోయ్ వంటి ప్రత్యయాలు, మకార, వకారాగమాలు చేరినయ్యని చెప్పుకోవచ్చు. అప్పుడు ధాతువులకు చేరే ప్రత్యయాలను మూడు విభాగాలు చెయ్యవచ్చు. 1. విస్తరణ నిరపేక్షకాలు. హ్రస్వాది ప్రత్యయాలన్నీ ఈ వర్గం లోనే చేరుతై. అడుగుతే అని వ్యవహారంలో ఉన్నా తే ఈ వర్గం లోనే చేరుతుంది. 2. ఇద్విస్తరణాపేక్షకాలు చాలామంది భాషలో తే. క్రియాజన్య విశేషణ ప్రత్యయమైన—ఏ ఈ వర్గంలో చేరతై. 3 అద్విస్తరణాపేక్షకాలు ఆగమ మకార, వకారాలు. సంబుద్ధి రా, రోయ్ ప్రత్యయాలు. నిషేధార్థకమైన కు మొదలైనవి ఈ వర్గంలో చేరతై. ధాతు విస్తరణ (stem derivation) లో అవసరమైన ప్రక్రియనే పద నిష్పాదన (stem inflexion) లో కూడా వాడుకోటంవల్ల ప్రక్రియాధిక్యం కూడా లేదు. ఈ పద్ధతివల్ల తెలుగు స్వర సమీకరణ సులువు అవుతుంది. ఇంకా పరిశీలించలేదు గాని క్రియా నిష్పాదనకూడా తేలికవుతుంది. వ్యాకరణంలో ఈ ప్రత్యయాలను ఉటంకించినప్పుడు వాటితోపాటు వాటి సామర్థ్యాసామర్థ్యాలనుకూడా చేర్చాలి. ఉదాహరణ ప్రాయంగా ఈ కింది వాటిని గమనించవచ్చు.

1. తే [చేదర్థకం; ఇద్విస్తరణాపేక్షకం]
2. ఏ [క్రియాజన్య విశేషణం; ఇద్విస్తరణాపేక్షకం]
3. తా [భూతేతరకాలికం]
4. దా [ఉభయప్రార్థనం]
5. వా [పరోక్ష విధ్యర్థకారకం, భవిష్యత్కాలికార్థకారకం అద్విస్తరణాపేక్షితం]
6. వ [స్వరాద సంబుద్ధిబోధక ప్రత్యయ పరకం, అద్విస్తరణాపేక్షకం]
7. కు [వ్యతిరేక విధి, అద్విస్తరణాపేక్షకం]
8. రా [సంబుద్ధి, అద్విస్తరణాపేక్షకం; పరపూర్వకంగా ఆదరణార్థకం]
9. రోయ్ [సంబుద్ధి, అద్విస్తరణాపేక్షకం; పరపూర్వకంగా అనాదరార్థకం]
10. ఱు [నామబహువచనం, సమీకరణ సమర్థకం]

పై ఉదాహరణ ప్రాయమైన పట్టికలో తా, దా లకు విస్తరణాపేక్షను విధించలేదు. చెడు, చేరు, ఆడు, పాడు వంటి ధాతువులో మాత్రమే ఉపయోగం అవుతున్నది గనక పరిమిత సమీకరణాన్ని అద్విస్తరణ లేకుండా సాధించవచ్చు. లేకపోతే పరిమిత అద్విస్తరణాపేక్షత్వాన్ని ప్రత్యయానికే విధించవచ్చు. ఆ పక్షంలో తా, దా లకు విధించే అద్విస్తరణాపేక్షకత్వానికి ధాతువులో అక్షరసంఖ్య, రెండో వ్యంజనం లక్షణాలను పరిసరంగా విధించవచ్చు. అప్పుడా పరిసరాన్ని ఈవిధంగా రాయవచ్చు.

$$(C)V\begin{bmatrix}+\text{వ్యంజనం}\\ \text{ఓష్ఠ్యం}\\ \text{కంఠ్యం}\end{bmatrix}V + —$$

C అంటే వ్యంజనం, V అంటే అచ్చు. ధాతువులను సామాన్యంగా రాస్తే రెండో V ని పరిసరంనుంచి తొలగించవచ్చు. పైన సూచించిన రెండు పద్ధతుల్లో ఏది గ్రహించినా సమీకరణంగానే అర్థం చేసుకోవచ్చు. (మూలపద్ధతికి, చూ రామారావు, 1970)

విస్తరణ ప్రక్రియ ధాతువుకే జరుగుతుందని గమనించాలి. పూర్ణ క్రియారూపానికి జరగదు. తెలుసురా అనేచోట విస్తరణ జరక్కపోవటానికి తెలుసు అనేది ఇక్కడ పూర్ణ క్రియారూపం. అని స్వర సమీకరణ సమర్థం కాకపోవటంవల్ల తెలుసు సంపూర్ణ

క్రియారూపం కావటంవల్ల *తెలనని, *తెలవనని అనే రూపా లేర్పడవు.

ఇప్పటికే విస్తారమైన ఈ చర్చను ఇంతటితో ముగిస్తూ ప్రధాన విషయాలను ఈ విధంగా క్రోడీకరించవచ్చు.

1. ప్రాచీనాధునిక భాషల్లో ప్రత్యయాల్లో జరిగే సమీకరణను ప్రకృతుల సమీకరణమునుంచి వేరు చెయ్యాలి. ప్రత్యయాలలో ఉ > ఇ అనే మార్పే సర్వత్రా ఉంది.

2 ప్రాచీన భాషలో నామాల్లో ఇ > ఉ అనే మార్పు, క్రియల్లో ఉ > ఇ అనేమార్పు, సంఖ్యావాచకాల్లో రెండు మార్పులూ ఉన్నై. ఆధునికభాషలో క్రియేతర పదాల్లో భాషలో మార్పులతో దాదాపు సమానం. క్రియల్లో మాత్రం ప్రాచీన ఉ > అ అనే మార్పు అదనంగా వచ్చింది. ఆధునిక వ్యవహారంలో మిగిలిన అన్మ, ఇన్మధ్య ధాతువులు ఉన్మధ్యాలుగా మారినై. ఇత్సమీకరణలో కొత్త పరిసరాలు చేరినై.

3 ఆధునిక భాషాక్రియలో ధాతువుకు హ్రస్వ స్వరాది ప్రత్యయాలే స్వరసమీకరణను కలిగించేవిగా గుర్తించటం అభిలషణీయం.

4. పై నిర్ణయంవల్ల ప్రత్యయాలను అద్విస్వరణ, ఇద్విస్వరణ నిర్విస్వరణ—అపేక్షకాలుగా విభాగించి గుర్తించాలి ధాతువులను హలంతంగా గ్రహిస్తే ఉద్విస్వరణాపేక్ష కూడ అవసరం.

5. విస్వరణ సామర్థ్యంలేని ప్రత్యయాలు స్వరసమీకరణను కలిగించలేవు. (ఇందుకు <u>అండీ</u> ప్రత్యయం బాధకంగా ఉంది).

6. స్వరసమీకరణం ఏకపద తుల్యరూపాల్లోనే జరుగుతుంది.

[సమాప్తము]

రిఫరెన్సులు

1. కృష్ణమూర్తి, భద్రిరాజు (1961) Telugu Verbal Bases : A comparative and Descriptive Study. Berkely, U. S. A. : University of California Press.

2. కెలి, జరల్డ్ (1965) A Grammar of Telugu. (Unpublished)

3. గోపాలకృష్ణయ్య, వడ్డమూడి (1958) వ్యావహారిక భాషా వ్యాకరణం. రాజమహేంద్రవరము : అద్దేపల్లి అండ్ కో.

4. ప్రకాశం, వెన్నెలకంటి (1972) A Systemic Treatment of Certain Aspects of Telugu Phonology. York, U. K. : University of York. (Unpublished D. Phil. dissertation).

5. రామచంద్రరావు, చిరుమామిళ్ల (1974) Vowel Harmony in Telugu. Paper Presented at the Seminar on Telugu Phonetics, Hyderabad. (Unpublished)

6. రామమూర్తి, దూసి (1950) బాల వ్యాకరణ సారస్వ సర్వస్వ పేటిక. మద్రాసు : వావిళ్ల రామస్వామి శాస్త్రులు అండ్ సన్స్.

7. రామారావు, చేకూరి (1969) A Grammatical Sketch of Telugu. (To be published) Calcutta : Ministry of cultural Affairs.

8. రామారావు, చేకూరి (1970) తెలుగులో బహువచన రూప నిష్పత్తి. భారతి, జూన్ (12–225)

9 రామారావు చేకూరి & పి. పి. నరసింహారెడ్డి (1972) భాషాకృషి. మహతి (సం.) గూడ వెంకట సుబ్రహ్మణ్యం, ఇరివెంటి కృష్ణమూర్తి, వంగపల్లి విశ్వనాథం. సికింద్రాబాదు : యువభారతి. (32 48)

10. సుబ్బారావు, కరుమూరి వేంకట (1971) Vowel Harmony in Telugu and Parenthesis and Infinite Rule Schemata. Papers from the 7 th Regional Meeting of the chicago Linguistic Society. Chicago, U. S. A. (543-552)

[ముద్రిత ప్రతులు రచనా కాలాన్ని తెలియజెయ్యటంలేదు గనుక ఆంధ్ర శబ్ద చింతామణి, బాలవ్యాకరణాలకు రిఫరెన్సులు ఇయ్యలేదు. బాలవ్యాకరణం మొదటి ముద్రణ 1858లో జరిగింది.]

"మళ్లీ ఎందుకు...."

శ్రీ విజయదత్తు

తస్వీ
నా చేత మళ్ళీ ఎందుకీ
పాత పాటలు తిరిగి వ్రాయిస్తున్నావు
శృతికలపని తీగెలని
తెలిసి తెలిసి
తిరిగి తిరిగి మీటుతున్నావు
అనాడు అలనాడెన్నడో
పొగడ నీడన
మనం కలిసి – కలసి నవ్వుతున్న దినాల
కలగలుపుకున్న అభిమానాల్నెందుకు
ఇంకా తెగిపోని జ్ఞాపకాల
దారాలతో తిరిగి పేనుతున్నావు
కదిలే కాలంతో నేనూ ప్రయాణిస్తూ
ఉన్నానని సూచించే గడియారం గొంతూ
గుండెలవంతా
ఇవేగా మాకు మిగిల్చిన తోడు
పేలవమైన బ్రతుకుల్లో
హేలా విలాసాలు ఊరికే విరబూస్తాయనుకోము
కల కూజితాలు – మలయ మారుతాలు
ఉత్తుత్తి పదాలే అంటాను
నవ్వే కళ్ళూ ఒణికే పెదవులూ
అవి ఇవి అన్నీ
అప్పట్లో ఆనాటి మెత్తని ఊర్పులన్నింటినీ
దహించేసిన నిట్టూర్పుల కొలిమిని
ఇలా సిరా కలిపిన కన్నీటి బొట్లతో
చల్లార్చేసుకుని
తిరగబడి చిచ్చుపెట్టే తలపుల్ని
జోకొట్టేస్తూ తెల్లార్చేయడం
అలవాటు చేసుకునే ఈ పొద్దుకు
తస్వీ
ఎందుకు మళ్ళీ ......

గణపతి - తెలుగు సాహిత్యం

కళాప్రపూర్ణ నిడుదవోలు వేంకటరావు

సంస్కృత కావ్యాలకంటె తెలుగు కావ్యాలలో ఉన్న ప్రత్యేక విశేషము ఇష్టదేవతాస్తుతి—అందులో గణపతి అగ్రస్థాన మధిష్ఠించినాడు—ఆదిని "హరిహరాబ్జ గజాననార్క" అని ఆరంభస్తుతి మొదలుకొని, నేటివఱకు ప్రాచీన రీతిని రచితమైన కావ్యాల్లో గణపతి స్తుతి కనిపిస్తూనే ఉంటుంది.

ఆ స్తుతులెంతో మనోహరములు—అయితే వాటి నన్నింటిని వివరించడానికి స్థలసంకోచం. ముచ్చటకు మూడుదాహరిస్తాను—

చ. అరుదుగ వామభాగ మలనాకలనా చలనాత్ముడైన యీ
హరుగుణ గాంచి, తానును తదాకృతి యొంగతి నేకదంతుడై
కరికరిణీగుణంబులు మొగంబున దాల్చి జగంబులేలు నాం
తర కరుణా సనాథు గణనాథు మరుద్గణ నాథు గొల్చెదన్".

"తన తండ్రియైన ఈశ్వరుడు అర్ధనారీశ్వరుడు, అనగా సగము పురుషభాగము సగము స్త్రీ భాగము కలవాడు—అదే రీతిగానే నేను కూడా అర్ధనారీశ్వరుడను సుమండీ! అని ఆ స్వరూపం దాల్చినాడు గణపతి.

"గజాననునికి, ఒకటే దంతముంటుంది. అందుకే అతడు ఏకదంతుడు—ఏనుగుముఖం గలవాడు గదా గణపతి—' ఏనుగులలో మగయేనుగుకు మాత్రమే దంతాలుంటాయి—ఆడయేనుగుకు ఉండవు' అందువల్ల దంతమున్న భాగము పురుషభాగము. దంతములేని భాగము స్త్రీ భాగము. ఆడయేనుగు మగయేనుగు గుణాలొక్క మూర్తియందే భాసించినవని."

ఈ పద్యము వరసభూపాలీయమను నామాంతరముగల కావ్యాలంకార సంగ్రహము కృత్యాదిలో నున్నది. శారదామూర్తి మూర్తి అనగా భట్టుమూర్తి కవిరచితము.

ఈ పద్యంలో భావం మాత్రం - భట్టుమూర్తికంటె 8 వందలేండ్లు ముందటిది—మహాశివభక్తుడు మహావిద్వాంసుడూ అయిన హలాయుధుడు రచించిన హలాయుధస్తవములో మొదటి శ్లోకములో నున్నది.

"విఘ్నం విఘ్నన్ ద్విరదవదనః ప్రీతయేవోఽస్తు నిత్యం
వామే కుంభే ప్రకటిత బృహద్వక్షిదేశస్థ దంతః
యః శ్రీకంఠం పితరమనుయాత్యాశ్లిష్ట వామార్ధదేహం
దృష్ట్వా నూనం స్వయమపి దధావర్ధనారీశ్వరత్వం"

2

"చ. తనయుని యొక్క మొత్తపనె దక్షజయు న్నిటలాక్షుడున్ ముదం
బున నిరు చెక్కులం గొనుచు ముద్దుగొనంగ, నొకింత నెమ్మొగం
బును పుగ వెన్కకుం దిగిచి, యత్నవిహీన పరస్పరాస్యచుం
బనములు తల్లిదండ్రులకు పన్నిన గూర్చు గజాస్యు వేడెదన్—"

"ఒకనాడు పార్వతీ పరమేశ్వరులు, తమ కుమారుడైన గణపతిని యిద్దరిమధ్య కూర్చోబెట్టుకొని ఇద్దరూ ఒక్కమాటే, అతని ముద్దుపెట్టుకోవాలనుకున్నారు. తీరా వారట్లు ముద్దుపెట్టుకో బోయే సమయంలో గణపతి తన ముఖం క్రిందికి దించివేశాడు. దానితో అనుకోకుండా పార్వతీ పరమేశ్వరులిద్దరూ, ఏ ప్రయత్నం లేకుండానే, ఒకరినొకరు ముద్దుపెట్టుకున్నారు."

ఈ పద్యం ప్రసిద్ధమైన అప్పకవీయము "అను ఛందోలక్షణ గ్రంథం అవతారికలో ఉన్నది. అప్పకవి ఛాందసుడని ప్రతీతి కాని ఎంత ఛాందసునికైనా ఒకొక్కప్పుడు శృంగారం అవసరమే!

సుదినమూ జేరి గంగమ్మ కుమారుని తొలి సుదెంటె నీవు చ
లాంచలి మేల పొమ్ము కొనెదమ్మ కదంబమున్న భక్ష్యమి
మ్మంచని పెర, సంద టకళ సక్కెర గైనిడ, కేల్ కోయుచున్
బ్రతుంచిన దోసె యుంచనా తోరపు బొజ గణాని గొల్చెదన్."

తాను శయనించబోయేటప్పుడొకనాడు గజాననుని తొడలో పెట్టుకోబోయాడు. కాని అతడు ఉండుండలేదు. శివుని ఉత్తరీయం కొంగుపట్టుకొని, నాకేమో నా ఆకలికి ఎయ్యమని లాగాడు. శివుడు "నా దగ్గరేముంది నాయనా! మీ అమ్మ దగ్గరకు వెళ్ళు" అన్నాడు. గణపతి పార్వతి దగ్గరకు వెళ్లి అడిగాడు. ఆమె వెంటనే, శివుని తలపై ఉండే అర్ధచంద్రుణ్ని యిచ్చినది. అతడు

"ఇదేమిటి నాకు సగం దోసెమాత్రమే యిచ్చావు నిండు దోసె యివ్వరేదే" అని విసుక్కున్నాడు.

ఈ పద్యం తమిళనాటిలో ఇప్పటికి రెండువందల ఏండ్ల క్రిందనున్న పుదుక్కోట రాజా కోటి రఘునాథనాయకుడు రచించిన "పార్వతీపరిణయము" అన్న ప్రబంధములోనిది. తమిళ నాటిలో పుట్టింది కాబట్టే దోసెల ప్రసావన.

నన్నెచోడ మహాకవి హరవిలాసంలోను పార్వతీపరిణయ మున్నది. కాని కోటి రఘునాథ నాయకుడు, వారిద్దరినీ మాత్రం అనుసరించకుండా, నూతన భావాలతో కావ్యాన్ని స్వతంత్రంగా రచించాడు.

ఇప్పటికి అరవై యేడేండ్ల క్రిందట ముద్రితమైన ఈ రసవత్ప్రబంధం- నేటివరకు ఎన్నో ప్రాచీన ప్రబంధాలు అచ్చుపడ్డా పునర్ముద్రణానికి నోచుకోలేదు!

గణపతి అనగా, గణములు - సేనలకును - పతి నాయకుడు. దేవతలకు మొదటి సేనానాయకుడితడే. దక్షాధ్వర ధ్వంసంలో సేనానాయకత్వం వహించినవాడు గజాననుడే.

ఈ విషయం నన్నెచోడకవి కుమార సంభవమువల్ల మనకు విశదమవుతుంది. గణపతి శివుని ప్రథమ పుత్రుడు.

శివుని రెండవ కుమారుడైన కుమారస్వామి జన్మించిన వెనుక కుమారస్వామి దేవతలకు సేనానాయకుడైనాడు.

అప్పుడు గణపతి విఘ్నములకు రాజైనాడు, అతడు విఘ్నరాజా అంటే సేనానాయకుడు కానివాడని అర్థం.

భోజరాజీయంలో ఒక చిన్ని కథ ఉన్నది "వంజరుడు" అనే భూస్వామి, తన భూమికి గంగ రావాలని శివుణ్ణి గూర్చి తపస్సు చేయడం ప్రారంభించాడు. (ఈ వంజర శబ్దము నుండి వచ్చినదే 'బంజరు' బంజరుభూమి).

పూర్వం ఎవరైనా తపస్సు చేస్తూంటే దానికి ఏదో విధంగా తపస్సు ఫలించకుండా విఘ్నాలు కలిగించేవారు. దానివల్ల అది ఆగిపోయేది.

వంజరుడు తపస్సు చేస్తూన్న సంగతి పార్వతికి తెలిసింది. విఘ్నేశ్వరుని పిలిచి అతనితో ఇట్లు చెప్పింది.

"నాయనా! నీవు వెళ్ళి, వంజరుని తపస్సుకు భంగం కలిగించరా. ఏమంటే, వంజరుడు శివుణ్ణి గూర్చి గంగకోసం తపస్సు చేస్తున్నాడు. శివుడతనికి గంగనివ్వాలని అనుకుంటున్నాడు. నీవు అడ్డుపడితే అది ఆగిపోతుంది. నీవు అడ్డుపడకుండా ఉంటే,

శివుడు గంగను పూర్తిగా వంజరున కిచ్చేస్తాడు.
నాకు సవతిపోరు తప్పిపోతుంది"

గణపతి అడ్డు పెట్టలేదు. కాని శివుడుమాత్రం వంజరునికి గంగనంతా ఇవ్వకుండా కొంచెం మాత్రమే యిచ్చాడు. ఆ ప్రవాహమే, వంజరా, వంజీరా అయి మంజీరాగా మారింది. ప్రస్తుతం 'మంజీరానది' అదే.

గణపతినిగూర్చి పదియంశములు.

1. గణపతి వేదకాలంనాటి దైవం

గణపతి వేదకాలంనాటి దైవం కాబట్టే సాయణమాధవులు తమ యజుర్వేద భాష్యారంభంలో గణపతిని ప్రథమంగా ఇట్లు ప్రార్థించారు.

"వాగీశాద్యాః సుమనసః సర్వార్థానాముపక్రమే
యం నత్వా కృతకృత్యాః స్యుస్తం నమామి గజాననమ్".

2. గణపతి కవి

"గణానాం త్వా గణపతిం హవామహే కవిం కవీనా

సుకోన శోభసే మం" అని శ్రుతి—

భవభూతి ఉత్తరరామ చరిత నాందీశ్లోకము—

"ఇదం కవిభ్యః పూర్వేభ్యో నమోవాకం ప్రశాస్మహే
విందేమ దేవతాం వాచమమృతామాత్మనః కలామ్"

అందు కవి శబ్దము గణపతి పరమే అని కొందరు వ్యాఖ్యాతలు—

3 గణపతి వాగధిష్ఠాన దేవత

యాస్కాచార్యులు నిరుక్తంలో 'గణ' శబ్దానికి 32 వ అర్థం 'వాక్కు' అని తెలిపారు కావున గణపతి వాగధిష్ఠాన దేవత—

4. గణపతి లిపికారుడు

తెలుగుదేశమున—"ఓం నమశ్శివాయ" మంత్రంతో అక్షరాభ్యాసం చేయడం—అందరికీ పరిచితమే—ఇది 12 వ శతాబ్దికి ముందుగానే ఉన్నట్లు నన్నెచోడుని కుమార సంభవంవల్ల తెలుస్తుంది. కాని మళయాళదేశంలోను ఉత్తర హిందూస్థానంలోను.

"శ్రీ గణేశాయనమః"—అని అక్షరాభ్యాసం చేయడం పరిపాటి—

5. గణపతి లేఖకుడు

లేఖకులో మొదటివాడు గణపతి—వేదవ్యాస మహర్షి. భారతం చెబుతూ ఉండగా గణపతి దానిని వ్రాసేవాడు. ఒక్కొక్కప్పుడు, తాను వ్రాసినది అర్థమయ్యేదికాదు—కొంచెం ఆగేవాడు భారతంలో అటువంటివానికే "వ్యాసఘట్టాలు" అని పేరు—

ఇది కొన్ని సంస్కృతభారత ప్రతులలో ఉన్నట్లు తెలుస్తున్నది. కాని భండార్కారు పరిశోధనాలయం వారు ప్రకటించిన సంశోధిత ముద్రణంలో లేదు—నన్నయ కూడా దీనిని ప్రస్తావించలేదు—అయితే—ఈ ఐతిహ్యం—రాజశేఖర కవి తన బాలరామాయణ నాటక అవతారికలో మనకు పరిచయం చేశాడు.

6. గణపతి జ్యోతిర్మండలము

గణపతి ఒక నక్షత్రం. అది భాద్రపదశుద్ధ చవితి నాడే కనిపిస్తుంది దాని పక్కనే—సప్తర్షి మండలం ఉన్నది. అది మనకు—భాద్రపద శుద్ధ పంచమినాడు దర్శనమిస్తుంది. ఆదినమున—"ఋషి పంచమి వ్రతము" అను వ్రతాన్ని—స్త్రీలు రజోదోష నివారణార్థమై చేస్తారు. దీనికి ఉద్యాపన—అక్షవర్తివ్రతం—అనగా "అన్నవత్తుల నోము".

సప్తర్షి నక్షత్రాలలో—అగస్త్య నక్షత్రం—అన్నింటికన్నా పెద్దది అందువల్లనే—

"అన్నీ ఒక్క ఎత్తూ, అగస్త్యుడొక్కడూ ఒక్క యెత్తూ" అన్న సామెత పుట్టింది.

7. గణపతి బౌద్ధమతము

వైదికమతంలోనేకాక, అవైదికమైన బౌద్ధమతంలోనూ గణపతి పూజింపబడడం విశేషమే భారతీయుల కారాధనీయులైన దేవతలలో, ఇతరదేవత లెవ్వరూ లేకుండా, బౌద్ధమతంలో, ఒక్క గణపతి మాత్రమే ఉండడం, అంతకంటె విచిత్రం.

అసలు బౌద్ధమత స్థాపకుడైన బుద్ధునికి — వినాయకుడని పేరున్నది.

"సర్వజ్ఞస్సుగతో బుద్ధో ధర్మరాజస్తథాగతః
సమంతభద్రో భగవాన్ మారజిల్లోకజిజ్జినః
షడభిజ్ఞో దశబలోఽద్వయవాదీ వినాయకః".

అని అమరము—

వినాయక శబ్దమునకు—"సర్వాన్ వినయతి హితమను శాస్తీతి వినాయకః" అని వ్యుత్పత్తి. 'ప్రాణులకు హితము బోధించువాడు' అని యర్థము.

బౌద్ధులోడున్న వినాయక శబ్దాన్ననుసరించి — తెలుగులో, "వెనకయ్య చేతికి వెలిచ్చినట్లు" అను సామెత వచ్చింది. దీనిని మొదట నాచన సోముడు ఉత్తర హరివంశంలో ప్రయోగించాడు—

8 గణపతి ప్రాచ్యవిదేశాలు

బౌద్ధమతం భారతవర్షంలో పతనించినా, అది నేడు చైనా జపాను దేశాలలో వ్యాపించి ఉన్నది. ఆరెండు దేశాలలోను గణపతి

పూజనీయుడు భారతదేశానికి, వాయవ్యంగా ఉన్న ఆఫ్ఘనిస్థానంలో గణపతి విగ్రహం బయలుపడినదని — కొన్నియేండ్ల క్రింద ఆర్కి శాఖ వారు ప్రకటించారు.

9 గణపతి దక్షిణాది

తమిళనాటిలో, ముఖ్యముగా మదరాసులో గణపతి అనుపేర ఆరాధింపబడుచున్నాడు...'పిళ్ళ' అను పేరు తమిళులలో శైవులకు గలదు. బౌద్ధభాషయగు పాళీభాష యందలి—

పిళ్ళై—అను శబ్దమే—తమిళమున 'పిళ' అయినది పాళీ భాషలో 'పిల' అనగా ఏనుగుపిల' అని అర్థము. తెలుగున నది చిన్న బిడ్డకు పర్యాయపదముగా వాడుకలోనున్నది.

తమిళనాటిలో గణపతి—వెలయుటకు కారణము చారిత్రాత్మక మని, క్రీ. శ. 630 ప్రాంతమున, పల్లవ నరసింహవర్మ సేనానాయకుడు చిఱుతొండనంబి—పశ్చిమ చాళుక్య రాజైన పులకేశిని జయించి, అతని రాజధానియైన—

'వాతాపి' నుండి గణపతి విగ్రహమును దెచ్చి—కాంచీపురమున ప్రతిష్ఠించెనని—అప్పటినుండి—గణపతి పిళ్ళయార్‌గా పూజింపబడు చున్నాడని తమిళ విద్వాంసులు చెప్పుచున్నారు[1] —

సంగీతమున "వాతాపి గణపతింభజే' అన్నది. పై ఐతిహ్యవి—స్థిరపఱచుచున్నది.

10 గణపతి తెలుగు సాహిత్యము

తెలుగు భాషలో, శైవవాఙ్మయము, వైష్ణవ వాఙ్మయము అని ఉన్నట్లుగా.

'గాణాపత్యవాఙ్మయము' అనగా గణపతినిగూర్చి ఒకసాహిత్యము విస్తరిల్లినది—

గణపతిని గూర్చి యింకను, ఎంత పరిశోధన చేయవలెనో చూపుటయే ఈ వ్యాసోద్దేశము—

1. మదరాసు విశ్వవిద్యాలయమున—తమిళ భాషాశాఖాధ్యక్షులై తమిళ భాషావిద్వాంసులైన కీర్తిశేషులు. తిరు. ఆర్. సి. సేతుపిళ్ళగారు, తమ పేరు వ్యుత్పత్తిని తెలుపుతూ పై విషయమును నాకిప్పటికి పదునైదేండ్ల క్రిందట చెప్పిరి. చారిత్రక పరిశోధనలు దీనిని ఋజువు చేయుచున్నది.

జననైకఫలం

శ్రీ తిరునగరి

మొలకెత్తిన ప్రతి మొక్క
తాను మహావృక్షం కావాలని
మూగ కోరికను గుండెల్లో పెంచుకొని
మోహనంగా పైకి లేస్తుంది.
శాఖోపశాఖలుగా విస్తరించాలని
కొమ్మకొమ్మకూ కోటి పువ్వులు పూచి నవ్వాలని
తన ఆకుల చాటున దాగుకొని
ఆకులకన్నా చిన్న పిచ్చుకలు ఆడుకోవాలని
మెత్తని పూల గుత్తులపై వాలుతూ లేస్తూ
సుమగంధాల నాఘ్రాణిస్తూ భ్రమరాలు పాడాలని
కాలక్రమాన పూలగుత్తులనుండే
లేత పిందెలు తలలెత్తాలని
లేచిన ప్రతి పిందెనూ మాతృహృదయంతో
చూచి పరవశించాలని
కాయలుగా మారిన పిందెలను
పండేవరకూ కంటిరెప్పల్లా కాపాడాలని
పండిన పండ్లన్నీ అమృతం చిలుకగా
పరువంతో పగులబడి నవ్వుతుంటే
వాటి స్నేహానికి చేయిచాస్తూ
చిలుకలూ — గోర్వంకలూ
పలుకు పలుకున తేనియలొలికే కోయిలలూ
రెక్కలు రెపరెపలాడిస్తూ
విశాలమైన తన బాహువులపై వచ్చి వాలుతుంటే
తన జన్మం ధన్యమైనట్లు
తన జీవితం స్వర్గసౌఖ్యాలలో తేలినట్లు
ఆనందిస్తానని ఆ గతంపైన
వేవేల ఆశలు పెంచుకుంటుంది మొక్క
తానూ ఫలించి జీవకోటిని సేవించాలనే
తపనతో కొత్త చిగుళ్లు వేస్తుంది మొక్క
మొక్క గుండెలో పురివిప్పేది
మ్రానుగా రూపొందాలనే కామన
మ్రాను కడుపులో నిండి ఉన్నది
తానూ పరోపకారంకోసం పుట్టాననే భావన.

రక్తయజ్ఞం

శ్రీ కలువకొలను సదానంద

(గత సంచిక తరువాయి)

సుందరం చాలా చింతించాడు. అతని తత్వానికి పూర్తిగా విరుద్ధమైన సంఘటన జరిగింది ఈరోజు

తిట్టుకోవడం, దెబ్బలాడుకోవడం, పగపెంచుకోవడం, ప్రతీకారం అన్వేషించడం—యివన్నీ అశాంతికరమైన స్వభావాలు

సుందరానిది చాలా మృదుస్వభావం. అతడు కఠినం మాటలాడినా మెత్తగానే ఉంటుంది.

సాటి ప్రాణిని శారీరకంగాను, మానసికంగాను నొప్పించడం కుసంస్కారుల లక్షణం అని అతని అభిప్రాయం

బడిలో పిల్లల్ని గట్టిగా కొట్టాలన్నా అతనికి మనస్సురాదు ఎవరిని గురించియైనా ప్రత్యక్షంలోగానీ, పరోక్షంలోగానీ మాట్లాడవలసి వచ్చినప్పుడు-తన మాటల ప్రభావం ఎవరికైనా హానినిగానీ, హీనతనుగానీ ఆపాదిస్తుందా అని ఆలోచించి మరీ జాగ్రత్తగా మాట్లాడతాడు. ఎవరైనా తనను న్యూనత పరచి మాట్లాడితే, ఆరోజు బాధపడి, ఆ మరునాడు మరిచిపోతాడు. తనను కించపరచిన వారికి కీడుమాత్రం కాంక్షించడు.

నడుస్తూ నడుస్తూ—పాదం మోపేచోట చీమ కనిపిస్తే చాలు, అవతలికి గెంతేస్తాడు.

ఒకరోజు వాన వెలిసిన తర్వాత అతడు షికారుకు వెళ్ళి తిరిగి వస్తూంటే మసకచీకట్లో ఒక చిన్నకప్ప గెంతుతూవచ్చి అతని కాలి క్రింద చిక్కుకోబోయింది; అది ఎక్కడ నలిగిపోతుందో అని సుందరం గబగబా గెంతాడు, కానీ ఆ కప్పకూడా అతని కాళ్ళకు అడ్డంగానే గెంతింది. సుందరం దాన్ని కాపాడలేకపోయాడు. అది నలిగిపోయింది. ఆ రోజల్లా అతని మనస్సు బాధపడింది. నరకం వుందని, అక్కడ తనను శిక్షిస్తారనికాదు అతని బాధ. 'అయ్యో, కప్ప నలిగి చచ్చిపోయింది పాపం! అది ఎంత బాధను అనుభవించిందో! అది చావకుండా వుంటే ఇంకా ఎని రోజులు బతికి వుండేదో? ఎక్కడెక్కడ గెంతి వుండేదో? ఎన్నిసార్లు 'ఇలాంటి చల్లని వానలో విహరించి వుండేదో?' అనుకుని బాధపడ్డాడు.

ఏడేళ్ళ కుర్రవాడుగా వుండగా అతడు చేసిన ఒకపని లీలగా జ్ఞాపకం వుందతనికి. అతని తండ్రి ఒక అరకోడిని కొనుక్కొచ్చాడు. దాని కాలికి తాడు కట్టి, 'ఎల్లుండి పండక్కి దీన్ని కోసుకుందామే రాజీ!' అన్నాడు. దాన్ని చంపేస్తారని సుందరం మనసు ఆరాటపడింది. కత్తి తీసుకుని దానిగొంతు పరపరా కోసేస్తారు అది గిలగిలా తన్నుకుని చస్తుంది నెత్తురు కారిపోయేలా దానిగొంతు కోసేస్తూవుంటే దానికి బాధగా ఉండదూ?.. ఎవడైనా ఓ రాక్షసుడు తనను యిలాగే పట్టుకుపోయి గొంతుకోసేస్తే?...అబ్బ!... ఈ కోడి బతికిపోతే ఎంతబాగుంటుంది!...సుందరం పండుగకు ముందురోజు చీకటిపడ్డ తర్వాత ఆ కోడిని దారంవిప్పి వదిలేశాడు. మరునాడు అతని తండ్రి వెతుక్కుంటూ వుంటే, 'నేనే వదిలేశాను నాన్నా' అన్నాడు. 'వెధవా! వెధవా! పెద్దవాడయ్యాక ఎలా బతకగలవురా నువ్వు?' అన్నాడు అతను.

ఆ కోడి బ్రతికి బయటపడిందా? లేదు. నాలుగిళ్ళ కవతల పాకలో వుంటున్న సాయిబులు దాన్ని పట్టుకుని పీకకోసి పండుగ చేసుకున్నారు.

మాంసం తినడం కూడా బాల్యంలోనే వదిలేశాడు సుందరం. అందాకా వేడి నెత్తురు ప్రవహిస్తూ వుండి, చల్లబడిపోయిన

ఎంతటి కంగాలు! ఆ క్షణం కాకపోయినా జీవంతో స్పందిస్తూ వుండి, చైతన్యాన్ని కోల్పోయిన చంపిన కండలు! ఎలా తినడం వాటిని? అలా తినే అధికారం, హక్కు ఒక్క మనిషికి తప్ప, ఏ యితర ప్రాణికీ లేదు అనిపించింది అతనికి.

అలాంటి సుందరం - చైతన్యవంతమైన మనస్సున్న సుందరం — సుకుమారుడైన సుందరం—గుండెనిండా జీవకారుణ్యం నిండిన సుందరం— పోట్లాట అంటే గిట్టని సుందరం—ఓ గయ్యాళి పిల్లతో పోట్లాట పెట్టుకున్నాడు. ఆమె చేత నీచమైన మాటలు అనిపించుకున్నాడు. చాలా అల్పమైన స్థాయికి దిగజారిపోయినట్టుగా సిగ్గు వేసిందతనికి.

అతడు రోజూలాగా వాహ్యాళికి వెళ్ళలేదు. తిన్నగా లైబ్రరీ వైపు నడిచాడు.

లైబ్రరీలో పిల్లలు, పెద్దలూ కూర్చుని ఎవరికి దొరికిన పత్రిక వారు చదువుకుంటున్నారు. సుందరం బల్లముందు కుర్చీలో కూర్చుని, బాగా నలిగిపోయి పడివున్న వారపత్రికను చేతికి తీసుకున్నాడు. పరధ్యానంగా పేజీలు త్రిప్పడం మొదలు పెట్టాడు. మనస్సు మళ్ళీ సాయంకాలం జరిగిన సంఘటనమీదికి వెళ్ళింది.

ఆ గయ్యాళి పిల్ల పేరు గౌరి! ఔను తనకు జ్ఞాపకమే!... ఈ ఐదారేళ్ళలో ఆ పేరు తాను మరచిపోయాడు. ఆ ముఖాన్నికూడా మళ్ళీ తానెప్పుడూ చూచినట్టు గుర్తులేదు. ఒకవేళ చూచినా, పరీక్షగా గమనించకపోయి వుండవచ్చు.

గౌరి అప్పుడెంత చిన్నపిల ! ఇప్పుడెంత పెద్దదయిపోయింది! ఆ శరీరాన్ని, ఆ నోటిని, ఆ తెంపరితనాన్ని చూస్తే ఆశ్చర్యం వేస్తూ వుంది.

గౌరి కత్తుల వీధికి చెందిన పిల్ల. ఊరికి చివరి అంచున వుంది కత్తులవీధి. ఆ వీధిలో వున్నవాళ్ళందరూ ఒక్క కులం వాళ్ళే! ... ఆ వీధి కుర్రాళ్ళ ఐకమత్యం తలుచుకుంటే సుందరానికి అసహ్యం వేస్తుంది. వాళ్ళు ఎక్కడికి వెళ్ళినా జట్టుగా వెళ్ళే వాళ్ళు. ఆకతాయి పనులు చేసేవాళ్ళు. ఇతర వీధుల పిల్లల్ని హేళన చేసేవారు. లేనిపోని కారణాలు కల్పించుకుని కయ్యానికి కాలు దువ్వే వాళ్ళు. ఒంటరిగా ఎవడైనా పొరుగు వీధుల కుర్రాడు కనిపిస్తే, వాణ్ణి కవ్వించి ఏడిపించేవారు. వాళ్ళు అన్యాయంగా ప్రవర్తించినా, వాళ్ళ మాటల్లో అది న్యాయమే! వాళ్ళు దేన్ని అన్యాయం అంటారో అదే అన్యాయం. ఒకడివల్ల తమకు అన్యాయం జరిగిందనుకుంటే — ఇరవైమంది కలిసి వాడిమీదకి దండెత్తే వాళ్ళు. పిల్లల కయ్యాల్లో పెద వాళ్ళు, ఆడవాళ్ళు ముందుకు వచ్చేవాళ్ళు. వాళ్ళ ఉనికిని, ఆధిక్యతను ఆ విధంగా మొదటినుంచీ కాపాడుకుంటున్నారు.

ఆ వీధి మధ్యలో నాగరాజు డాబాయిల్లు వుంది.

నాగరాజు—గౌరి తండ్రి.

ఆ వీధి చివర—మెయిన్ రోడు ప్రక్కన ఓ హోటలు నడుపుతున్నాడు నాగరాజు.

దేశం బ్రిటీషువాళ్ళ హయాంలో వున్నప్పుడు అతడు కొంత కాలం సైన్యంలో పనిచేశాడు. ఆ నౌకరీలోనుండి తిరిగివచ్చి, కత్తుల వీధిలో డాబా కట్టుకున్నాడు. ప్రక్కనే మెయిన్ రోడ్డులో మిలటరీ హోటలు ప్రారంభించాడు. సైన్యంలో వుండగా అతడు ఏలాగో చాలా డబ్బు సంపాదించాడని అంటారు.

సుందరానికి ఓ పెద్ద రుబ్బురోలు జ్ఞాపకం వచ్చింది. అది నాగరాజు యింట్లో వుండేది. గౌరి శరీరంలాగా ఎత్తుగా, విశాలంగా వుండేది. అతనికి పెద్ద పెద్ద యిడ్లీలు కూడా జ్ఞాపకం వచ్చాయి. రెండు తింటే చాలు - ఊపిరాడేదికాదు. ఆ పచ్చడి చాలా రుచిగా వుండేది.

రాజమ్మ రోజూ అతని యింట్లో పిండి రుబ్బుతుండేది. సుందరానికి ఎప్పుడైనా డబ్బు కావలసి వచ్చినప్పుడు, ఆలస్యాన్ని భరించలేక అక్కడికివెళ్ళి తల్లిని తొందర చేసేవాడు. నడవలో ఆ పెద్ద రుబ్బురోలు ముందర స్టూలు మీద కూర్చుని చేతులు మార్చుకుంటూ పిండి రుబ్బుతుండేది ఆమె. అమ్మ తనను త్వరగా పంపించదేం అనుకుంటూ సుందరం అసహనంగా చూస్తూ అక్కడ నిలుచునేవాడు.

నాగరాజు భార్య ఎత్తుగా, లావుగా వుంటుంది. అతనికో ఉంపుడుగత్తె కూడా వుంది. ఆమెకూడా స్థూలకాయురాలే! ఆమెకు పిల్లలులేరు. అతని ఆలుబిడ్డలతోబాటు ఆ యింట్లోనేవుంటూ వారితో సహజీవనం నెరపుతున్నది.

నాగరాజుకు ముగ్గురు పిల్లలు.

పెద్ద పిల్ల పేరు రంగనాయకి.

వాసు రెండోవాడు.

అందరికంటే చిన్నపిల్ల గౌరి !

ఆడపిల్ల తిరగడూ తగని పోలిక. వాసు తండ్రి పోలిక!

రంగనాయకి సుందరంకంటె చాలా పెద్దది. సుందరం చదువుకుంటూ వున్న రోజుల్లోనే ఆమె ఓ యువకుణ్ణి మెచ్చి, ప్రేమించి పెళ్ళిచేసుకుంది.

వాసు సుందరంకంటే రెండేళ్ళు చిన్నవాడు. గౌరి మరీ చిన్నది.

వాళ్ళ చదువు సంధ్యల పట్ల నాగరాజుకుగానీ, అతని కుటుంబంలోని వారికిగానీ శ్రద్ధాసక్తులు వుండేవికావు. అసలు ఆ పిల్లలకు కూడా చదువుమీద మనసుండేది కాదు. అందరూ ఐదో తరగతి వరకూ చదువుకుని, అంతే చాలనుకుని మానేశారు.

వాసు ఎప్పుడూ హోటల్‌లోనే వుంటూ వుండేవాడు.

గౌరి మాత్రం ఇంటికీ, హోటల్‌కూ తిరుగుతుండేది. రుబ్బిన పిండీ అవీ తీసుకుని హోటలుకు వెళ్ళేది. పకోడీలు, కారాలు ఒళ్ళో పోసుకుని ఎప్పుడూ నములుతూ వుండేది.

ఆమె కప్పుడు పన్నెండేళ్ళు.

పరికిణీ జాకెటు వేసుకుని తిరిగేది. అప్పటికే ఆమె వక్షోజాలు జాకెటును కొద్దిగా నెట్టుకుంటూ, మార్పులకు వికారాన్ని కలిగించేవి. ఆడుతూ పాడుతూ ఇల్లంతా గెంతేది ఆమె. మగ పిల్లలతో కలిసి ఆటలాడేది. వాళ్ళతో కయ్యాలాడుతూ వచ్చి బూతులు తిట్టేది. మగ పిల్లలుకూడా చెయ్యలేని సాహసాలు చేసేది. చేదబావి గోడమీద నిలబడి నడచేది. చెట్లు మీదికెక్కి, చిటారుకొమ్మమీద కూర్చునేది. పరికిణీ గోచీలా పెట్టుకుని అవలీలగా కంచెలు దాటేసేది. మైలు దూరంలో చిట్టడివి వుంది. అక్కడ రేగు చెట్లున్నాయి. 'అడివికెళ్ళి రేగుపళ్ళు కోసుకుందాం రండిరా!' అని మగ పిల్లల్ని పిలిచేది. ఓరోజు ఆమె ఓ మగపిల్లాడి జుట్టు పట్టుకుని దెబ్బలాడుతూ, వాడితో నేలమీద దొర్లుతూ వుండడం చూశాడు సుందరం.

అతడు వాళ్ళింటికి వెళ్ళగానే 'రాజమ్మా! నీ కొడుకొచ్చాడు.' అనేది గౌరి. ఎప్పుడైనా వాళ్ళత్తయికి ఇడ్లీలు, గారెలూ పెట్టేవాళ్ళు. సుందరం సిగ్గు పడుతూ తినేవాడు.

ఓసారి సుందరం వాళ్ళ యింటిలోపలికి వెళ్ళబోతుంటే— లోపలినుంచి బయటకు పరుగెత్తుకు వస్తూన్న గౌరి అతన్ని ఢీకొన్నది. ఆమె చిన్ని రొమ్ములు అతనికి మెత్తగా తగిలాయి.

గౌరి కోపంతో 'పోరా!.' అంది.

సుందరానికి అభిమానం వచ్చి, ఆరోజునుంచి వాళ్ళ యింటికి వెళ్ళడం మానుకున్నాడు.

నాగరాజు బాగా సంపాదించేవాడు. అంత పెద్ద సంసారాన్నీ పోషించేవాడు. విచిత్రమేమంటే—తన పెళ్ళాంలాగా, ప్రియురాలిలాగా లావుగా కాకుండా అతను సన్నగా వుంటాడు. అంత సన్నటి ఒంటి మీద కండలు మాత్రం బిరుసెక్కి గుండంగా వుంటాయి. అతని మొఖంలో భయంకరంగా కనిపించేవి పెద్దపెద్ద కళ్ళు, మెలి తిరిగిన మీసాలు. ఆ మీసాలను అతడెప్పుడూ మెలిపెట్టుకుంటూ వుంటాడు.

తొలి రోజుల్లో ఆ హోటలు ఓ పూరి పాకలో వుండేది. కాయకష్టంమీద బతికే జనం చాలామంది అక్కడికి వచ్చి తింటూ వుండేవాళ్ళు. లోపల పొగ సుళ్ళు తిరుగుతూ వుండేది. బెంచీలు, బల్లలు మురికి చేరుకుని నల్లగా, అసహ్యంగా వుండేవి. అయితే— రద్దీ మాత్రం ఎప్పుడూ వుంటూ వుండేది. అక్కడ లభించే ఆహార పదార్థాలు రుచిలోను, పరిమాణంలోను [illegible] వుండేవి

ఇప్పుడా పూరిపాకే డాబా అయింది.

నాగరాజుకు ఓ తుపాకీ వుంది. అప్పుడప్పుడూ ఆ తుపాకీ బురను తుడుచుకుంటూ హోటలు ఎదుట కూర్చునేవాడతను. సీసం కరిగించి రవ్వలు తయారుచేసుకునేవాడు. రెండు రోజులకో సారి వెళ్ళి తలెడు పిట్టల్ని కొట్టుకొచ్చేవాడు. ఊరిచుట్టూవున్న పిట్టల ప్రాణాలు తీయటంకోసం యమధర్మరాజు నియమించిన కింకరుడిలా తుపాకీ భుజాన వేసుకుని తిరిగేవాడు. అప్పుడప్పుడూ పెద్ద పెద్ద తూటాలు తయారు చేసుకుని పొడుగాటి టార్చిలైటు తీసుకుని కుందేళ్ళకోసం రాత్రుల్లో బయలుదేరి వెళ్ళేవాడు. సహస్రాధిక పక్షి వినాశకుడై, పిట్టల నాగరాజు అని బిరుదు తెచ్చుకున్నాడతను.

తన సాహసాన్ని కేవలం పిట్టలపైనే కాకుండా తరుచుగా మనుషులమీద కూడా ప్రయోగించేవాడు. చాలమందిని కొట్టాడు. చాలామందిచేత తన్నులు తిన్నాడు. ఓసారి ఒకడితో తగదా పెంచుకుని, తుపాకీ తిరగేసి వాడి నెత్తి బదలు కొట్టాడు. అదృష్టం కొద్దీ వాడు చావలేదు. నాగరాజు ఎవరెవరికాళ్ళో పట్టుకుని,

నాలుగైదు వందలదాకా నోట్లు చెల్లించుకొని బతుకు జీవుడా అంటూ బయటపడ్డాడు

సుందరం గుండె ఒక్కసారి గుబగుబలాడింది. పొగవాళ్ళతో చెప్పి చెప్పుతో కొట్టిస్తానంది ఆపిల్ల. వాళ్ళు మంచివాళ్ళు కారు. ఆ పిల్లలతో తా నెందుకు తగాదా పెట్టుకోవాలి?...నిజంగానే వాళ్ళు కొట్టడానికి వస్తారేమో? వాళ్ళు రెచ్చిపోతే న్యాయమూ కాదు, అన్యాయమూ లేదు. ముందూ వెనకా ఆలోచించరు. తాను ఈవూళ్ళో ఎంతో పరువుగా బతుకుతున్నాడు. పైగా సంతలు ఉద్యోగం చేస్తున్నాడు. వెధవది-లోకంలో ఎవ్వడికీ అక్కర్లేని పరువు ప్రతిష్ఠలు, మాన మర్యాదలు, నీతినియమాలు ఈ మనిషి సంతులు గాడికే కావాలి! అన్నం లేకపోయినా ఫరవాలేదు. ప్రాణం పోయినా చింతలేదు. 'అయ్యో—నా పరువు!'

'నాలుక కోస్తాను' అన్నాడు తాను. ఆ ఒక్క మాటా అనకుండా వుంటే బాగుండేదేమో?

'ఇదిగో...ఎంత పిరికివాణ్ణి నేను! ఇలా బెదిరిపోతున్నానేమిటీ? ఎంతో సహనాన్ని కోల్పోయిన తరవాతకదా ఆ మాటన్నాను నేను? ఆపిల్ల అత్యన్న మాటలుమాత్రం బాగున్నాయా? ఇతరులంటే భయమూ భక్తీ లేకుంటే మానె! నీతీ న్యాయమైనా పాటించవద్దా? ఆ అమ్మాయి దురాగతానికి ఎవరికిమాత్రం కోపం రాదు? అప్పటికీ నేనెంతో మేలు! ఇంకెవరైనా అయితే ఆ అమ్మాయిని దవడపళ్ళు రాలగొట్టి వుందురు. కోపం రాని నావంటి వాడికే కోపం తెప్పించిందంటే—ఆపిల్లదే అన్యాయం! నన్ను కొట్టడం మహాఘోరం! అలా జరగడమే విధి నిర్ణయమైతే—దేవుడనేవాడు కళ్ళూ చెవులూ లేని జడ్డితో సమానం!' అనుకున్నాడు సుందరం.

ఓ పరిచితమైన గొంతు విని ఉలికిపడ్డాడతను. అతని వెనుక రామలింగం నిలబడి వున్నాడు.

'పుస్తకం తలకిందులుగా పట్టుకుని చదువుతున్నావేంటా సుందరం?'.

అప్పటికి లైబ్రరీలోనుంచి అందరూ వెళ్ళిపోయారు. గోడ గడియారంలో గంట ఏడున్నరైంది. చెలా చెదురుగా పడివున్న పత్రికలను, పుస్తకాలను తీసి అలమారులో పెట్టే శాడు అటెండరు. కిటికీలన్నీ మూసేస్తున్నాడు. లైబ్రేరియన్ తాళంచెవ్వల గుత్తి చేతికి తీసుకుని గలగలలాడిస్తున్నాడు అసహనంగా.

సుందరం, రామలింగం బయటకు వచ్చారు.

సుందరం నిలబడి రామలింగం ముఖంలోకి చూశాడు.

'రామలింగం!'

'ఏం సుందరం?'

సుందరం తటపటాయించాడు.

రామలింగం అతని బాల్యమిత్రుడు. సహాధ్యాయి. రైల్వేలో ఇంజన్ క్లీనర్‌గా ఉద్యోగం చేస్తున్నాడు. అతని కాపురం కత్తుల వీధిలో.

సాయంత్రం జరిగిన సంఘటన గురించి అతనికి చెబుదామని నోటిదాకా వచ్చింది సుందరానికి. మళ్ళీ సందేహించాడు. అతనితో చెప్పవలసిన అవసరం ఏముంది?... రామలింగం నవ్వుతాడేమో తనను పుత్తడిబంగారు మనిషి అని అనుకుంటాడేమో!

'ఏమీ లేదులే!' అన్నాడు సుందరం.

అతనివైపు చిత్రంగా చూశాడు రామలింగం.

* * *

మెత్తని గుండెలు దడదడలాడేటట్టు 'బోయ్' మంటూ పంచాయతీబోర్డు సైరను చెవులు చిల్లులు పొడుస్తోంది.

గంట ఎనిమిది

సుందరం యింటిదారి పట్టాడు.

అనంతమైన చీకట్లో వీధిదీపాలు మిణుగురులా వెలుగుతున్నాయి. వీధుల్లో జనం రద్దీ పలచబడింది. బజారు వీధిలో వర్తకులందరూ కొట్లు మూసుకుంటున్నారు. గజ్జికుక్క పడుకోటానికి చోటు వెతుక్కుంటోంది.

తనకు ఎదురుగా నడిచే మనుషులవైపు అనుమానంగా చూస్తున్నాడు సుందరం. అప్పుడప్పుడూ వెనక్కి తిరిగి చూస్తున్నాడు. ప్రతివాడూ అతని కంటికి నాగరాజు అనుచరుడిలాగా కనిపిస్తున్నాడు

సుందరం ఆలోచనలు గొరిచేసిన ప్రతిజ్ఞ మిదనే వున్నాయి.

'ఏరిసే పరిశ్రమ మనుషులు వాళ్ళకు ఎప్పుడూ వెనగా వున్నారు. పైగా, ఆ కత్తుల వీధివుందే—అది చిచ్చి తప్పైన వీధి. వాళ్ళతో వాళ్ళు తన్నుకుంటూ వుంటారు. పొడుగు వీధి వాడితో ఎవడికైనా తగాదావస్తే మాత్రం అందరూ ఒక్కటైపోతారు...రాత్రికి నాగరాజు వస్తాడేమో!...అతని వెంట ఓ నలుగురు దయలేని మనుష్యులుంటారు. వాళ్ళకు బుద్ధి, హృదయం బొత్తిగా వుండవు. ఈ సువిశాల ప్రపంచంలో వాళ్ళకు తెలిసింది ఒకటే! ఎవడైతే ఓ కుంచెడు కబళం వేస్తాడో, ఎవడైతే ఓ పావలా సారా పోయిస్తాడో వాడు చెప్పిన పని గబుక్కున చేసెయ్యడం. అదొక్కటితప్ప యింకోపని చేతగాదు వాళ్ళకు!...ఇంటి ముందుకొచ్చి, కేకలేస్తాడు నాగరాజు. 'ఏమిటోయ్, నా కూతుర్ని తిట్టావట? కొవ్వు నెత్తికెక్కిందా?' అంటాడు. నేను న్యాయం చెప్పబోతాను. న్యాయం, ధర్మం వాడికి గిట్టవు. వాడు రావడమే జడ్జిమెంటుతో వస్తాడు. పిడికిలి బిగించి నన్ను కణతమీద ఒక్క దెబ్బ కొడతాడు. ఉపాకి పిడిలాగా గట్టిగా వుంటుందేమో పిడికిలి! ఆ దెబ్బ తీసుకుని నే మారుకుంటానా? నేనూ యువకుణ్ణే కదా? ముసలివాడిచేత దెబ్బలతిని, చచ్చిన పీనుగులా వూరుకుంటే—నా ఉడుకు నెత్తురు బూడిదలో పారబోయటానికా? ...అప్పుడు నేనతన్ని కొడతానా? కొట్టకపోయినా, తిడతానేమో!... అతని బంటుకు అది చక్కని అవకాశం. వెంటనే నలుగురూ నాలుగు దెబ్బలు వేస్తారు. నేను వాళ్ళతో పెనుగులాడాలి. నన్ను చితగ్గొట్టి వాళ్ళు విజయగర్వంతో కేకలు పెడుతూ వెళ్ళిపోతారు. వీధిలోనివాళ్ళందరూ మూగి చూస్తారు. తెల్లవారాక బడిలో పిల్లలందరికీ తెలిసిపోతుంది. నేను తప్పు చేశాననీ, నాగరాజు శిక్షించాడనీ అందరూ అనుకుంటారు. నా పరువు మట్టిలో కలిసిపోతుంది. ఛీఛీ! ఈ మానవ జీవితం వెధవది! మనిషిగా పుట్టడం కంటే అడవిలో జంతువుగా పుట్టడం మంచిది!...అడవిలో పులులూ, తోడేళ్ళూ వుండవా? ఈ మనుష్యుల్లాగానే అవికూడా హింసించవా? ఏమైనా అదికాస్త నయం! అవి కండలే కదా తింటాయి? నెత్తురేకదా తాగుతాయి?...పరువు పోతుందనే భయం అక్కడలేదు. ఇప్పుడేం చేయాలి నేను? ఈ విపత్తు గడవడం ఎలా...'

సుందరం అడుగులు భారంగా పడుతున్నాయి.

'ఈ పాటికే వాళ్ళెవరన్నా ఇంటికి వచ్చివుంటారా?... అలా వచ్చివుంటేనే బాగుంటుంది. ఇంట్లో నేను కనబడకపోయేసరికి, వాళ్ళకు నిరుత్సాహమైపోతుంది. వాళ్ళ వేడి చల్లారిపోతుంది. ఇంట్లో అమ్మ, అత్తయ్య వున్నారుకదా, వాళ్ళే ఏదైనా సర్ది పంపేస్తారు. అది వాళ్ళకూ గౌరవంగా వుంటుంది. నేను యింట్లో లేని సమయంలో వాళ్ళు వచ్చి వెళ్ళారు గనుక—వాళ్ళతో దెబ్బలాడే అవసరముండదు గనుక—గెలుపు ఎవరిదో, ఓటమి ఎవరిదో తేలదు. వాళ్ళదే పైచెయ్యిఅని వాళ్ళనుకోవచ్చు, నేనే మొనగాణ్ణి అని నేననుకోవచ్చు.'

సుందరం తన వీధిలోకి వచ్చాడు. తన గుండెచప్పుడు స్పష్టంగా వినిపిస్తోందతనికి. ఇంటిని సమీపించాడు. ఇంటి బయట అలికిడేలేదు లోపల ఏదైనా సందడి వినిపిస్తుందేమోనని చెవులు రిక్కించాడు నిశ్శబ్దంగా వుంది

'ఇంకా వాళ్ళెవరూ వచ్చినట్టులేదు. అసలు ఎవ్వరూ రారేమో! ఆ పిల్ల హడలగొట్టడానికి అలా అన్నదేమో!

'ఏమో! రారు అని గ్యారంటీ ఏముంది?.. ఇక ముందు వస్తారేమో!'

లోపలికి వెళ్ళాడు సుందరం.

'ఆడపిల్లకాదది. ఆడపులి!' అంటోంది రాజమ్మ.

'ఎందుకొచ్చానా అని వాడే సిగ్గుపడి వెళ్ళిపోయాడు, పాపం!' అంటోంది శాంతమ్మ.

సుందరం చొక్కా విప్పుతూ 'ఏమిటత్తయ్యా?' అన్నాడు ప్రశాంత గంభీరంగా.

'ఎవడో దాని అన్నట, సుందరం! వాడొచ్చిపోయాడు...'

ఓ అరగంట క్రితమే గౌరి అన్న వాసువచ్చి వాకిట్లో నిలబడ్డాడు. గుబురుగావున్న క్రాఫు వాడిది. మెడలో పులిగోరు. మెడ చుట్టూ రుమాలు. చేతి మణికట్టుకు జేబురుమాలు చుట్టుకున్నాడు.

శాంతమ్మ వాణ్ణి వర్ణిస్తూవుంటే సుందరానికి అసహనంగా వుంది.

...వాకిట్లో నిలబడిన వాసు రాజమ్మను చూచి ఉగ్రుడై మండిపడుతూ 'నాలికకోసే మొనగాడు—ఎవడువాడు? ఇలా రమ్మను, పోటిపళ్ళు విరగ్గొట్టి చేతికిస్తాను' అన్నాడు.

'ఎవరేమన్నారని యిక్కడికొచ్చి 'కేకలేస్తావు?' అంది రాజమ్మ.

'హూ నాలిక కోస్తే నీ కొడుకు ఏమైనా అన్నాడటనే? నాలికకోసా డటనే! ఆడపిల్లనంటే, పెద్ద మొనగాడై పోయినట్టా? ఏదీ, నా దగ్గర ప్రతాపించమను ఆ తలబిరుసు!...లోపలున్నాడా? రమ్మనూ బయటికి!'

'హూ వాడు పోట్లాడే రకంకాదు నాయనా! వాడిమీదికి నువ్విలా రాకు!.. అనవలసిన మాటలన్నీ నీ చెల్లె లనేసి, వాడిమీద చాడీలు చెప్పి నిన్ను పంపించిందా? ఆడపిల్ల మాటవిని అదే నిజం అనుకో వటం మంచిదికాదు నువ్వెళ్ళు వాసూ! వాడింటో లేడు...'

'ఏం జరిగిందో తెలుసుకోకుండా, అలా మాటలు పారేసు కోకు బాబూ! ఈ వీధిలో వాళ్ళందర్నీ అడుగు! ఎవరిది తప్పో, వాళ్ళే చెబుతారు. నీళ్ళు పట్టుకుంటుంటే, బలంగా పక్కకు నెట్టింది. 'ఏందుకమ్మా తొందర?' అన్నాను. అంతే! బేట్టా, గీటా అంది. 'చెప్పుతో కొడతాను, పొగ్గులచి తంతాను, ముష్టి ముండా, అడుక్కు తినే ముండా, గుడిసేటి' అంటూ నన్ను బండబూతులు తిట్టింది. ఇది బాగుందా నీకు?'

'అయితే మీరూ మీరూ కదా తిట్టుకోవాలి? ఆడపిల్లను పట్టుకుని వాడెందు కంటాడు అంతమాట? నాలిక కోస్తానంటే అదేం చిన్నమాటనా?' అన్నాడు వాసు.

'నాలిక కోస్తాననలేదు బాబూ! నాలిక కాస్త లోపలి పెట్టు కుని మాట్లాడు-అన్నాడు. 'తంతాను, నోరుమూసుకోరా' అంది నీ చెల్లి. వాడే భయపడి లోపలికొచ్చేశాడు. వాణ్ణి ఎన్ని మాటలంది! అది చాలక, కొట్టి రమ్మని నిన్ను పంపిందా! బాగుంది నాయనా!'

వాసు సిగ్గుపడ్డాడు. 'నేను దాన్ని మందలించుకుంటాను గానీ, మాటలు మీరు పట్టించుకోకండి. అదేమన్నా అంటే మాతో చెప్పాలిగానీ, దాన్ని తిడితేమాత్రం బాగుండదు' అంటూ అతను వెళ్ళి పోయాడు.

...జరిగిన సంగతి విని, 'అయ్యో, ఆ సమయంలో నేను లేక పోయానే' అన్నట్టు పోజుపెట్టాడు సుందరం. వాసు తనను వాడూ వీడూ అనడం, తనను కొట్టగలంతటి ధీమాను ప్రదర్శించడం అతనికేమీ నచ్చలేదు.

లోపలేమో అతనికి సంతోషమే వేసింది. మనసు కాస్త తేలిక పడింది. తాను లేని సమయంలోనే ఈ గొడవకాస్తా సద్దుబాటు కావడం అతనికి యిష్టంగానే వుంది. వాసు ఎలా వుంటాడో ఈ ఐదేళ్ళ తరవాత తాను సరిగా చూడలేదు. ఇప్పుడు పెద్దవాడై వుంటాడు మీసాలు కూడా వచ్చి వుంటాయి. దెబ్బలాడటం బాగా అలవాటై వుంటుంది తాను ఇంట్లోనే వుండి వుంటే, వాడితో పోట్లాడవలసి వచ్చేది. సముదాయించటానికైనా అవకాశమివ్వకుండా యెదురుమాట అంటుంటే, తాను వూరుకోగలడా? మాటకు మాట అంటూ సిగపట్లు పట్టుకోవలసి వచ్చేది...ఎంత నీచమైన పని అది!

...ఎవడో ఒకడు-వచ్చాడు, వెళ్ళిపోయాడు. చాలు!

సుందరం భోజనం చేసి, సాయంత్రం వేసిన బొమ్మను చేతికి తీసుకున్నాడు. ఆ బొమ్మ నొసట తాను బొట్టు పెట్టనే లేదు. ఆ బొట్టు పెట్టనివ్వకుండా అడ్డుపడింది గౌరి. లేకుంటే చిత్రం ఎప్పుడో పూర్తయి వుండేది.

ఈసారి నాగరాజు వస్తాడేమోనన్న ఊహ కలిగిందతనికి. అలా అనుకోగానే అతని ముఖం మళ్ళీ కళావిహీనమైపోయింది. వాసు పిల్లవెధవ! వాడు రాజీపడితేమాత్రం నాగరాజు వూరుకుంటాడా? ఒకవేళ నాగరాజు లేకుండావుండి, ముందుగా పైలట్‌లా వీడు వచ్చాడేమో!...ఈ వ్యవహారాన్ని నాగరాజు యింత తేలిగ్గా పోనిస్తాడంటే తనకు నమ్మకం కుదరటంలేదు.

సుందరానికి మళ్ళీ దిగులువేసింది. వెళ్ళి పరుపుమీద పడు కున్నాడు. ఎంత ప్రయత్నించినా నిద్ర రావటంలేదు. నాగరాజు రాక కోసం ఎదురు చూస్తున్నవాడిలా పడుకున్నాడు.

'అతను వస్తే నేనెలా ప్రవర్తించాలి?...నాగరాజు నన్ను మాట్లాడనివ్వకుండా తిడతాడు కొట్టడానికీ వస్తాడు. అప్పుడు నేను తిరగబడాలా? ఊహుఁ!...చాలా శాంతంగా, వినయంగా మాట్లాడు తాను. వాణ్ణి ఏమండీ అని చాలా మర్యాదగా పిలుస్తాను. 'మీరు పూర్తిగా విని, నా తప్పేమయినావుంటే మీ కాలిచెప్పుతో కొట్టండి. తింటే తప్పులేదు. మీరు పెద్దవాళ్ళు!...మా అత్తయ్య చాలా మంచి దండీ! ఆవిడ ఎవరినిగానీ పరుషమాట అనే మనిషి కాదు. ఆమెను పట్టుకుని మీ బిడ్డ చాలా హీనమైన మాటలంది. 'నాలిక కాస్త లోపల పెట్టుకుని మాట్లాడవమ్మా' అన్నాను నేను. నువ్వు లోపలికి పోరా బేటా!' అంది. లోపలి కొచ్చేశాను. నేనేమీ అనలేదు. ఎందు కంటాను? మీ గౌరి నా చెల్లెలులాంటిది. మీరు నాకు చిన్నప్పటినుంచీ తెలుసునే!...మీపట్ల నాకెంతో భయభక్తులున్నాయి...' అని చెప్పాను

పోతే? ఛీ! అంతకీ నేను సిగ్గుమాలినతనం యింకా కోల్పోలేదు. ఏం జరిగినా సరే నా వ్యక్తిత్వాన్ని కించపరుచుకునే విధంగా నేనే ఎందుకు మాట్లాడాలి? ఎవరు తిటినా, ఎవరు కొట్టినా నేను హుందాగానే వుంటాను. న్యాయం ఓడిపోయినా సరే, ఆత్మగౌరవం అనే గోచీని మాత్రం విప్పి పారవేయను' అనుకున్నాడు సుందరం.

మనిషిలో సహజాతకప్రవృత్తి; విశ్వమానవతాభావం - గొంగళి పురుగు పట్టుకున్న ఆకుల్లాగా క్రమంగా తరిగిపోతున్నాయి. వైయక్తికమైన ఆలోచనలే బలిసిపోతున్నాయి. లోకం ఎలా పోతే తనకేం, తన దారిలో ఏ అడ్డంకులూ లేకుంటే అంతే చాలునని అవకాశాలతో రాజీపడే మనుషులే ప్రపంచమంతటా నిండిపోతున్నారు. నడివీధిలో ఒకడు మరొకడి తల నరుకుతున్నా నేం—మనకెందుకులే అని, చూసీ చూడనట్టు తలవంచుకొని వెళ్ళిపోయేంతటి ఉదాసీనతకు అలవాటు పడిపోతున్నారు.

నాగరాజు తనమీదికి దౌర్జన్యానికివస్తే, అడ్డుపడేవాళ్ళు ఈ వీధిలో వున్నారా? ఈ వూళ్ళో వున్నారా? లేరు! లేరనుకోవడం ఎంత సిగ్గుచేటుగా వుంది! వాళ్ళుమాత్రం ఏం చేస్తారు? పాపం, మనుషులు! ఈ జీవితం స్థిరమైనట్టు, దీని ఆయుర్దాయం పదివేల సంవత్సరాలన్నట్టు, ఏమాత్రం పొరబడినా నూనెగిన్నెలాగా క్రింద జారిపడి అదంతా ఒలికిపోతుందన్నట్టు మెలకువగా వుంటారు. వారి వారి ప్రతిభకు తప్ప తక్కినవాటి వూసు వాళ్ళకెందుకు ?

నాగరాజో, అతడికి సంబంధించిన మనుషులో తనను కొడతా రనుకో! ఏం చేయాలి తాను?...వున్నారుకదా రక్షకభటులు! వాళ్ళకు రిపోర్టిస్తే?...ఔను! అదే కర్తవ్యం! బలహీనులకు, రక్షాహీనులకు వాళ్ళేకదా దిక్కు?

'మహారాజ రాజశ్రీ దుష్టశిక్షకులూ శిష్టరక్షకులూ అయిన పోలీసు సబ్‌ఇన్‌స్పెక్టరు వారి దివ్యసముఖమునకు ధర్మరాజుల గుడి వీధిలోనుండు కె. సుందరం అను పేరుగల నేను వినయ పూర్వకముగా నమస్కరించి వ్రాసుకొను అర్జీ ఏమనగా—అయ్యా... (ఆడవాళ్ళు పోలీసు సబిన్స్పెక్టర్లుగా వుంటే, అమ్మా అనాలి. మొర పెట్టుకోటానికి అయ్యా అనటం కంటే అమ్మా అనే సంబోధనే బాగుంటుంది.)...నేను చాలా మంచివాడను! (సందేహమెందుకూ?) కన్ను మిన్నుగానకపోవు లారీక్రింద కుక్కపిల్ల పడి నలిగిపోయినచో అయ్యో అనుకొందును. ఆడపిల్ల జడ పట్టుకుని లాగి పారిపోవుచున్న పిల్లవాడు రోడ్డుమీద జారిపడి, మోకాళ్ళు రాచుకొనిపోయినచో అయ్యో అనుకొందును. ఒకరిని తిట్టవలెనన్నచో గుండెలదరును. కొట్టవలెనన్నచో కాళ్ళదరును. ఇటి హృదయమును మానసికవేత్త లు దుర్బల హృదయమని అందురు. కాని మహర్షు లు సాధుహృదయమని అందురు. నా మంచి తనమునకును, సాధుత్వమునకును నా ఉపాధ్యాయవృత్తియే నిదర్శనము. సాధు గుణముగలవాని పాలిటికి బతుకొక పోరాటమె! ఆ అడవిలో కోయ దొరవలె సంచరించు ఎత్తుగడ, శిలా హృదయ కాఠిన్యము అతనికి అలవడలేదు గనుక సాధు జంతువువలె మనుష్యులకు బానిసై, దారిద్ర్యమునకు సన్నమౌట్టు అగుచున్నాడు. గొడ్డుచావడివంటి బ్రతుకున కలవాటుపడి, గంజియే పాయసమనుకొని తృప్తి పడుచున్నాడు. బ్రతుకలేనివాడు బడి పంతులు అను నానుడికి అర్థమిదే!... (ఈ సోదె అంత పోలీసు వాళ్ళతో చెప్పుకోవడ మెందుకులే !)

'...ఇట్టి నన్ను కత్తుల వీధిలోనుండు శ్రీ నాగరాజు...(శ్రీ అనేది గౌరవ వాచకం. విరోధినికూడా గౌరవించే మనిషి చాలా ఉన్నతుడు)...శ్రీ నాగరాజు, అతని అనుచరులు మరికొందరు—మా యింటికి వచ్చి, నన్ను వీధిలోనికి లాగి, దుర్భాషలాడుచు, చాలా అన్యాయముగా కొట్టినారు. కుట్టుట తేలుకు స్వభావమైనట్లు, కొట్టుట వారి స్వభావము గాన కారణము అవసరములేదు. వారిని విచారించి, తగు చర్యగైకొని, నావంటివారి మాన ప్రాణములకు (ధనములేదు) రక్షణ కల్పించ వలసినదిగా ప్రార్థించుచున్నాను.'

పోలీసు అధికారితో ముఖతః మరి రెండు మాటలు కూడా విన్నవించుకోవాలి.

'ఇన్స్పెక్టరుగారూ ! లోకంలో ఒకడు మరొకణ్ణి కొట్టడం, ఖూనీ చేయడం సర్వసామాన్యమే! అయితే దురదృష్టం కొద్దీ బిడ్డను తల్లిముందు, తల్లిని బిడ్డముందు, పెళ్ళాన్ని మొగుడి ముందు, మొగుణ్ణి పెళ్ళాంముందు కొట్టే అడివి మనుషులుకూడా వున్నారు. అలాంటివాళ్ళు చాలా అనాగరికులు, సంస్కార హీనులు, క్రూరులు. వాళ్ళకు హృదయం ఉండదు. ...ఈ ఒళ్ళు నాది కాదండీ. మా అమ్మది. ఈ శరీరాన్ని ఆమె పువ్వులాగా రేకు కందకుండా పెంచింది. ఇది వాడి ఎండిపోకుండా వుండాలని ఆమె తన జీవితమంతా చెమటోడ్చి కష్టపడింది. ఆమె పస్తులుండి నాకు అన్నం పెట్టింది. ఆమెరక్తమంతా నా ఒంట్లోనేవుంది. ఆమె ప్రాణానికి నేను రూపాన్ని! ఆమె శరీరానికీ నా శరీరానికీ విద్యుత్తు లాంటి సంబంధంవుంది. ఇక్కడ స్విచ్ వేస్తే అక్కడ లైటు వెలుగుతుంది. ఇక్కడ హలో అంటే అక్కడ వినిపిస్తుంది. ఇక్కడ

కొడితే అక్కడ నెత్తురు కారుతుంది. ఈ గుండె మూలిగితే ఆ గుండె నెప్పిమంటుంది. అలాంటి మా అమ్మముందు ... ... అమ్మ ముందు...'

* * *

'ఒరే సుందరం! లే నాయనా! మీ అత్తయ్య వూరికెళ్తా లంటోంది.'

సుందరం ఉలికిపడి లేచి కూర్చున్నాడు.

బాగా తెల్లవారి పోయింది. ఎదురింటి కప్పమీద పడుతున్న నీరెండ కళ్ళకు మిరుమిట్లు గొలిపింది.

సుందరం కళ్ళు నులుముకున్నాడు. ఏమిటీ? ఇంత ఆశ్చర్యకరంగా తెల్లవారి పోతుందని తాను అనుకోలేదే!...అయితే నాగరాజు రాలేదన్నమాట!

అతడు నవ్వుకున్నాడు: తాను లేనివి, పోనివి ఊహించుకుని దిగులుపడిపోవడం కాకపోతే—నాగరాజేమిటీ, రావడమేమిటి?

సుందరం లేచి ఒళ్ళు విరుచుకున్నాడు.

శాంతమ్మ తల దువ్వుకుంటోంది.

'రాకరాక వచ్చి అప్పుడే వెళ్తానంటావేమత్తయ్యా? రెండు రోజులుండి వెడుదువుగానిలే!'

'వచ్చి రెండు రోజులయిందికదా సుందరం!...మీ మామయ్య కోప్పడతారు. ఒక్కరోజు నేను లేకపోతే, ఆ యిల్లు ఎరువు దిబ్బలా తయారవుతుంది.'

సుందరం స్నానంచేసి వచ్చాడు.

అతని తల్లీ, అత్తయ్య యిద్దరూ మాట్లాడుకుంటున్నారు.

'ఆడపిల్లను కన్నవాళ్ళం కాబట్టి అలుసైపోయాం. మొదట మేమే అడుక్కోవాలనుకుంటున్నావా వదినా?' అంది శాంతమ్మ.

కాకపోతే ఆ అవకాశం పోగొట్టుకుంటాననుకున్నావా?'

శాంతమ్మ నవ్వింది.

'ఆయన కూడా—నీతో మాట్లాడి, నువ్వేమంటావో తెలుసుకుని రమ్మన్నారు; సుశీల ఎదిగి రెండేళ్ళు దాటిపోతూవుంది. నువ్వు సరేనంటే ఆ షుమారుముళ్ళూ వేయించి, పంపించేస్తాం.'

'ఎక్కడికి?'

ఇంకెక్కడికి? వాళ్ళత్త దగ్గరికి!'

రాజమ్మ నవ్వుతూ కూర్చుంది.

'నాతో యిన్ని మాటలెందుకు శాంతా? వాడున్నాడు, మీరు కదు! ఆ ఒక్క మాటా వాణ్ణే అడుగు!'

'నువ్వే అడుగు!'

'ఏం సుందరం? వాళ్ళ పిల్లను చేసుకుంటావా?'

సుందరం గోడవైపు తిరిగి తలదువ్వుకుంటున్నాడు.

'ఏ పిల్లమ్మా? పెద్దపిల్లా, చిన్నపిల్లా?'

'చిన్నపిల్లకు ఇంకా ఈడు రాలేదురా!' అంది శాంతమ్మ, కొంటెగా.

'ఎవరైతేనేం గానీ, నన్నెందుకు అడక్కమ్మా! నీ ఇష్టమే నా ఇష్టం! అన్నాడు సుందరం, బుద్ధిగా క్రాపు దువ్వుకుంటూ.

'ఇది మరీ బాగుందిరా! సుశీల మనకొద్దు అంటే నువ్వు నిజంగా ఒప్పుకుంటావా?...పిచ్చివేషాలుమాని సూటిగా చెప్పు!'

'సిగ్గుపడుతున్నాడు వదినా! వాళ్ళిద్దరికీ యిష్టమేలే!'

రాజమ్మ విస్మయాన్ని అభినయించింది. 'మరి యింతసేపూ చెప్పవేం? అత్తా, అల్లుడూ అప్పుడే కూడబలుక్కున్నారన్నమాట! అయితే, నన్ను బతిమాలుకోవడం దేనికి? నటన గాకపోతే! ..సరే, వాడూ అదీ యిష్టపడ్డ తర్వాత మన యిష్టంతో పనేముంది?... మీరే వాణ్ణొక యింటివాణ్ణి చెయ్యండి!'

ఉపాహారం తిని, కాఫీ త్రాగి శాంతమ్మ, సుందరం ఇంట్లో నుంచి బయలుదేరారు.

'వెళ్ళొస్తా వదినా! అంది శాంతమ్మ.

'వెళ్ళిరా శాంతా!.. వెళ్ళగానే ఉత్తరం రాయి!'

'అలాగే!'

సుందరం, శాంతమ్మ బజారులో నడుస్తున్నారు.

ఆమె ఓ ఫాన్సీ దుకాణంముందు ఆగింది.

'ఏమైనా కొనుక్కోవాలా అత్తయ్యా?'

'సుశీల కాటుక డబ్బీ ఒకటి కావాలంది సుందరం!'

ఇద్దరూ దుకాణంలోకి వెళ్ళారు.

శాంతమ్మ కాటుకడబ్బీ కొనుక్కుంది. అక్కడ పొడుగ్గా వేలాడదీసిన సవరాలవైపు చూస్తూ ఒక సవరాన్ని చేతితో ముట్టుకుని 'దీని ధర ఎంతండీ?' అని అడిగింది.

'ఇరవై రూపాయలమ్మా!'

'ఆ సవరం కొనుక్కుంటావా అత్తయ్యా?' అని అడిగాడు సుందరం.

'ఎందుకు నాయనా? పూరికే అడిగాను. సుశీలకు సవరం పెట్టుకోవలసిన అవసరమే లేదు. దానివి - పొడుగాటి వెంట్రుకలు. తన జడే తనకు బరువనంటూ వుంటుంది.'

అద్దాల వెనుక ఆకర్షణీయంగా వున్న గాజులవైపు చూసిందామె.

'ఆ చమ్కీగాజులిలా తియ్యండి.' అంది.

దుకాణంవాడు అద్దాల తలుపు పక్కకునెట్టి, 'ఏవి కావాలో చూడండమ్మా!' అన్నాడు.

శాంతమ్మ సైజు వెతికి, 'వీటిని చూడు సుందరం! ...సుశీల చేతులకు ఏ గాజులైతే బాగుంటుందో చెప్పు!' అంది.

సుందరం ఆగాజులన్నీ పరీక్షించి, గులాబీరంగు గాజుల్ని చూపి, 'ఇవి తీసుకో అత్తయ్యా!' అన్నాడు.

ఆ గాజులు ఓ రెండు జతలు కొనుక్కుంది శాంతమ్మ.

ఇద్దరూ బస్‌స్టాండు చేరుకున్నారు.

ఆమె బస్సులో ఎక్కి కూర్చుంది. సుందరం కండక్టరు దగ్గరనుంచి టిక్కెట్టుకొని ఆమెకిచ్చాడు. దగ్గరగా వున్న కొట్లో ఓ డజను అరటిపళ్ళు కొనుక్కున్నాడు. ప్రక్కనే పూలదుకాణం వుంది.

'ఈ కదంబాలు సుశీలతలలో వుంటే, ఎంతో అందంగా వుంటుంది.'

అతను ఓ అర్ధరూపాయికి కదంబాలు కొన్నాడు. పళ్ళు, పువ్వులూ బస్సులో కూర్చున్న శాంతమ్మకు అందించాడు.

ఆమె ఆ పువ్వుల్ని ఓసారి వాసనచూసి 'పువ్వులు చాలా బాగున్నాయి సుందరం!' అది. తాను కొంత తెంపి తలలో పెట్టుకుని, మిగిలిన పువ్వుల్ని సంచిలో పెట్టుకుంటూ 'సుశీలకు కదంబాలంటే ప్రాణం!' అంది.

డ్రైవరు హారను నొక్కాడు.

'ఇక నువ్వెళ్ళు సుందరం! బడికి వేళవుతుంది. నేను వెళ్ళి ఉత్తరం రాయిస్తాను. బదులు రాస్తావు కదూ? ...ఎప్పుడైనా ఓ సెలవురోజున వూరికిరారా! దగ్గరేకదా!' అంది శాంతమ్మ.

'వస్తాలే అత్తయ్యా!'

బస్సు వెళ్ళిపోయింది. సుందరం బడికి బయలు దేరాడు.

అతనికి హాయిగావుంది. మనసులో తేనెలూరుతున్నాయి అత్తయ్య తనతో మాట మాటికీ సుశీలను గురించి మాట్లాడింది. సుశీలకు కాటుక కొనుక్కోవాలంది. ఆమె వెంట్రుకలు అందంగా వుంటాయంది. ఆమె చేతులకు ఏ గాజులు బాగుంటాయో తననే సెలెక్ట్ చెయ్యమంది. 'కదంబాలు బాగున్నాయి, సుశీలకు కదంబాలంటే ప్రాణం' అంది. సుశీలను తన మనస్సులో నిలిపివేయాలని ఆమె ప్రయత్నం. లోకంలో ఆడవాళ్ళంతా యింతేనేమో! తన మొగుడు తనకే బందీ కావాలనుకుంటారు. తన అల్లుడు తన కూతురికే బందీ కావాలనుకుంటారు.

సుందరం నడుస్తున్నాడు.

తాను కొన్న కదంబాలు తాజాగా, అందంగా వున్నాయి. అత్తయ్య వాటిని సుశీలచేతిలోపెట్టి 'మీ బావ కొనిచ్చాడే' అంటుంది. సుశీల వాటిని ప్రేమగా తలలో పెట్టుకుంటుంది. పిరుదుల్ని తాకే ఆ పొడుగాటి నల్లని జడలో కదంబాల చెండు—నాగేంద్రుడి తల మీది మణిలాగా ప్రకాశిస్తుంది ... తలచుకున్నప్పుడల్లా ఆమెను చూపించే మాయాదర్పణం ఒకటి తనకు వుంటే ఎంత బాగుంటుంది!

సుందరం బడిలోపల అడుగుపెట్టాడు.

హెడ్మాస్టరు గదిలో-మేజామీదికి కొదిగా వంగి, టీచర్ల అటెండెన్సు రిజిస్టరులో సంతకం పెడుతున్న పంతులమ్మను చూస్తూ అలాగే నిలబడిపోయాడు.

సవరం సెట్ అలుకొన్న సొగసుగాటి జడ పిరుదులమీద పడి వూగుతోంది. నల్లని సిగలో కదంబాలు నవ్వుతున్నాయి. ప్రపంచంలో— పువ్వులన్నీ ఒకేచోట పూయవు. అందం కూడా పువ్వులాంటిదే! తాను మాయాదర్పణంలో చూడదలచుకొన్న అందానికి ప్రతిబింబంలా వుంది ఈ అందం!

ఆమె రిబ్బను రులో సంటకంచేసి, పక్కకు తిరిగింది. సుందరం తన సిగలోకి తదేకంగా చూస్తున్నాడు. పంతులమ్మ సిగ్గుపడింది.

'ఏం సార్ ?' అంది, నవ్వుతూ.

సుందరం ఉలికిపడి 'అబ్బే—ఏంలేదండీ' అంటూ తొట్రుపడ్డాడు.

4

సూర్యుడు పడమటి కొండమీదికి వాలేవేళ—తూర్పు వైపు వెళ్ళిరావడం సుందరానికి అలవాటు.

తూర్పు దిక్కున ఏముంది ?

అతడు ఆరాధించే సౌందర్యమంతా వుంది.

ఆ వూరికి తూర్పు దిశలో కనిపించే ప్రకృతి సౌందర్యానికి అతని హృదయం పులకించి పోతుంది.

పచ్చని పైర్లు, కొండలు, కాలిబాటలు, చెరువులు, కుంటలు తోటలు, చెట్లు, పొదరిండ్లు, పచ్చికబీళ్ళు, పచ్చికమేసి తిరిగివచ్చే ఆలమందలు, అలసిపోయిన అందంతో యింటి ముఖం పట్టే పల్లె పడుచులు... ఈ సౌందర్యానికి కంచెవేసినట్లు సుదూరాలలో దిక్చక్రం చుట్టూ విస్తారమైన నీలికొండలు, బిడ్డ ముఖం మీదికి ప్రేమగా వంగిచూచే కన్న తల్లి కళ్ళలాగా—ఆ ప్రకృతిమీద విశాలంగా పరచుకొన్న నీలాకాశం—ఇవన్నీ సుందరానికి సహవాసులు !

తక్కిన మూడువైపులు అంత అందంగా వుండవు. ఉత్తరాన విశాలమైన రైల్వే క్వార్టర్సు, బొగ్గుల మిట్టలు, బూడిదల రాసులు, పడమటి దిక్కున పొడుగ్గా, పాము మెడలాంటి సన్నటి రోడ్డు. ఆరోడ్డులోనుంచి వెళ్ళి, ఊరి పొలిమేరలు దాటుకోవాలంటే చాలాసేపు పడుతుంది. ఆరోడ్డులో ఎదురుగా బస్సువస్తే ప్రక్కకు తప్పుకోవడం కష్టం. ఊరు దాటుకున్న తర్వాత కూడా అంతే! సన్నగా రోడ్డు. అటూయిటూ పచ్చగా చెరకు తోటలు, పైన ఆకాశం. ఇంకేమీ కనిపించదు. రోడ్డులో నడవడం విసుగెత్తిపోతే, చెరకుతోటలోకి దూరడం తప్ప గత్యంతరం లేదు. దక్షిణ దిక్కున వట్టి చవిటి పర్రలు, తాటాకు పాకలు. అక్కడ కల్లు దుకాణాలున్నాయి. సారాకొట్లున్నాయి. గోమాంస విక్రయశాలలున్నాయి. మురుగుగుంటలున్నాయి. వాటిని దాటుకుంటే—కంపోస్టు ఎరువుల గుంతలు, పాకీవాళ్ళ లాగుడుబండ్లు వుంటాయి. వాటిని అధిగమిస్తే వల్లకాడు. రక్తమాంసాలన్నీ ఊళ్ళో ధారపోసి, వల్లకాటిలో విశ్రాంతి తీసుకుంటున్న ఎముకలు! ఆ ఎముకలే నేలమీద యిరిచి పెరిగిన[illegible] నిండిన మోడులు; ఆ మోడులమీద—పరకాయ ప్రవేశంచేసిన మనుష్యులా కూర్చున్న రాబందులు !

ఇలాంటి జుగుప్సాకరమూ, వికారమూ అయిన దృశ్యాలు ఆ వూరి తూరుపు వైపున కనిపించవు. అక్కడంతా పచ్చదనమే! చెట్టును ప్రేమించి పూజించే మనస్తత్వం ఎక్కడుందో—అక్కడే అందం వుంటుంది.

రోజూ ఆవైపు షికారువెళ్ళి, మునిమాపువేళ యింటికి తిరిగి రావడం సుందరానికి అలవాటైపోయింది.

ప్రకృతితో అతనికి మానసికంగా బాల్యంనుంచీ సాన్నిహిత్యం వుంది. తాను బొమ్మలువేసే తొలిరోజుల్లో అతడు ప్రకృతి దృశ్యాలే చిత్రించేవాడు. ఏరు, ఏటిగట్టున కొబ్బరిచెట్టు—జలపాతం. జలపాతం మీదుగా గంతులువేసే పిట్టలజంట—కొండ. కొండదిగువ పచ్చిక మైదానం—విశాలమైన ప్రదేశంలో కుటీరం. కుటీరంచుట్టూ పచ్చని చెట్లు—సెలయేరు, సెలయేటి గట్టున ఎగిరే కొంగ...ఇలా ఎన్నో బొమ్మలు వేశాడు. ప్రకృతిని ప్రేమించడం అతనికి ఆనందదాయకం!

ఆ ఆనందానికి ప్రస్తుతం అంతరాయం వాటిల్లింది.

ఊరికి తూర్పుఅంచున కత్తులవీధి వుంది.

వీధిమధ్యలో గౌరి వాళ్ళున్నారు. వీధికి ఒక చివర మెయిన్ రోడ్డుప్రక్కన నాగరాజు హోటలుంది. మరో చివర సుందరం వాహ్యాళికి వెళ్ళవలసిన కాలిబాట పోతుంది.

ఆ పరిసరాల్లోకి వెళ్ళడానికే భయం వేస్తూ వుందతనికి.

అందుకే, మూడు సాయంకాలాలు మూడువైపులకు వెళ్ళి వచ్చాడతను. ఆ మూడు రోజుల్లోనూ నాగరాజు తనకు తారసిల్లలేదు.

గౌరి మాత్రం కొళాయిలోంచి నీళ్ళు పట్టుకుపోతూ వుంది.

తాను రెండు మూడుసార్లు ఆమె కళ్ళలోకి చూడడం జరిగి చూపులు దించుకున్నాడు.

అతని భయానుమానాలు క్రమంగా తగ్గుముఖం పట్టాయి.

'నేననుకున్నంత దుర్మార్గుడు కాడు నాగరాజు! మంచివాడే! పెద్దమనిషే! అలా వారించినందుకు ఇతరులమీదికి కయ్యానికి వెళ్ళినందుకు గౌరినే మందలించి వుంటాడు. అందుకే రెండు మూడు రోజులుగా ఆ పిల్ల గాజుల చప్పుడు తప్పితే, గొంతుకూడా వినిపించడంలేదు! అనుమానం జబ్బులా పట్టుకుంటూవుంది నన్ను. అనవసరంగా మనసు పాడుచేసుకుంటున్నాను. ఇకమీదట ధైర్యంగా వుండాలి. ఎవరూ ఏమీ చేయరని నమ్మకం కుదిరిందికదా? ఇక ధైర్యాన్ని వహించాలి!, అనుకున్నాడు.

ఆరోజు సాయంకాలం ఆవైపే షికారువెళ్ళి రావాలనుకున్నాడు. వీధిలోకి వచ్చాడు. మెయిన్‌రోడ్డులోనుండి—ప్రక్కనున్న కొబ్బరితోట లోని కాలిబాటలోకి దిగుతూవుంటే—బిందెలు చేతబట్టుకుని రోడ్డు మీద ఎదురుగా వస్తూన్న గౌరి కనిపించింది. ఆమె అతన్ని చూసింది.

అతడు కొబ్బరితోట దాటుకున్నాడు. కమ్మలవీధి కొసలో వున్న చింతతోపు దాటుకున్నాడు. రెండు ఫర్లాంగులదూరం నడిచాడు.

ఎండ బాగా చల్లబడింది. చెట్లలోనుండి చల్లగా గాలి వీస్తోంది. నీరెండలో పొలాలు పచ్చగా మెరుస్తున్నాయి. సుందరం ఓ రాతిగుండుమీద కూర్చున్నాడు.

గౌరి తనను చూసింది. ఈవైపు రావడం ఆమె గమనించి వుంటుంది. ఆమె ఏ గొడవా తెచ్చిపెట్టదుకదా? తన బలగంతో—ఒంటరిగా చిక్కిన తనను అటకాయించరుకదా?

తనను వెతుక్కుంటూ ఆ వీధి కుర్రాళ్ళెవరైనా యిటు వస్తారేమో? దెబ్బలాడటం తనకు చేతకాదు...ఈవైపు రాకుండా వుంటేనే బాగుండేది.

సుందరం అనుమానంగా చుట్టూ చూశాడు. ఎవరూ కనిపించలేదు, అయినా తాను మెలకువగా వుండడం మంచిది కదా?

ఆత్మరక్షణార్థం ఏదైనా ఆయుధం దగ్గరుంటే మంచిది. కొంతమందిచేతిలో కర్రలు పట్టుకుని తిరుగుతుంటారు. జేబులో చాకు కూడా వుంచుకుంటారట! అలాంటివి దగ్గరుంచుకోవడం తనకు అలవాటులేదు. రూళ్ళకర్ర చేతబట్టుకుని బడికిపోవాలన్నా సిగ్గే! పట్టుకోడానికి వాటంగా వుండే కర్రముక్క ఏదైనా యిక్కడ పడివుందా?'

అతడు చుట్టూ చూశాడు. అలాంటి కర్రముక్క ఏదీ కనిపించలేదు.

'రాళ్ళున్నాయి. రాళ్ళతో ఎదుర్కోవడం బాగుంటుందా? ఛీ! చిన్నపిల్లాడిలా అంత అమాయికంగా దెబ్బలాడటం ఏం గౌరవం?...'

'ఆ చెట్టునుంచి ఓ బెత్తం విరిచి పెట్టుకుంటే? ... తీరా—నన్ను కొట్టడానికి ఎవరూ రాలేదనుకో! తరువాత ఆ బెత్తంతో ఉపయోగం ఏముంటుంది? దెబ్బలాటకు—మొదటనేనే సిద్ధపడినట్లు అవుతుంది. వద్దు!'

'ఒకడే వస్తే నేను సమాళించుకోగలను. బహుశా—వాణ్ణి సునాయాసంగా చితగ్గొట్టేయగలనేమో!...ఎక్కువమంది వస్తేనే కష్టం! వాళ్ళచేత అవమానాల పాలు కావాలి. సినిమాలో కథానాయకుడు ఎంతబాగా పోట్లాడుతాడు! వందమందినైనాసరే, వడ్లు దంచినట్టు దంచేస్తాడు. నేనూ అలా కొట్టగలిగితే (ఆత్మరక్షణార్థం) ఎంత బాగుంటుంది!...'

...పొద్దుపోయింది. ఇంకా వెలుతురుంది. చీకట్లు ముసురుకోలేదు. సుందరం త్వరగానే పైకిలేచాడు. ఇంటికి బయలుదేరాడు. అనుమానం కలిగేచోట నిమిషమైనా వుండకూడదు!

అతడు నడుస్తున్నాడు. చీకట్లు దట్టంగా ముసురుకోకపోయినా—చలిగాలి ప్రారంభమైంది.

'ఇప్పుడెవడైనా నా ఎదురుగా వస్తాడేమో! నన్ను అగ్గిపెట్టె యిమ్మని అడుగుతాడు. నా దగ్గర లేదు కనుక లేదంటాను. ఎందుకు లేదురా—అంటూ వాడు నన్ను కొడతాడు. నేను తిరగబడి కొడతాను. అప్పుడు చెట్ల చాటునుంచి నలుగురైదుగురు వస్తారు. మా వాణ్ణెందుకు కొట్టావురా—అంటూ నన్ను బంతిగా చేసి ఆడుకుంటారు. ఎక్కువ ఓట్లు సంపాదించగలిగితే అన్యాయం తప్పకుండా గెలుస్తుంది; న్యాయమూ, అన్యాయమూ ఎలక్షనులో నుంచుంటున్నాయి. నలుగురు దొంగలు కలిసి, మేకను గాడిద అంటే—అది గాడిదే!...బలహీనుడు తిరగబడితే తప్పు!'

సుందరం చింతతోపులోకి వచ్చాడు.

అతని గుండె ఆగి, మళ్ళీ వేగంగా కొట్టుకుంది.

కత్తుల వీధి చివర గౌరి నిలబడి అతనివైపే చూస్తున్నది. 'ఆమె పక్కన నిలబడ్డ వాడెవడు? నాగరాజేనా?... ఇంకొకడెవడు? వాసుకదూ? వాళ్ళ వెనక యింకా చాలా మంది వున్నారే! దారి తప్పించి వెళ్ళిపోనా? అయ్యో! దగ్గరికే వచ్చేశారే! ఇప్పుడెలా?... వాళ్ళు చూస్తూ వుండగా అడ్డదారి తొక్కి తప్పించుకు పోవడం సాధ్యమా? వాళ్ళు ఆటకాయిస్తే?...'

'ఒరేయ్! అక్కడే ఆగు!' అన్నాడు నాగరాజు.

సుందరం నోటమాటరాక ఆగిపోయాడు.

'ఇక లాభంలేదు. ఇన్నాళ్ళూ జాగ్రత్తపడి, ఇవాళ సులభంగా వీళ్ళ చేతికి దొరికిపోయాను. ఇటువంటి దురవస్థ నాకెప్పుడూ రాలేదు. ఎంత అవమానం! హే భగవాన్! నా శాంతమే నన్ను రక్షించుగాక!'

ఆ వీధి చివర ఓ నాలుగైదు యిళ్ళవారు అప్పటికే బయటకు వచ్చి అరుగులమీద నిలబడ్డారు. వాళ్ళలో మగవాళ్ళంతా సుందరం చుట్టూ నిలబడిపోయారు. వాళ్ళందరూ ఎర్రటి, పలుచటి బట్టలు ధరించారు. ఒకడు నల్లపంట్లాంమీద ఎర్రచొక్కా తొడుక్కున్నాడు. ఇంకొకడు మెడచుట్టూ నల్లటి, ఎర్రటి చారలున్న రుమాలు చుట్టుకున్నాడు. మరొకడు చొక్కా జేబులమీద నల్లటి, ఎర్రటి దారాలతో బొమ్మలు కుట్టుకున్నాడు. వేరొకడు నల్లటి, ఎర్రటి గళ్ళబనీను తొడుక్కున్నాడు.

పరువు పోకుండా వీళ్ళ పిడికిట్లోంచి బయట పడడం ఎలా?

అందరూ అతన్ని తిట్టడం మొదలుపెట్టారు. ఆ లోపల నాగరాజు భార్య, ఉంపుడుగత్తె కూడా రొప్పుతూ వచ్చేశారు.

నాగరాజు సుందరం భుజంమీద ఓ చెయ్యివేసి 'ఏంరా? అమ్మాయిని ఏమన్నావు నువ్వు?' అన్నాడు.

'ఏమీ అనలేదండీ!' అన్నాడు సుందరం వినయంగా.

'నాలిక కోస్తానన్నావా, లేదా?'

లేదు అనాలనిపించింది సుందరానికి. 'నాలుక కోస్తానన లేదండీ, నాలుక కాస్త లోపల పెట్టుకో అన్నాను' అని చెప్పాలనిపించింది. అయితే గౌరి అక్కడే వుంది. తన పిరికితనాన్ని హేళన చెయ్యబోతున్నట్టుగా చూస్తూ వుంది. అలా అబద్ధం చెప్పడం మరీ అవమానకరం! అలా చెప్పడంకంటే దెబ్బలు తినడమే నయం!

'అన్నాను!'

సుందరం చెంప ఛెళ్ళుమంది.

'ఎన్ని గుండెలురా నీకు; అలా అనటానికి?'

సుందరం కళ్ళు గిర్రున తిరిగాయి. లోకం తనను మొట్ట మొదటిసారిగా కొట్టింది. నిండు సభలో కౌరవులు ద్రౌపదిని మానభంగం చేసినట్టుగా—తనను నడివీధిలో నిలబెట్టి అవమానించింది.

అతనికి కోపం వచ్చింది. ఏడుపు వచ్చింది. ఇందరిలో ఏడవడం చాలా హీనం! ఏడవడంకంటే మరి నాలుగు దెబ్బలు తినడం మంచిది.

'నేను మంచివాణ్ణి, గనుక ఆ మాటమాత్రం అన్నాను. మీ అమ్మాయి అన్నమాటలకు మరొకరైతే నాలిక కోసేవాళ్ళే! మీ అమ్మాయిని దండించుకోక నన్ను కొడతారేమండీ?'

'మళ్ళీ నాలిక కోస్తాననటావ్రటా?' అంటూ వాసు తన చేతనున్న కర్రతో అతని కణతమీద ఒక్కటి వాయించాడు. నలుగురూ నాలుగు దెబ్బలు కొట్టారు. తప్పతాగి ఓ యింటి అరుగు మీద ఒంటిపై ధ్యాసలేకుండా పడివున్న తాగుబోతుకూడా కళ్ళు తెరవకుండానే 'చంపేయిరా వాణ్ణి' అంటున్నాడు.

సుందరం నోరు తెరవలేదు. మళ్ళీ ఏదైనా మాటాడితే తనకు శిక్ష పెరిగిపోతుంది.

ఆ సందడిలో తనకు బాగా స్నేహంవున్న ఓ గొంతు వినిపించిందతనికి.

'మరి నాలుగు తన్నండిరా!'

ఆ గొంతు రామలింగానిది!

అందర్నీ నెట్టుకుని గుంపులోకి జొరబడ్డ రామలింగం సుందరాన్ని చూసి విస్తుపోయాడు.

'నువ్వట్రా సుందరం!'

రామలింగం అతన్ని శ్రీకృష్ణ పరమాత్మలాగా రక్షించాడు. సుందరాన్ని రెక్కపట్టుకుని దూరంగా లాక్కెళ్ళాడు.

ఆ పిచ్చితల్లి సుందరాన్ని తిడుతూవుంది. 'రౌడీ వెధవ! నీ రౌడీతనం నా దగ్గర పుడకదు, జాగర్త! ఏమనుక లేదన్నాం!' అంటున్నాయి.

చీకటి పడింది.

రామలింగం సుందరాన్ని ఓదారుస్తూ అతన్ని యింటిదాకా తీసుకొచ్చాడు. 'వాళ్ళతో ఎందుకురా గొడవ తెచ్చిపెట్టుకున్నావు? వాళ్ళు మంచివాళ్ళుకారు. అటువైపు ఎందుకొచ్చావు?... పోనీలె మనసులో ఏమీ బాధపెట్టుకోవద్దు.' అన్నాడు.

ఆ మాటల్తో సుందరానికి ఓదార్పు లభించలేదు. 'ఒరే రామలింగం! నేను కాకుండా మరొకడైవుంటే నువ్వుకూడా వాళ్ళను తన్నేవాడివికదూ?' అన్నాడు.

దెబ్బలు తిని వచ్చిన సుందరాన్ని చూసి రాజమ్మ కడుపు తరుక్కుపోయింది. ఆమెకు యింట్లో కాళ్ళు నిలవలేదు. 'గొర్రెపిల్ల లాంటి నిన్ను కొడతార్రటా వాళ్ళు? వాళ్ళ చేతులు పడిపోనూ!...' అంటూ యింటో నుంచి బయలుదేరింది.

'ఇప్పుడెక్కడికి వెళ్తావమ్మా? వాళ్ళదగ్గరికి పోవద్దు!' అన్నాడు సుందరం. ఆమె వినలేదు. కట్టుం వీధిలోకి వెళ్ళి, నాగరాజు యింటి ముందర నిలబడి కేకలువేసి, తాను నాలుగు మాటలని, వాళ్ళచేత పదిమాటలనిపించుకుని తిరిగివచ్చింది.

సుందరం పడుకున్నాడు. ఆమె అతనికి వేడినీళ్ళతో కాపడం పెట్టింది. 'కడుపు కట్టుకుని, ఒళ్ళు కందకుండా మల్లెపువ్వులా పెంచాను. కసాయి ముండా కొడుకులు నా బిడ్డనిలా కొట్టిపడేశారు. దేవుడు వాళ్ళ బిడ్డల్ని కొట్టడూ?' అంటూ కళ్ళనీళ్ళు పెట్టుకుంది.

సుందరం కళ్ళలో నీళ్ళు తిరిగింది. అతడు కళ్ళు మూసుకున్నాడు ఇంత పెద్దప్రపంచంలో అమ్మ ఒక్కతే తనకోసం ఏడుస్తోంది. తాను తిన్న దెబ్బలకంటే, తాను పడిన అవమానంకంటే—ఆ ఏడుపు ఎంతో బాధాకరంగాను, హాయిగాను వుంది. ఎంత పాపకార్యం చేశాడు తాలి రోజా! తాను దెబ్బలుతిని, అమ్మకు బాధకలిగించాడు. తాను జాగత్తగా వుండివుంటే—ఆమెకు యిప్పుడీ కష్టం కలిగేది కాదుగదా?...నాగరాజు తనను కొట్టలేదు. అమ్మను కొట్టాడు.

'నాగరాజా! మా అమ్మ చాలా మంచిది! ఆమెకంటే మంచి వాళ్ళు లోకంలో లేరు. నువ్వు మా అమ్మను కొట్టావు. నువ్వు మహాపాపివి!...ఇందుకు ప్రతిఫలంతప్పకుండా అనుభవిస్తావు! మా అమ్మ కన్నీళ్ళు నీ కొంపమీద నిప్పురవ్వలై రాలిపడతాయి చూసుకో!'

ఇలా అనుకోవడం అతని మనస్సుకెంతో శాంతిని ప్రసాదించింది.

'ఒక కులం ఒక్కటై నన్ను కొట్టింది ఈరోజు. ఈ జాతులు, ఈ కులాలు నాదేశంలో పిచ్చిపట్లు వేస్తున్నాయి. తన నాగరికతను, తన సంస్కృతిని సంరక్షించుకోవడానికి జాతీయతా భావం అవసరమేకాని, అది యితరుల పాలిటికి దానవత్వంగా పరిణమించ కూడదు. ఈనాడు దేశంలో కులాభిమానం ప్రబలిపోతూ వుంది. పౌరులందరికీ సమాన హక్కులున్న నా ప్రజాస్వామిక దేశం కులాల పరుగు పందేనికి ఆటమైదానంగా తయారైంది. మంచికీ, చెడ్డకూ కులాభిమానం గొర్రెదాట్లు వేస్తూవుంది. కేవలం అభిమానంతో - ప్రతి కులం—రేసుకుక్కల టీములా ఒక్కటవుతూవుంది కులాన్ని గుడ్డిగా ప్రేమించేవాడు, న్యాయాన్ని, ధర్మాన్ని అవకాశాల్ని తనకులానికే ఆపాదించుకునేవాడు సమాజంలో ఎందుకూ? కాకులు దూరని కారడవిలా వుండాలి! అలాంటి వాళ్ళకంటే రేసుకుక్కలకు విజ్ఞత తెలుసు! తాము వుండవలసినచోటేదో వాటికి తెలుసు! అవి అడవుల్లోనే వుంటాయి...'

నాగరాజు కులంవాళ్ళందరూ తనను తలా ఒక దెబ్బ వేశారు. ముక్కూ, ముఖం తెలియనివాడుకూడా తనను ముఖంమీద కొట్టాడు. వాళ్ళందరూ అలాకలిసి కొట్టడమేకాకుండా—తనకు రౌడీ అనే ముద్రవేశారు. అదే అతనికి బాధగావుంది. ఎవరు రౌడీ? ఎవరు?

నాగరాజుమీద ప్రతీకారం తీర్చుకోవాలి. పోలీసులకు రిపోర్టివ్వాలి. పోలీసుల గుండెలు కరిగిపోయేలా రిపోర్టు వ్రాయాలి.

'వాళ్ళ గుండెలు నిజంగా కరుగుతాయా? వాళ్ళద్వారా నాకు న్యాయం చేకూరుతుందా? ... ఏమో! అనుమానంగానేవుంది. పోలీసులు దేవుళ్ళలాంటి వాళ్ళు! దేవుడున్నాడు. ఎక్కడున్నాడు? పోలీసువాళ్ళున్నారు. ఎక్కడున్నారు? దేవుడు లేడా? దేవుడే లేకుంటే—ఈ గాలి ఎలా వీస్తోంది? వర్షం ఎలా కురుస్తోంది? అది సైన్స్ అంటావా? పోనీ, ఈ విశ్వానికి అంతెక్కడ? చంద్రగ్రహానికి వెళ్ళటానికి మూడురోజులు పట్టింది నీకు. విశ్వపు అంచులు కనిపెట్టడానికి ఎంతకాలం పడుతుందో చెప్పు! ఇన్ని గ్రహాలు ఎలా తిరగ్గలుగుతున్నాయి? అదికూడా సైన్సేనంటావా?

సరే! మనిషి ఎక్కణ్ణించి పుడుతున్నాడు? చనిపోయిన తర్వాత ఎక్కడికి వెడుతున్నాడు? అక్కడున్నాడు దేవుడు! అతడు మృత్యువులాంటివాడు! మృత్యువు అర్థం కానట్టే దేవుడుకూడా అర్థంకాడు అంటున్నాడు!'

'...ఊళ్ళో నాలుగు బస్సులూ తిరిగే రోడ్లమీదనే ఇన్ని నాటుసారా కొట్లున్నాయి. ఇందరు త్రాగుబోతులు దేవతలా అమృతం త్రాగి, రోడ్లే నందనవనంగా విహరిస్తున్నారు. ఎక్కడున్నారు పోలీసులు?...ఏ చెట్టుక్రింద చూచినా డబ్బుపెట్టి పేకాడుతున్నారు జూదగాళ్ళు. ఆడవాళ్ళు కూడా కుతూహలం చూపెట్టటంవల్ల బహుళ ప్రచారానికి నోచుకుంది క్రాకెట్ ఆట! ఎక్కడున్నారు పోలీసులు?... రెండు వర్గాలవాళ్ళు ఒకరిమీద ఒకరుపడి తన్నుకు చావడం సర్వ సామాన్యమైపోయింది. ఎక్కడున్నారు పోలీసులు?...ఇటీవల ఒకటి రెండు వ్యభిచార గృహాలు కూడా అవతరించాయి ఊళ్ళో! ఎక్కడున్నారు పోలీసులు?'

'దేవుడి ఉనికిని గురించి ఎంత సులభంగా చెప్పాడు పోతన్న! ఇందుగల డందు లేడని సందేహము వలదు, ఎందెందు వెదకి చూచిన అందందే గలడు—అనేశాడు. పోలీసు ఎక్కడున్నాడని అడిగితే పోతన్న ఏమంటాడు? దేవుడికీ, పోలీసుకువున్న భేదం తమాషాగ లేదూ?... దేవుడు కనిపించడు. అయినా వున్నాడు! పోలీసు కనిపిస్తాడు. అయినా, లేడు!'

'కంచే చేను మేస్తూవుంది. అవినీతిని నిరోధించటానికి నియమింపబడిన ప్రభుత్వోద్యోగులే—ఆ ఉద్యోగం అనే కల్పతరువుతో అవినీతిని ఫలాలుగా పండించి, తమ కామితార్థాలను నెరవేర్చుకుంటున్నారు. అవినీతి పెరుగుతున్నకొద్దీ వారి సిరిసంపదలూ పెరుగుతున్నాయి. దొంగలు, దొరలు లాలూచీ పడుతున్నారు. డబ్బు, బలమున్న త్రాగుబోతులు, జూదగాళ్ళు, వ్యభిచారులు, జగడాలమార్లు, దొంగలు పెద్దమనుషులుగా చెలామణీ ఔతూ, పంచాయితీ వెలగబెడుతూ, 'తప్పుచేశావేంటోయ్? అపరాధం చెల్లించూ!' అంటున్నారు. మనసా, వాచా, కర్మణా సూక్ష్మవమేవున్న సాధువులు, సాత్వికులు, మేధావులు చేతులు గట్టుకుని, తలలువాల్చి వాళ్ళముందు నిలబడుతునారు...'

'నీతిని రక్షించడంకోసం మేము (ప్రజలేకదా రాజులు!) నియమించిన పోలీసూ! అవినీతిని రక్షించడం కోసం నియమింపబడ్డా వనుకుంటున్న పోలీసూ! నేను నీకు రిపోర్టివ్వను! అప్పు సమస్యని లాటరీ తీర్చివేస్తుందని అనుకుంటున్న రోజులివి! వివాదాన్ని పరిష్కరించటానికి నువ్వు లాటరీ వేయవు అనే నమ్మకం ఏముంది? న్యాయం, అన్యాయం అని రెండు చీటీలు వ్రాసి డబ్బాలో వేసి, నువ్వు ఒక చీటీ తీసుకోమంటావు. నా ఖర్మకాలి అన్యాయం అనే చీటీ నాకు, న్యాయం అనే చీటీ నాగరాజుకు వస్తాయనుకో! ఎందుకొచ్చిన తంటా! సరే, అదృష్టం కొద్దీ న్యాయం అనే చీటీయే నా కొస్తుందనుకో! అలాంటి న్యాయం నా కెందుకూ? అదృష్టం నిర్ణయించి యిచ్చే న్యాయం నాకొద్దు. ధర్మం నిర్ణయించి యిచ్చే న్యాయమే నాకు కావాలి!...నీకెందుకు పాపం, లేనిపోని శ్రమ! ఉపసంహరించుకుంటున్నాను. నీకు రిపోర్టిచ్చి మాటిమాటికీ నీ దగ్గరకి తిరగడంకంటే, నా శత్రువును క్షమించి వదిలిపెట్టే యడమే ఆరోగ్యకరం!...'

సుందరానికి ఎంతో ఆనందం కలిగింది.

'పరలోకమందున్న మా తండ్రీ నీ నామము పరిశుద్ధపరచబడుగాక—నీ రాజ్యము వచ్చుగాక—నీ చిత్తము పరలోకమందు నెరవేరుచున్నట్లు భూమియందును నెరవేరునుగాక—మా అనుదినాహారము నేడు మాకు దయచేయుము—మా ఋణస్థులను మేము క్షమించియున్న ప్రకారము మా ఋణములు క్షమించుము—మమ్మును శోధనలోకి తేక దుష్టునినుండి మమ్మును తప్పించుము—ఆమేన్!'

శత్రువును క్షమించడం వలన కలిగే అనుభూతి ఎంత మధురమైనది!

సుందరానికి తానొక ఏసుక్రీస్తులాగా అనిపించింది. గోరి మూలంగా నాగరాజు తనకు శత్రువయ్యాడు. తనను సిలువ వేశాడు. తనను హింసించిన నాగరాజు కొరకు తాను ప్రార్థన చేస్తున్నాడు.

ఒక సమస్య తీరిపోయింది. నాగరాజు తనపైన ప్రతీకారం తీర్చుకునేశాడు. అతడు కొడతాడన్న దిగులు యిక వుండదు. నాగరాజుకు భయపడవలసిన అవసరమే యికలేదు

సుందరానికి అర్ధరాత్రి హాయిగా నిద్రపట్టింది.

[సశేషము]

రంగుల కెరటాల్లో బెంగుళూరు

శ్రీ సోమసుందర్

ఎలా సముపార్జించుకున్నాడీ సూర్యుడు
ఇంత మృదు మంజుల సుహాస రోచిస్సుల్ని !
ఈ దినకరుణ్ణి అనుగమించే నీరదాలు
పురుషుణ్ణి అనుసరించి సంచరించే
ఆధునిక స్వాధీనపతికలు;

అహరహా పరిశ్రమాస్విన్నుడైన ఆదిత్యుడు
ఆరున్నరకే శృంగాటకాలకు దిగివచ్చి
ఫ్యాక్టరీ బస్సుకై నిరీక్షిస్తాడు;
మేఘారణ్యాల లతాగుల్మాల ఏకాంతవాసం నుంచి
అప్పుడే వెలువడిన తెల్లగా బలిసిన చంద్రుడు
తూరుపుకొండ కొప్పుమీదికి ఆయాసపడుతూ ఎక్కి
అకస్మాత్తుగా నియాన్‌లైట్ల ధగద్ధగలను చూస్తూ
ముఖం చాటు చేసుకుంటాడు సిగ్గుపడి....
సౌధాగ్ర భాగాల దంపతీశయనాగారాల్లో
తలదాచుకుంటాడు చంద్రుడు కర్తవ్యం మరచి;

ఈ నగర మస్తకంపై వెండిగొడుగులా
విప్పుకొన్న ఆకాశం — ఆహ్లాద సంకాశం !
ఈ విహాయస వాటికలు —
కాంక్షాతుందిల రహః పేటికలు,
మాధ్వీక రసాయన స్ఫటికాలు,
ఇంద్రనీల మణిఖచిత కంఠహారాలు,
ఇంద్రియ వ్యాపారాలకు బలివర్ధకాలు.
ఇక్కడి శోభాక్రాంతులైన దిక్పతులు
ఇంద్ర ధనుర్వసనాలు ధరించి
సప్తవర్ణ దీధితుల్ని కీలించి

సుప్త కామనలను జాగృతం చేస్తారు;
ఈ నగరంలోని ఆగ్నేయం
ఏనాడో శైతల్యానికి సమర్పించింది మనశ్శరీరాల్ని...
ఇక్కడ విహరించే జలదాంగనలు
ప్రేమించి పెళ్ళిచేసుకున్న జవరాళ్ళు
ఇవేమిటీ నగరంలోని మబ్బులు ?
చకత్ చకిత విలాస లోలికే కవ్వాలు !!
చిటికెలో చకాలున నవ్వగలవు
ఇంతలో కుందనపు గుబ్బెతవై
సిగ్గుతో ముడుచుకు పోగలవు
ఉత్తర క్షణంలో జాలువా జలతారు మొజాటుల్ని
విస్ఫోటంగా విసరేసుకుంటూ
హాహీలాల్సుపై నడచి పోగలవు సొందాగా !
ఉద్భ్రాంత కాంతుల్లో నిలిచిన సౌధాలకు
ఈ రంగు రంగుల కెరటాల్లో తేలే మబ్బులు
సుఖమల్ పొరల ముసుగులు;

సురదీర్ఘికల్లో తేలే అపరంజి పెళ్ళాల
ఉన్నట్టుండి వానచినుకులు
పిలపిల లాడుతూ దిగివచ్చి
నేల చెక్కిళ్లను ముద్దులాడుతూంటే
ముగియుగాల ప్రేయసీ ప్రియుల
కన్నీటి జడుల వరవు వెలుగుల్లో తడిపి
కాలంలో పేరుకొన్న మౌన సంభాషణలు
కవ్విస్తాయి ఏకాంత హృదయాలను.

ఇక్కడ బ్రతకలేని కాకులూ ఈగలూ
దోమలూ వగైరా నికృష్ట జీవులన్నీ
ఉత్తర సరిహద్దుల కావలకు
వలసవెళ్లినట్టు అభిజ్ఞవర్గాల భోగట్టా !
వర్ణచిత్రాలవంటి రకరకాల విహంగాలు మాత్రం
హరిత పత్రాలపై జీవన కావ్యాలను
హాస్యలిపిలో లిఖిస్తూ ఉంటాయి.

అత్యల్పజీవులైన ఊరపిచ్చుకలు సైతం
విద్యుత్తంత్రులను మీటేస్తూ
చేస్తూ ఉంటాయి సంగీత సాధన
నిత్య నైమిత్తిక జీవనంలో సంగీతం

పరమ బొధ్యతాయుత భాగస్వామిని !
అనవరత వసంత శోభానిలాలతో
హాయిగా పరవశించే ఈ పచ్చని చెట్లు
మరకత మాణిక్య కోటీరాల ధరించి
ఠీవిగా నిలచిన భూజానులు ...
ఇంటింటా జాజిపూల పొదరిళ్లు
గడపగడపకీ సంపెంగల పసిడి తోరణాలు
ప్రతిగోడ వెనుకనుంచి చిరునవ్వే మందారయి
పటారుగా సాగే ప్రతి వీధి ఒక మధురోక్తి
ప్రతి గృహాంగణమూ చేతులెత్తి ఆహ్వానించే దివ్యానుభూతి
ప్రతి ఇంటి ముంగిటా అవనతవదనంతో
నిలచిన పారిజాత వధూటి —
చిగురాకు దొన్నెలనిండా పీయూషబిందువు లందిస్తుంది !
అతిథులను సేద తేరుస్తుంది.
ఇక్కడ కేంద్రీకృత మహదనంత సౌందర్యం నుంచి
ఏ రసవత్తర జీవన కావ్యం ఆవిర్భవిస్తుందో ?
ఈ మనోజ్ఞ నగరం బెంగుళూరులో
రసపిపాసువులకు గుండెలనిండా బెంగలూరు !
భారత మహేతిహాసంలోని సమస్త విజ్ఞానమూ
భావయిత్రినించి కారయిత్రికి పరివర్తించుకొన్నట్లు
సర్వంకష చైతన్య కర్మణ్యత్వాల సమాహారం
పుంజీభవించగా రూపొందిందీ మహానగరం!
నగరానికి మణిమయ మేఖలవలె
అనుస్యూతంగా మెరిసే పరిశ్రమల గొలుసుకట్టు
యావత్ భారత సౌందర్యాలనూ
సమస్త ప్రపంచ నైపుణ్యాలనూ కలిపికట్టు !
మేళవించిన విపంచిలా స్వాధీనం చేసుకున్న సౌజన్యమిది !
ఈ మహానగర పథాల సకముఖాలా
ప్రసరించే మంద పవన వీచికల
సరాలనుంచి ఏ సజీవ వారసత్వం
తనలో నింపుకోగలదు వర్తమాన జీవవాహిని ?
ఏ దరస్మిత చందన సురభిళాల ప్రసరించగలదు !

[విజయవాటిక ఆకాశవాణి సౌజన్యంతో]

మహా సంప్రదాయం

ఒక దశ అంతం అవుతోందా?

వెర్నర్ హాయిసెన్ బెర్గ్

(గత సంచిక తరువాయి)

పోయిన కాలంలో భౌతికశాస్త్రాన్ని పరిగణించే సంపూర్ణ విద్యావిషయికమయిన ఆధారానికి చాలా దూరంగా ఉన్నాము. కాని, ఇంకా ఈ పద్ధతినే అనుసరిస్తున్నాము ఎందుచేతనంటే, ఇది మంచి ఫలితాలని ఇచ్చింది కాబట్టి. ఇంత ఫలితాలని ఇవ్వటానికి కారణం ఏమిటంటే, ప్రయోగాలని మళ్ళీమళ్ళీ చెయ్యగలగటమే అనాలి. ఒకేరకం పరిస్థితులలో చేసిన ప్రయోగాలు ఒకేరకం ఫలితాలు ఇస్తాయని తెలుసుకున్నాము; ఇందువలన ఫలితాలు సరయినవే అని మనం అంగీకరిస్తున్నాము. ఇది అంత స్పష్టమయిన విషయం కాదు. సంఘటనలనేవి కారణాలు — వాటి ఫలితాలు అన్న పరంపరలో జరిగినప్పుడే ఇది నిజమవుతుంది. కాని, కొన్ని సంవత్సరాలుగా ఈ రకం కారణాలు—ఫలితాల పరంపరయొక్క విజయాలు వీలయ్యాయి కనుకనే కారణత్వం విజ్ఞాన శాస్త్రానికి ఒక మూలసిద్ధాంతంగా స్వీకరించబడింది.

తత్త్వవేత్త కాంట్ ఈరకం కారణతత్వం ప్రత్యక్షానుభవం మీద ఆధారపడే సూత్రం కాజాలదని నొక్కి చెప్పాడు. అయినా మన విజ్ఞాన శాస్త్రానికి చెందినదే ఇది. 16వ శతాబ్దంలో ప్రారంభమయిన విజ్ఞాన శాస్త్రపు దినుసు దీనివలననే సాధ్యం అయింది, దానిని అనుసరించే వివరించబడుతూ వచ్చింది.

ఈ ధోరణి పర్యవసానంగా ప్రకృతిని "ఉన్నది ఉన్నట్లు" అనుశీలించటం వీలవుతుందని మనం నమ్ముతున్నాము. ఆకాశంలో, కాలంలో ఒక విశ్వం ఉందనుకుంటాము; దీనిని అవలోకించే కర్త ఉనికితో ఈ విశ్వానికి సంబంధం లేదనుకుంటాము. మన ప్రయోగ సామగ్రితో కొన్ని దృగ్విషయాలు సంభవించేట్లు చేస్తాము. ఇవి కొత్తవి కావచ్చు మన ప్రమేయం లేకుండానే అవి ప్రకృతిలో సంభవిస్తూ ఉంటాయని, మన సామగ్రితో వాటిని వేరుచేసి, పరిశీలించ గలుగుతున్నాయని మనకి గట్టిగా అనిపిస్తుంది. ఈ అంశాలన్నీ కోపర్నికస్, గెలీలియోల సంప్రదాయానికి చెందినవి, వాటిని మనం విశ్వాసంతో అనుసరిస్తున్నాము.

ఈ విధంగా చెయ్యటానికి మనకి హక్కు నిజంగా ఉందా? పరిమాణ సిద్ధాంతంలో జ్ఞానవిషయికమయిన కొన్ని ఇబ్బందులు ఉన్నాయి. వీటిని దృష్టిలో ఉంచుకుని ఈ పద్ధతిని గురించి ఆలోచించాలి. మనం పరమాణువులకి సంబంధించిన యంత్రాలని (ఏక్సిలరేటర్లని) తయారుచేస్తాము. వీటిలో పరమాణువులు అతివేగంగా కదిలినప్పుడు ఏమవుతుందో తెలుసుకోవటానికి ప్రయత్నిస్తాము. మనం ఇటువంటి ప్రయోగాలు చెయ్యకపోయినా పరమాణువులు, కణాలు వాతావరణంలో, విశ్వకిరణ ప్రసారాల ఫలితంగా యంత్రాలలో కనిపించే దృగ్విషయాలనే తెలుపుతాయని మనం ఊహిస్తాము కాని, అసలు బయటనుంచి తరంగాలు లేక కణాలు వస్తాయా? వచ్చినా అవి వాటి మార్గ చిహ్నాలని వదులుతాయా? ఈ మార్గ చిహ్నాలు పరవ్యాపార ప్రవేశాన్ని సూచించేవే అయితే అవి మనకి కనిపిస్తాయా? మనం వాటిని పరిశీలించకుండా ఉంటే అసలు ఏమి జరుగుతుంది? ఈ సందర్భంలో "అసలు" అన్న మాటకి అర్థం ఏమిటి? ఇవి గడ్డు ప్రశ్నలు, సంప్రదాయం ఎటువంటి కష్టాలకి దారితీస్తుందో వీటినిబట్టి గ్రహించవచ్చు.

మన విజ్ఞానశాస్త్రం ప్రత్యక్షానుభవం మీద ఆధారపడినదని మనం అనుకుంటాము. మనం పరీక్షచేసి తెలుసుకున్న వివరాలనిబట్టి మన భావాలనీ, గణితశాస్త్రానికి సంబంధించిన నిర్మాణాలనీ తయారు చేసుకుంటామని నమ్ముతాము. ఇదే కనుక పూర్తి నిజమయితే మనం ఒక కొత్త రంగంలోకి ప్రవేశించేప్పుడు మనం సందర్శించ

గణించిన పరిమాణాలని మాత్రమే ప్రవేశ పెట్టాలి. ఈ పరిమాణాల సహాయంతో మాత్రమే ప్రకృతి సూత్రాలని తయారు చెయ్యాలి.

ఆల్బర్ట్ ఐన్‌స్టయిన్ తన సాపేక్ష సిద్ధాంతాలలో ఈ పద్ధతిని అనుసరించాడని నా చిన్నప్పుడు నమ్మేవాడిని. అందుచేతనే, నేను పరిమాణ సిద్ధాంతంలో "[illegible]" అని వాడే లాంటి భావాలని అనువదించాననుకున్నాను. కాని, నేను దానిని గురించి ఐన్‌స్టయిన్‌ని అడిగినప్పుడు అతను ఈ విధంగా సమాధానం ఇచ్చాడు ''అదైనా సత్యం అయివుండవచ్చు. అయినా అదంతా పట్టి చెప్పలేం. ఏ సిద్ధాంతంలోనైనా మనకి తెలిసిన పరిమాణాలని మాత్రమే ప్రవేశ పెట్టలేము. సిద్ధాంతమే వేటిని పరీక్షించాలో చెప్తుంది.'' దీని అర్థం ఏమిటి? మనం దేనిగో చూస్తాము—అది ఒక ఫోటోప్లేటు మీద గీత కావచ్చు, ఒక లెక్కపెట్టే యంత్రం కణం ఏదో విద్యుచ్ఛక్తి ఉత్సర్గం చెందుతోందని తెలిపే సంకేతం కావచ్చు. దీనినుంచి మనం మనకి ఆసక్తి ఉన్న దృగ్విషయానికి పోతాము. ఈ పనులన్నీ చెయ్యటానికి మనకి సిద్ధాంతం, సిద్ధాంతంద్వారా వచ్చే భావాలు కావాలి. మనం అనుభవంద్వారా చేసే పరిశీలనాక్రమాన్ని గణిత శాస్త్ర నిర్మాణాలనుంచి కాని, దాని భావాలనుంచికాని వేరుచెయ్యలేము. ఐన్‌స్టయిన్ చేసిన ఈ ప్రతిపాదనకి అనంతరం సందిగ్ధ సిద్ధాంతంలోని సంబంధాలద్వారా ప్రదర్శన ఏర్పడింది.

కాని, పరిమాణ సిద్ధాంతంలో సంభవించిన ఈ పరిస్థితి విజ్ఞానశాస్త్రంలో సంప్రదాయిక పద్ధతులని సవాలుచేసి లేదు; కేవలం అనుభవం ద్వారా భావాలు, గణితశాస్త్ర నిర్మాణాలు తీసుకోవచ్చునన్న గ్రహణాన్ని మాత్రమే సవాలు చేస్తుంది. పరిమాణ వాదంలో కారణాత్వం మీద మాత్రం ఆధారపడవచ్చునన్నది నిజం. కాని, ఒక ప్రయోగాన్ని ఎన్నో సార్లు అదేవిధంగా చెయ్యవచ్చు. ఈ ప్రయోగాలవలన మనం కొన్ని విషయాలని చూడవచ్చు. వీటినుండి గణాంక విభజనలు కొన్ని ఏర్పడతాయి. ఈ ప్రయోగాలనే ఇంకా చేసి ఈ విభజనలని గురించి కొన్ని వస్తునిష్ఠ కలిగిన ఉపపాదనలు చెయ్యవచ్చు. ఇది కణభౌతిక శాస్త్రంలో ప్రమాణమయిన పద్ధతి, సంప్రదాయక పద్ధతికి ఒక సహజమయిన విస్తరణ.

గెలీలియో కాలంలో మొదలయిన విజ్ఞానశాస్త్ర సంప్రదాయాన్నే ఇంకా మనం జాగ్రత్తగా అనుసరిస్తున్నామనిపిస్తుంది. భౌతికశాస్త్రం, రసాయనశాస్త్రం, జీవశాస్త్రం, పరమాణుశాస్త్రం పరమాణుకేంద్రశాస్త్ర రంగాలన్నీ అభివృద్ధి అయ్యాయి కాని మూలపద్ధతి ఒకటిగానే ఉండిపోయింది. ఈ కాలం అంతటా శాస్త్రజ్ఞులు ఒక నమ్మకంతో వ్యవహరించారనిపించకుండా ఉండదు: సరియైన చెప్పిన పద్ధతిద్వారానే వస్తునిష్ఠ కలిగిన (అంటే సరయిన) ఉపపాదనలు చెయ్యవచ్చునన్న నమ్మకమే అది.

పూర్తిగా భిన్నమయిన మార్గాన్ని ఒకదానిని అనుసరించటానికి ఒకే ఒక ప్రయత్నం జరిగింది. దానిని నేను ఇక్కడ పేర్కొనాలి.

జర్మనీకవి గోథె వర్ణనాత్మకమయిన విజ్ఞానశాస్త్రానికి [illegible] అన్నాడు. ఇటువంటి విజ్ఞానశాస్త్రం ప్రత్యక్షమయిన ప్రకృతి సహజమయిన దృగ్విషయాలని గురించి మాత్రమే పట్టించుకోవాలని అతని అభిప్రాయం. కృత్రిమమయిన కొత్త ఫలితాలని ఇచ్చే కొత్త ప్రయోగాలలో విజ్ఞానశాస్త్రానికి నిమిత్తం లేదని అతని అభిప్రాయం. దృగ్విషయాలని కర్త, కర్మ లన్నింటికి సంబంధించిన రెండు భాగాలుగా విభజించటానికి అతను అంగీకరించలేదు. సాంకేతిక శాస్త్రాభివృద్ధితో ప్రకృతి నాశనం పెరుగుతుందని అతను భయపడ్డాడు. మన కాలంలో గాలి, నీరు కలుషిత మవటం గమనిస్తున్నాము; నేల కృత్రిమ మయిన ఎరువులవలన విషపూరిత మవటం చూస్తున్నాము; అణ్వస్త్రాలని తయారుచేసుకున్నాము. గోథె భయం అతని సమకాలికులకన్నా మనకి బాగా అర్థం అవుతోంది కాని, గోథె ప్రయత్నం విజ్ఞానశాస్త్రంయొక్క అభివృద్ధి క్రమంమీద ప్రభావాన్ని చూపించలేకపోయింది. సంప్రదాయిక పద్ధతి విజయం అంత అప్రతిహతమయినది.

సమస్యల ఎన్నికలో, శాస్త్రీయ పద్ధతిలో సంప్రదాయం ప్రభావం ఇలాగ ఉండగా, దృగ్విషయాలని పట్టుకొనటానికి మనం వాడే భావాలని మలచటంలో, వాటిని అందించటంలో అత్యధికంగా సంప్రదాయం ప్రభావానికి లోనవుతాము. విజ్ఞానశాస్త్రం చరిత్ర కేవలం సమాపాదనాల, అవలోకనాల చరిత్రకాదు. భావాల చరిత్ర కూడా. అందుచేత నేను కోపర్నికస్, గెలీలియోల తదనంతరపు కాలంలో భావాల చరిత్రని క్లుప్తంగా చర్చించటానికి ప్రయత్నిస్తాను.

కొత్త విజ్ఞానశాస్త్రం ఖగోళశాస్త్రంతో ప్రారంభించింది. దీనివలన వస్తువుల స్థితులు, వేగాలు దృగ్విషయాలని వర్ణించే

మొగటి భాగాలయ్యాయి. న్యూటన్ రచన "ప్రకృతి తత్వశాస్త్రపు గణిత సూత్రాలు" అనే పుస్తకంలో పదార్థం, శక్తి-అన్న భావాలని ప్రవేశపెట్టాడు. కదలికకి పరిమాణం చేకూర్చి మనం ఇప్పుడు ఊపు (మొమెంటమ్) అని పిలిచే భావానికి నాందీకం కల్పించాడు. ఆ తరువాత చలనశక్తి, ఉపపన్నశక్తి అన్న భావాలు వాడుకలోకి వచ్చి యంత్రశాస్త్రానికి ఆధారాలు ఏర్పడ్డాయి. ఒక శతాబ్దం పైన్నా ఎక్కువ కాలం ఈ ఆధారాలే సూక్ష్మమయిన విజ్ఞాన శాస్త్రానికి ఆధారాలుగా ఉండిపోయాయి. ఈ కొత్త ఆధారాలు చాలా చక్కగా ఉపయోగపడ్డాయి. అందుచేతనే శాస్త్రజ్ఞులు దృగ్విషయాలు కొత్త భావాలని సూచించినప్పటికీ వాటిని పాతవాటికి తగినట్టుగా మార్చుకొనటానికి ప్రయత్నించేవారు. ద్రవపదార్థాల కదలికలు ఆ ద్రవ పదార్థాలలోని అతి సూక్ష్మమయిన కణాల కదలికలతో సమానమయిన ప్రభావం స్వీకరించబడింది. వాటి చలన ప్రవర్తన న్యూటన్ సూత్రాల దృష్ట్యా వ్యాఖ్యానింపబడింది. ఈ వ్యాఖ్యానాలు విజయవంతంగా కొనసాగాయి. 18వ శతాబ్దం రెండవ సగంలో శాస్త్రజ్ఞులు విద్యుచ్ఛక్తి, అయస్కాంతశక్తిని అనుశీలించటం మొదలుపెట్టారు. అప్పుడు వారు దృగ్విషయాలని వర్ణించటానికి "శక్తి" అనే భావాన్ని వాడుకున్నారు. ఈ దృష్ట్యా ఆలోచించినట్లయితే "శక్తి" అన్నది వస్తువుల స్థితి వేగం—వీటిమీద ఆధారపడే యంత్రశాస్త్రపు భావం. పదార్థాలు ద్రవరూపంలో, వాయురూపంలో, ఘనరూపంలో ఉండవచ్చు; ఈ రూపాల ప్రవర్తనలని అర్థం చేసుకొనటానికి, పదార్థాల రసాయనిక ప్రవర్తనని అర్థం చేసుకొనటానికి గాస్సెండీ పరమాణు నిర్మాణ సిద్ధాంతాన్ని పునరుద్ధరించాడు. అతని అనుచరులు పరమాణువుల కదలికలనీ, ఈ కదలికల ఫలితంగా పదార్థాలకి వచ్చే గుణాలనీ వర్ణించటానికి న్యూటన్ తయారుచేసిన యంత్రశాస్త్రాన్ని వాడారు. ఒక కాంతికిరణం కణాల కూడిక వలన కాని, తరంగాలవలనకాని ఏర్పడిందని అనుకోవచ్చు కాని, తరంగాలు కూడా ఏదో ఒక పదార్థంలోని తరంగాలయితే ఈ పదార్థంయొక్క కణాలని ఎప్పటికయినా న్యూటన్-యంత్రశాస్త్రపు సూత్రాల సహాయంతో వర్ణించవచ్చునని కొందరు ఆశించారు.

ఈ విధమయిన సూక్ష్మీకరణం నిలవుతుందని అందరూ అనుకున్నారు. శాస్త్రీయ పద్ధతి విషయంలో వారికి ఇటువంటి నమ్మకం

ఉండనే ఉంది. కాని, చరిత్ర మరో విధంగా తీర్మానించింది. 19వ శతాబ్దంలో విద్యుత్–అయస్కాంత దృగ్విషయాల స్వభావమే వేరు, అని క్రమంగా తెలిసిపోయింది ఫారడే విద్యుత్–అయస్కాంత క్షేత్రం ఉంటుందన్న భావాన్ని ప్రతిపాదించాడు. మాక్స్వెల్ దానికి సిద్ధాంతరూపంలో ఉనికి కల్పించాడు. పోను పోను ఈ భావానికి యదార్థ స్వరూపం వచ్చేసింది. ఒక పదార్థం యొక్క స్థితి, వేగం ఎంత నిజమయినవో ఆకాశంలో, కాలంలో ఉన్న ఒక శక్తి క్షేత్రం కూడా అంత నిజమయినదేనని భౌతిక శాస్త్రజ్ఞులు అర్థం చేసుకోవటం మొదలుపెట్టారు. అదృశ్యమయిన ఏదో ఒక పదార్థం (ఈథర్) ఉందనీ, దీని గుణమే శక్తి క్షేత్రం అనుకోవలసిన అవసరం లేదనీ కూడా వారు గ్రహించటం ప్రారంభించారు ఇక్కడ సంప్రదాయం అవగాహనకి సాయపడకపోగా అడ్డుపడింది. సాపేక్ష సిద్ధాంతం వెలువడిన తరువాతనే "ఈథర్" వాదం తొలగిపోయింది విద్యుత్–అయస్కాంతశాస్త్రం యంత్రశాస్త్రంలో ఇమిడిపోయే అవకాశం దీనితో పోయింది.

ఉష్ణానికి సంబంధించిన సిద్ధాంతాల పరిణామం కూడా ఇదే విధంగా జరిగింది. కాని, యాంత్రిక భావాలు ఎంతో సూక్ష్మంగా కాని తొలగిపోలేదు. మొదట్లో అంతా తేలికగానే కనిపించింది. ఒక పదార్థ ఖండంలో ఎన్నో పరమాణువులు లేక పరమాణు సమూహాలు ఉంటాయి. వేడి, రసాయనికపు మార్పులలో వీటి యాంత్రిక చలనాలు గణాంకశాస్త్రంద్వారా వర్ణింపబడటానికి వీలు ఉండాలి. ఉష్ణోగ్రత, "ఎంట్రాపీ" అన్న రెండు భావాల సహాయంతో గణాంక ప్రవర్తనని స్వాధీనం చేసుకోవచ్చు ననిపించింది. ఈ భావాల వలన భౌతిక శాస్త్రంలో ఎటువంటి అగాధం ప్రత్యక్షమయిందో అర్థం చేసుకున్న వారిలో మొదటివాడు గిబ్స్ అనుకుంటాను. అతను "చర్చిలో భజన గీతాలు పాడే బృందం" మాటలతో ఈ విషయాన్ని వర్ణించాడు. ఉష్ణోగ్రత అనేది పరమాణువుల యాంత్రిక ప్రవర్తన గురించి మన జ్ఞానం ఎంతవరకో సూచిస్తుంది కాని వాటి యదార్థమయిన యాంత్రిక ప్రవర్తన ఎటువంటిదో తెలుపదని ఈ పదజాలం నిరూపిస్తుంది. ఈ పదజాలం ఒకరకమయిన అవలోకనానికి సంబంధించినది. ఒక వ్యవస్థని శాస్త్రదృష్టితో పరిశీలించటం జరుగుతోంది. దాని వేడిని లెక్క కట్టాలంటే థర్మామీటరు వాడతాము; అప్పుడు వ్యవస్థ, థర్మామీటరుల మధ్య వేడి మారుతుంది; ఉష్ణ చలనంలో తుల్యత విచ్ఛిన్నమవుతుంది అనేక వ్యవస్థ ఉష్ణోగ్రత తెలుసుకుంటే దాని చలనలెక్క ఎంతో సరిగ్గా, సూక్ష్మంగా తెలుసుకోవలసినదన్న మాట (వ్యవస్థలో స్వాతంత్ర్యానికి ఉన్న వాకిని పట్టి అయాథార్థ్యం మారుతుంది.)

సంప్రదాయం ఈ రకం వ్యాఖ్యకి వ్యాఖ్య లేకుండా పనిచేసిందని వేరే చెప్పనక్కరలేదు. మా వివాదం సందర్భంలో, పరిమాణ సిద్ధాంతం సంపూర్ణంగా నిర్మించటానికి ముందు, భౌతిక శాస్త్రజ్ఞులలో చాలామంది దీనిని స్వీకరించలేదు. కాని, నేనొక మాట చెప్తాను–నేను 1924 లో నీల్స్‌బోర్ 'ఇన్‌స్టిట్యూట్' లో చేరినప్పుడు అతను నాతో మొదట అన్నమాట నేను గిబ్స్ ఉష్ణచలన శాస్త్రం మీద రాసిన పుస్తకాన్ని చదవాలని. గిబ్స్ తప్ప ఇంకో భౌతిక శాస్త్రజ్ఞుడూ గణాంక ఉష్ణచలన శాస్త్రాన్ని సరిగ్గా అర్థం చేసుకోలేదని ఆయన అన్నాడు.

తక్కిన రంగాల సంగతి ఇంకా హీనంగా ఉండేది. సాపేక్ష, పరిమాణ సిద్ధాంతాల విషయంలో ఎంతో పాత భావాలు కొన్ని పని చెయ్యవని మేము తెలుసుకోవలసివచ్చింది, వీటికంటే మంచి భావాలని తీసుకురావలసివచ్చింది. ఆకాశం, కాలం, న్యూటన్ నమ్మినదంతా వేరు కావనీ, వాటిని "రెంటి పరిణామం' అనేది కలుపుతుందనీ మేము తెలుసుకోవలసి వచ్చింది. ఒక వ్యవస్థ యొక్క పరిస్థితిని పరిమాణ సిద్ధాంతం దృష్టితో వర్ణించవచ్చు. ఈ సిద్ధాంతం ద్వారా ఒక రకం యంత్రశాస్త్రం సృష్టింపబడింది. దీని సహాయంతో ఒక వ్యవస్థ పరిస్థితిని గణితశాస్త్రం పద్ధతిలో గుర్తించవచ్చు. ఆకాశానికి (లేక అంతరిక్షానికి) ఎన్నో పరిమాణాలు ఉంటే దిక్కుని సూచించే అంశం ఒకటి (వెక్టర్) పయిన చెప్పిన వ్యవస్థ యొక్క పరిస్థితిని ఈ అంశం గుర్తించటానికి సహాయపడుతుంది. ఈ వ్యవస్థని కొన్ని పరిస్థితులలో పరిశీలించటం జరుగుతుందనుకోవచ్చు; అప్పుడు గణాంకశాస్త్రందృష్టితో దాని ప్రవర్తనని వర్ణించటానికి వీలవుతుంది. ఈ వీలు పయిన చెప్పిన అంశం (వెక్టర్) సూచిస్తుంది. సంప్రదాయపు అర్థం ఇచ్చే వర్ణనని వస్తునిష్ఠతో చెయ్యటం అసాధ్యం. ఇంతకన్నా వివరాలలోకి నేను వెళ్ళను. మూలభావాల విషయంలో ఈ మార్పులని స్వీకరించటానికి భౌతికశాస్త్రజ్ఞులు ఇబ్బందిపడుతున్నారు.

కాని, నేను ఎంచుకున్న వస్తువు "విజ్ఞాన శాస్త్రంలో సంప్రదాయం వహించే పాత్ర." నేను అడగవలసిన ప్రశ్న–అభివృద్ధికి

సం వహా కాం అగా పడిగా లేకపోతే శాస్త్రజ్ఞుల మనస్సులలో కొన్ని అవిచార భావాలు (అవి లొంగటానికి అభివృద్ధికి అత్యవసరమయిన షరతు) కలిగేటట్లు చేసిందా 'వక్రీభావాలు' అన్న మాటవలన ఒక సమస్య ఉద్భవిస్తుంది.

మన పరిశోధనలని గురించి, మనం అనుసరించే ప్రయోగ విధానాలని గురించి మాట్లాడేటప్పుడు మనకి ఒక భాష అవసరం. మనకి మాటలు అవసరం. భావాలు మాటల ద్వారానే కదా బయటపడగలవు? మన అన్వేషణ లేక పరిశోధన ప్రారంభంలో మాటలు పాతభావాలతో ముడిపడి ఉండటాన్ని మనం తప్పించలేము. కొత్త మాటలు ఇంకా పుట్టవు. అందుచేతనే, వక్రీభావాలు మన భాషలో అవసరమయిన ఒక భాగం - వాటిని మనం తొలగించలేము. మనం భాషని సంప్రదాయం ద్వారా నేర్చుకుంటాము. సాంప్రదాయిక భావాలు మనం ఆలోచించే విధాన్ని నిర్ణయిస్తాయి, మన ప్రశ్నలు ఏవి అయిఉండాలో కూడా నిర్ణయిస్తాయి. లార్డ్ రూథర్ ఫోర్డ్ ప్రయోగాలనిబట్టి, పరమాణువులో చుట్టూ ఎలక్ట్రానులు తిరిగే కేంద్రం ఉందన్న సూచన చెయ్యటానికి వీలుకలిగింది. ఈ సూచన ఒక ప్రశ్నని ఉదయింపచేస్తుంది: ఒక పరమాణువు బయటి భాగాలలో ఎలక్ట్రానులుకంటే వాటి కదలికలు ఎలాగుంటాయి? వాటి స్థానాలు ఎక్కడ ఉంటాయి? అసలు ఎలక్ట్రానుల కక్ష్యలు ఏమిటి అని దూరంలో ఉండే నక్షత్రాలలోని సంఘటనలని మనం పరిశీలించినప్పుడు, "ఈ రెండు సంఘటనలూ ఏకకాలంలో జరిగాయా?" అన్న ప్రశ్న అడగటం సమంజసం అనిపిస్తుంది.

ఈ ప్రశ్నలకి అర్థంలేదని గ్రహించటం తేలికకాదు. అది కష్టంతో, బాధతో కూడిన పని. వక్రీభావాలన్న మాటతో దానిని తక్కువ చెయ్యకూడదు. విజ్ఞానశాస్త్రంలో మూలభావాలుకొన్ని మార్చవలసివచ్చినప్పుడు సంప్రదాయం ప్రగతికి తోడ్పడమేకాక అడ్డుగా కూడా ఉంటుంది. కొత్త భావాలు స్వీకరింపబడటానికి చాలాకాలం పడుతుంది.

చివరగా నేను ఈఆలోచనలని నేటి భౌతిక శాస్త్రం పరిస్థితికి వర్తించేట్లు చెయ్యటానికి ప్రయత్నిస్తాను.

మన కాలంలో పదార్థంయొక్క మూల నిర్మాణం అనేది ముఖ్యమయిన సమస్యలలో ఒకటి. 'మూలకణాలు'' ఉన్నయన్న భావం డెమాక్రిటస్ కాలంనుంచి ఈ సమస్యమీద అధిక ప్రభావం చూపిస్తూవచ్చింది. మన చిత్రాలలో, ప్రశ్నలలో ఇది స్పష్టంగా బయటపడుతుంటుంది. పదార్థఖండం ఏది తీసుకున్నా అందులో పరమాణు సమూహాలు ఉంటాయి. పరమాణు సమూహంలో పరమాణువులు ఉంటాయి. పరమాణువులో కేంద్రం, ఎలక్ట్రానులు ఉంటాయి. కేంద్రంలో ప్రోటానులు, ఎలక్ట్రానులు ఉంటాయి.

ప్రోటానుసంగతి ఏమిటి? అదే మూలకణమా? దానిని విభజించటానికి వీలులేనప్పుడే అది మూలకణం కాగలదు. అది పదార్థం, విద్యుచ్ఛక్తికల బిందువు అయి ఉండాలని మనం కోరుకోవచ్చు. కాని ప్రోటాను నిర్దిష్టమయిన పరిమాణాలు కలది, దానిని విభజించవచ్చు. రెండు శక్తివంతమయిన ప్రోటానులు ఢీకొన్నప్పుడు. ఎన్నో ముక్కలు ఏర్పడుతాయి. కాని ఇవి ప్రోటానుకంటే చిన్నవికావు. అవి కూడా ప్రోటానులవంటి కణాలే—అంటే, ఎన్నో కణాల పరంపరలో కొన్ని వస్తువులు, ప్రోటానుకన్నా ఎక్కువ (అది సున్నాకాకపోతే) విద్యుచ్ఛక్తిని వహించే కణాలు. రెండు ప్రోటానులు ఢీకొన్నప్పుడు కలిగే ఫలితం విభజన అని ఎట్లా అనగలము? పాత ప్రోటానుల చలనశక్తి కొత్త కణాలుగా మారుతుంది. ఇది సాపేక్ష సిద్ధాంతపు ప్రోటాను లన్నమాట.

ప్రోటాను "మూల"కణం కాకపోతే మరి దానిస్వభావం ఏమిటి? అది పదార్థంతో నిర్మించబడినదే—కాని పదార్థం కణాలతో నిర్మించబడిందికదా? దానినిబట్టి ప్రోటానులు ఎన్ని కావలిస్తే అన్ని ఎన్ని రకాలు కావలిస్తే అన్ని రకాలతో నిర్మించబడి ఉంటాయని మనం ఊహించవచ్చునన్నమాట.

2600 సంవత్సరాల క్రింద, డెమాక్రిటస్ కాలంనుంచి, సంప్రదాయం ప్రకారం అడుగుతూన్న మన ప్రశ్నకి చక్కటి సమాధానం దొరకటంలేదని మనం చూడగలుగుతున్నాము. కాని మనం ఈ ప్రశ్నలని అడగకుండా ఉండలేము. మనభాష ఈ సంప్రదాయంతో ముడిపడి ఉంది. "విభజన" "స్వభావం" "కణాల సంఖ్య" మొదలయిన మాటలని వాడాలి—మనఅవలోకనాలు మాత్రం ఈ మాటలని పరిమితంగానే వినియోగించవచ్చునని తెలుపుతాయి.

మన సంప్రదాయానికి దూరంగా వెళటం ఎంతో కష్టమని మళ్లీ చెప్పాలి. ము లక్షణాలను గురించి ఇటీవలే ఒక వ్యాసం చదివాము.

అందులో ఇలాగ ఉంది: “డ్వోర్కిన్ సాధించిన ఫలితాలనిబట్టి మనం ప్రోటాను విద్యుచ్ఛక్తి సంబంధించిన గుణాల విషయంలో మాత్రం గరుకుపొడి నిర్మాణం కలిగి ఉంటుందని తీర్మానించుకోవచ్చు...” రచయిత “గరుకుపొడి నిర్మాణం” అన్న మాటలు డ్వోర్కిన్ చెప్పిన ఒక సూత్రానికి మాత్రమే వర్తింపచేయవచ్చునన్న సంగతిని మరిచిపోయి ఉంటాడు. ఇంతకన్నా ఎక్కువ సమాచారాన్ని ఆ మాటలు ఇస్తాయని అతనికి తట్టి ఉండకపోవచ్చు. ఇంకొక ఉదాహరణ ఇస్తాను. ఈ రోజుల్లో ఎందరో భౌతిక శాస్త్రజ్ఞులు తమ ప్రయోగాలతో “క్వార్క్” అనబడే కణాలకోసం వెదుకుతూ ఉంటారు. వీటికి ప్రోటానుకి ఉండే విద్యుచ్ఛక్తితో మూడవవంతు, లేకపోతే మూడవ వంతుకి రెండురెట్లు విద్యుచ్ఛక్తి ఉంటుంది. ఈ క్వార్క్లకోసం ఇంత తీవ్రమయిన అన్వేషణ ఎందుకు జరుగుతున్నట్లు? పదార్థం యొక్క ‘పరమమూలకణం’ దొరుకుతుందనే ఆశవలననే జరుగుతోందని నా నమ్మకం—పదార్థంలో ఇంతకన్నా చిన్న కణాలు ఉండవని ఆశ. క్వార్క్లు దొరికినా అవి తిరిగి రెండు రకాలవిగా విభజింపబడటానికి అవకాశం లేకపోలేదు. వాటిని రెండు క్వార్క్లు, ఒక “ప్రతిక్వార్క్” (యాంటీక్వార్క్)గా విభజించటానికి వీలుకావచ్చు. అవి ప్రోటానుకన్నా మూలకణాలు కావు. పాతసంప్రదాయాన్ని తప్పించుకోవటం ఎంతకష్టమో మీకు తెలుస్తోందికదా!

భావాలలో మౌలికమయిన మార్పులు రావాలి. డెమాక్రిటస్ సిద్ధాంతాలని మనం వదులుకోవాలి. మూలకణాలు ఉంటాయన్న భావాన్ని విసర్జించాలి దీనిబదులు ప్లాటో తాత్త్వసిద్ధాంతాలనుంచి ఉద్భవించిన మౌలిక సమప్రమాణ భావాన్ని స్వీకరించాలి.

కోపర్నికస్, గెలీలియోలు — అరిస్టాటిల్ యొక్క వర్ణనాత్మక పద్ధతిని వదులుకుని ప్లాటోయొక్క నిర్మాణాత్మక పద్ధతి వయిపుకి మొగ్గారు. అదేవిధంగా మనం బహుశ డెమాక్రిటస్ యొక్క పరమాణు పదార్థ సిద్ధాంతాలని ప్లాటో వాదాలలో కనిపించే సమప్రమాణభావాల వయిపు మొగ్గు చూపిస్తూ ఉండవచ్చు. మనం మళ్లీ పాత సంప్రదాయానికి తిరగవచ్చు. కాని, నేను ఇంతకీముందే అన్నట్లు ఇటువంటి మార్పులు తేలికగా రావు. మార్పుతోబాటు ప్రయోగానికి సిద్ధాంతానికీ కూడా సంబంధించిన వివరాలని ఎన్నిటినో ఏర్పరచుకొనవలసివచ్చు. ఈ మార్పులో ప్రయోగాత్మక కణభౌతిక శాస్త్రంలో రావాలి. విజ్ఞానశాస్త్రం చరిత్రలో కొత్తదశ మొదలవుతుందని మాత్రం నేను అనుకోను.

అంటే—సంప్రదాయ మూడు విధాలుగా విజ్ఞానశాస్త్రం మీద తన ప్రభావాన్ని చూపిస్తుంది: సమస్యల ఎన్నికలో, పద్ధతిలో, భావాలలో. తుది మాటలుగా విజ్ఞానశాస్త్రం అభివృద్ధి యొక్క భవిష్యత్తుని గురించి నేను కొన్ని మాటలు చెప్పాలేమో. భవిష్యత్తు శాస్త్రంమీద నాకు ఆసక్తి లేదని గట్టిగానే చెప్పాలి. కాని, మనకి చరిత్ర క్రమంవలన ఎదురయ్యే సమస్యలమీదనే కృషి చెయ్యగలము. ఈ క్రమం ఆసక్తికరమయిన కొన్ని ప్రశ్నలకి దారితీసిందా, అని అడగాలి. భౌతికశాస్త్రంలో ఖగోళ భౌతికశాస్త్రాన్ని పేర్కొనాలి. “పల్సార్”లు, “క్వాసార్”లు వింతగుణాలని ప్రదర్శిస్తున్నాయి. భూమ్యాకర్షణ తరంగాలు కూడా అనుశీలించతగినవే. ఈ అనుశీలన ఒకరకమయిన సవాలు అనుకోవచ్చు. ఇదంతాకాక “పరమాణు సమూహ జీవశాస్త్రం” వలన విర్పడిన విశాలరంగం ఉంది. ఈ రంగంతో భిన్నంగా జన్మించిన భావాలు భౌతిక, రసాయన, జీవశాస్త్ర భావాలు—కలిసి ఎన్నో ఆసక్తిని కలిగించే కొత్త సమస్యలని సృష్టిస్తాయి. ఇక వినియోగాన్ని గురించి ఆలోచించినట్లయితే, మన వాతావరణంయొక్క వినాశనానికి సంబంధించిన సమస్యలు పరిష్కారం కోసం మిగులుతున్నాయని తెలుసుకొనగలుగుతాము.

ఈ విషయాలన్నిటిని గురించీ నేను ఎందుకు చెప్పాను? భవిష్యత్తుని గురించి ముందుగానే చెప్పగలననటానికి కాదు, శాస్త్ర సంప్రదాయం (అంటే చరిత్రక్రమం) మనకింకా ఎన్నో సమస్యలని పరిష్కరించమని చెప్పగలదు, మన ప్రయత్నాలని ప్రోత్సహించగలదు. విజ్ఞానశాస్త్రం యొక్క పరిస్థితి ఆరోగ్యంగానే ఉండటానికి ఇదే చాలు.

(అయిపోయింది)

మీ ఆశీర్వాదమే చాలు మాస్టారూ!

హిందీ మూలం : శ్రీ కృష్ణ

అనువాదం : శ్రీ ఘట్టమరాజు అశ్వత్థనారాయణ

ఇంతవరకు కొన్నివేలమంది అమ్మాయిలు ఈ కాలేజీలో చదివి జీవిత రంగంలో ప్రవేశించి వున్నారు. వారి రూపు కాని, పేరూ కాని ఒక్కటీ నాకు జ్ఞాపకముండదు. వాళ్ళలో చాలామంది అమ్మలేమిటి, అమ్మమ్మలు, నాయనమ్మల జాబితాలోనికి చేరిపోయారు. తరుచుగా మార్కెట్టు వద్దనో, రోడ్ల చివరలోనో కనపడినప్పుడు, పిల్లలతో నాకు 'నమస్తే' చేయించేటప్పుడు వారి ముఖాల్లోంచి తొంగిచూసే అపారమైన అనుభవాన్ని చూసినప్పుడల్లా వయస్సులో పెద్ద వాడి నయినా జీవితపు విలువలను అర్థంచేసికొనడంలో ఇంకా నేను విద్యార్థిగానే ఉండిపోయానని అనుకొంటాను.

అందువల్లే అంజనా కాలేజీలో అడ్మిట్ అయి నా దగ్గరకు వచ్చినపుడు ఆమె ఆకారమూ, వ్యక్తిత్వమూ నాకు 'బోగస్'గా 'మోస్ట్ అన్ ఇంప్రెసివ్' గా తోచాయి. అంజనా అతిగా సంకోచ పడేది, సిగ్గుపడేది. అంత సంకోచమూ, సిగ్గూ ఎబ్బెట్టు అనిపించేవి నాకు. ఎప్పుడూ నేలచూసే ఆమె చూపులు, క్లాసులో మాత్రం లెక్చరరువైపు మళ్ళేవి. ఆమె చూపులు లెక్చరరను హిప్నొటైజ్ చేసేలాగుండేవి. ఇంతగా సిగ్గు పడే అమ్మాయి క్లాసులో కూర్చొని జాన్ స్టూవర్ట్ మిల్, స్పెన్సర్, వర్డ్స్‌వర్త్, షెల్లీ, కీట్స్, మొదలగు వారిగురించి ధైర్యంగా చర్చిస్తుంటే నాకు అంతుపట్టేదికాదు. ఎందుకంటారా, క్లాసునుంచి బయటికిరాగానే, ఎప్పుడైనా గ్యాలరీలో ఎదురైతే 'నర్వస్' గా ఫీలయి పుస్తకాలు జారవిడచుకొనేది.

పరీక్షలు ముగిశాయి. ఇంకా ఫలితాలు ప్రకటింపబడలేదు. ఆమె తప్పకుండా ప్యాసవుతుందనే నమ్మకము నాకుంది. అంజనా మేనమామగారింటినించి అమ్మదగ్గరకు వెళ్ళేరోజు నాకు కనపడింది. చామనఛాయగానున్నా కళకళలాడే ఆమె ముఖం ఎందుకో విచారంతో నిండిపోయినట్లు కనిపించింది. నా భార్య అంజనా తలనిమిరి ఆశీర్వదించేటప్పుడు, తల్లిని ఎడబాసిపోయ్యే కూతురిలా ఆమె ఏడ్చింది. ఆ దృశ్యం చూసి నా కళ్ళల్లో నీరు తిరిగాయి.

తరుచుగా నేనూ, నా భార్య అంజనా గురించి మాట్లాడుకునే వాళ్ళం. "నువ్వు ఎన్నైనా చెప్పు అమ్మాయి మాత్రం జీనియస్. భావాలను ఎంత చక్కగా వ్యక్తం చేస్తుందనుకున్నావ్. టాగోర్, సరోజినీనాయుడు, వర్డ్స్‌వర్త్, కాలరిడ్జ్, షెల్లీ, కీట్స్ ఏ కవి భావాలనైనా హృదయంగమం చేసికొని చక్కగా ఆన్సర్ వ్రాస్తుంది. ఇటీజ్ ఎ ప్రివిలేజ్ టు రీడ్ హెర్ ఆన్సర్ బుక్. హిందీలోకూడా అమ్మాయి బాగా కృషిచేసింది."

నాభార్య నాతో ఏకీభవించేది. "కాని దేవుడు అమ్మాయి తెలివితేటలను చల్లగా కాపాడు కొచ్చినప్పటి మాట..." శ్రీమతి నసిగేది.

చాలారోజుల తర్వాత ముద్రితమైన పెండ్లి పిలుపు అందుకోగా కుమారి అంజనా త్వరలో శ్రీమతి కాబోతున్నదనే సమాచారం తెలిసింది. పెండ్లిపత్రిక చివర్లో "మీ ఆశీర్వాదం కోరుతూ అంజనా" అనే ముద్దులు మూటగట్టే అక్షరాలు కనపడ్డాయి.

పెండ్లయిన తర్వాత అంజనా ముఖంలో సిగ్గూ బిడియాలు మాయమయి ధైర్యసాహసాలు కొట్టవచ్చినట్టు కనపడ్డాయి. శ్రీమతితో ఈ విషయం ప్రస్తావించినప్పుడు మరి కొన్ని విషయాలు తెలిశాయి. అంజనా అత్తగారింటివారు అదోరకపు మనుషులట. ఇచ్చి పుచ్చుకోవడాల్లోను, అమ్మాయి ప్రవర్తనలోను వారికేదో లోటు కనబడినట్లుగానూ, అమ్మాయిపట్ల అసంతృప్తికరంగాను ఉన్నట్లు

లేస్తున్నాడట, అంతేకాదు, అంజనా బర్త రెండో పెళ్లి చేసుకొనడానికి నాటకమూలకంగా అనుమతివ్వమని ఆమెను తొందర పెడుతున్నాడట. ఈ మాటలు వినగానే నాకు ఎక్కడలేని కోపం వచ్చింది.

"ఆవెధవకు నాటకమూలకంగా ఏమీ ఇవ్వొద్దు" అని అంజూకు చెప్పదామనిపించింది. ఇంతలోనే అంజూ అన్న కొన్నాళ్లపనిచేసి అమ్మదగ్గరకు వెళ్లిపోయిందనే సంగతి తెలిసింది. ఆరోజు నాటి నుండి తప్పకుండా బట్ట గోడకు జోడుకొని వుంటుంది. చిన్నాన్న, పెద్దనాన్నల దయాధర్మాలపై ఆధారపడి బతికే తల్లి దగ్గరకు వెళ్లిన అంజూ స్థితి ఎంత హీనంగా, దీనంగా ఉంటుందో ఊహించుకోవచ్చు. వయస్సులో వున్న పిల్లకు యావజ్జీవ కారాగార శిక్ష ఆ బతుకు

కాని మొన్న కలిసినప్పుడు అంజనా మునుపటికంటే ఆనందంగా, ఉల్లాసంగా కనపడింది. గాంధీ, నెహ్రూ, మార్క్స్, లెనిన్, టాగోర్, బంకిం, శరత్, ప్రేమ్‌చంద్, యశ్‌పాల్ . ... తన విషయం తప్ప ప్రపంచంలోని అన్ని విషయాల గురించి మాట్లాడటానికి సిద్ధంగా అగుపడింది మనస్ఫూర్తిగా చెప్పాలంటే ......ఆమెతో కలిసి మాట్లాడిన తర్వాత నా హృదయంలో ఎక్కడో కలుక్కుమన్నట్లయింది.

రెండు నెలకో, మూడు నెలకో ఓమారు తప్పకుండా సెమినార్ వుంటుంది. అంజనా ఆహ్వానం ఎప్పుడూ వుండనే వుంటుందాయె. ఆమె ఊరికి పోయిన తర్వాత ఆమెను చూడకుండా తిరిగి రావటం సాధ్యమయ్యే పనేనా? ఓమారు నేను, శ్రీమతి కలిసి సెమినారుకు వెళ్లాం.

"అంజూ, ఆవెధవ నీకు ఏమైనా భరణము ఇస్తున్నాడా లేదా ....." శ్రీమతి తన మాటలు ఇంకా ముగించక ముందే, అంజూ శ్రీమతి కాళ్లకు మొక్కి, పాదధూళి తలపై పెట్టుకొని "కష్టాలను ఎదిరించి నిలిచే శక్తి నాకు కలగాలని ఆశీర్వదించండి. నా కదే పదివేలు" అంది. నేను దిగ్భ్రాంతి చెందాను.

తల్లీ బిడ్డలను ఇద్దరినీ ఇంట్లో దాచి రంపాన పెడుతున్నారని, అంజూ సంపాదించే చాలీచాలని జీతంతో ఇద్దరూ కలిసి బ్రతకడం కష్టమని అంజూ కథంతా శ్రీమతి నాతో చెప్పింది.

అంజూ అప్పుడప్పుడు రోజూ ఏడుస్తూ వుంటుందట అంజూ అప్పుడప్పుడు శ్రీమతికి ఉత్తరాలు రాస్తూ వుంటుంది. అంజూ మూటపాతిక రూపాయల జీతానికి ఒక ప్రైవేట్‌స్కూల్లో టీచరుగా చేరిందని ఆ ఉత్తరాల ద్వారానే నాకు తెలిసింది.

ఏదో సెమినార్ సందర్భంగా నేను లక్నో వెళ్లాను. పనిలో పని, అంజనాను చూస్తే సరిపోతుంది కదా అనుకొన్నాను. అంజూ ఇంటికెళ్లి చూడ నేస్తంబు డస్సిపోయ్యాను తలుపు తెరువగానే ఉన్నపాటున అంజూ నన్ను హత్తుకొని బిగ్గరగా ఏడ్వడం మొదలెట్టింది. జీవితంలో ప్రేమాభిమానాలు పంచిపెట్టే ఒక్కగానొక్క దిక్కైన ఆమె తల్లి మరణించిందని తెలుసుకొనటానికి నాకెంతో కాలం పట్టలేదు. పక్కనే కూర్చున్న అంజూ స్నేహితురాలు అంజూ లోపలికి వెళ్లిన తర్వాత ఇలా చెప్పింది. "అమ్మ చనిపోయిన తర్వాత సూతకం ముగియక ముందే రాత్రికి రాత్రి చిన్నాన్న పెదనాన్నలు అంజూను బయటికి గెంటి తలుపులు వేసుకొన్నారట. అంజూ కాళ్లావేళ్లా పడితే 13 రోజులవరకూ ఇంట్లో ఉంచుకోటానికి ఒప్పుకొన్నారట. మిమ్మల్ని ప్రతిరోజూ అనుకొంటూ వుంటుంది. మూడురోజుల నుంచి ద్రౌపది కృష్ణుణ్ణి అనుకొన్నట్టు మిమ్మలను తలుస్తూ వుంది మీరిలా అకస్మాత్తుగా రావటం ఆశ్చర్యంగావుంది ఇంట్యూషన్ అంటే ఇదే కాబోలు."

అంజనా లోపలినుంచి వచ్చి చినిగిన పాతబట్టలో చుట్టిన పూల పొట్లం ఇచ్చింది. "మామయ్యా! మీరెటూ కాశీకి వెళ్తారు కదా! ఈ పూలను గంగా ప్రవాహంలో విడవండి. బతికినంతకాలం అమ్మను కష్ట పెట్టాను. ఈ విధంగానైనా నా అమ్మ ఆత్మకు సుఖం చేకూరాలనే తృప్తి నాకుంటుంది. దయచేసి మీరీపని చేసి పెట్టండి," అంజూ ప్రార్థన నా మనసును కరిగించి వేసింది.

"నువ్విక్కడుండి ఏం చేస్తావ్? నా వెంబడి వచ్చేయ్. అక్కడయితే అక్కయ్యా, పిల్లలుంటారు. తొందరగా ఉద్యోగ ప్రయత్నాలూ చెయ్యొచ్చు పద' అన్నాను నేను.

"లేదు మామయ్యా! మీరు అక్కయ్యగారు నా పట్ల చూపిస్తున్న ప్రేమాభిమానాలు సుఖాలయితే అందరూ ఆడుతూ పాడుతూ పంచుకొంటారు కాని 'దిన దినగండం నూరేళ్ళాయుష్షు' లాగుంది నా జీవితం. ఒక రోజులో ముగిసేదికాదీ పోరాటం. నేనొక్క

ఎదుర్కొనాలి మీరిద్దరూ ఆశీర్వదించండి. నాకింతేచాలు." నేను మాట్లాడక వచ్చేశాను.

* * *

బహుశా 'హార్ట్ ఆఫ్ స్టీల్' సినిమా చూడలేదను కొంటాను. ఒకరోజు బస్టాండులో వెంగాని అంజనా ఎంటికి విన్నాను ఆలోచిస్తున్నాను ఎదురుగా రోడ్ దాటుతూ నేను కొని, పిలుపుమార్చి వెంటనే ఆమె చేతులు ఊపి చేస్తూ అంజనా పోరాడుతున్నది నేను బిగ్గరగా 'అంజనా' అని పిలిచాను. ఆమె నిలిచి, రోడు దాటిరావడానికి ప్రయత్నిస్తున్నది. కొంచెం కుంటుతూ నడుస్తున్నది 'ఎందుకు కుంటుతున్నా' వని అడిగాను. "స్కూలుకు పోయే లొందరలో బస్సు ఎక్కుతూ క్రింద పడ్డాను" అని సమాధాన మిచ్చింది.

నేను ఆమెతోపాటు నడుస్తూ, ఆమె హాస్టలు వరకూ వచ్చాను. స్త్రీవలె స్రవంతిలో జరుగుతున్న సెంటిమెంట్లను విమర్శించాం. సాంఘిక విషయం కదిపేసరికి ఎమో ట్రాపిక్ మార్చేసేది. చివరికి నేను మొహం మీద అడిగేశాను. "ఇలా ఒంటరిగా జీవితంతో పోరాడే దానికంటే నీవు పెళ్ళెందుకు చేసుకోరాదు ?"

"మాష్టారూ! జీవితం సినిమాలా వుండదు. జీవితాన్ని నిర్ణయం చేసుకోవలసిన అవసరమొచ్చిన సమయంలో నిర్ణయించుకున్నా నిర్ణయం తీసుకోవటం సాధ్యంకాని పని. అమ్మలేచ్చిన అరువుడబ్బుల్ని సంపెంకట్టి జీవిత చదరంగంలో మేము చిత్తుగా ఓడిపోయాం." నవ్వుతూ మరలా అంది. అవ్యక్తంగా రెండుకాళ్ళూ బలంగా వుండేవి ఈ స్థితిలో ఎటువంటి బాధ్యత వహించాలన్నా ధైర్యం చాలకున్నది."

హాస్టల్లో వున్నవి గదులా? పావురాల గూళ్ళు. గదిలో ఓ మూల చెక్కమంచం. వెంటిలేటరులాంటి చిన్న కిటికీలో ఓ చిన్న

పేక్, రెండుగాజాగా సులున్నాయి. ఆమె స్టౌ తీసి గబగబా వెలిగించి టీకై నీళ్ళు పెట్టింది.

ఆమె తలవంచుకునే చెప్పసాగింది. "మాస్టారూ' నేనంటే మీకెందుకింతదయ ? నాతోపాటు ఉద్యోగంచేసే అమ్మాయిలను చూస్తున్నాను. దుఃఖం, దారిద్ర్యం, అసమరత, పిరికితనంతో కూడుకొని జీవితమనే బండిని ఈడ్వలేక యీడుస్తున్నారు. నేను పడుతున్న కష్టం అంతా నేను కోరుకున్నదే, అనుకున్నదే." ఒక్క క్షణం తలెత్తి నావైపు చూసి ఫక్కున నవ్వి పలికింది. "మాస్టారూ! జీవితసమరంలో చచ్చిసాధించేదేమీలేదు, బ్రతికి నవ్వుతూ ఎదుర్కొంటేనే గెలుపు దక్కేది."

* * *

స్త్రీల సమావేశమేదో ఉండింది కాబోలు. శ్రీమతికూడా వెళ్ళేటట్లు. ఏదో మీటింగు కారణంగా నేనూ బయలుదేరాను. ఇంకేం ఇద్దరూ బయలుదేరాం. సొంత పనులతోపాటు అంజానా చూడటం కూడా జరుగుతుందనే ఉత్సాహం. సంతోషంమనస్సులో పులకలు వేయసాగాయి. మీటింగులు ముగియగానే అంజనా హాస్టలువైపు వెళ్ళాం. అంజనా హాస్టలు బయటనే కనపడింది—కుంటుతూ, కాలు ఈడుస్తూ. అంజా శ్రీమతి ఎదకు బల్లిలా అతుక్కుపోయింది. శ్రీమతి దుఃఖం ఆపుకోలేక బిగ్గరగా ఏడ్చింది. నేను ఏడ్వలేక గంభీరంగా ఉండిపోయ్యాను.

"అంజా! ఇన్ని కష్టాల్లో నీవు నవ్వుతూ ఎలా వుండగలుగుతున్నావు ?" టీ త్రాగుతూ శ్రీమతి ప్రశ్నించింది.

"భలేప్రశ్న అడిగారు అక్కయ్యా మీరు ? ఒక పెద్ద సరళరేఖ, మరో చిన్న సరళరేఖ గీశామనుకోండి. చిన్న సరళరేఖనుచూసి పెద్దసరళరేఖ తాను గొప్ప అని మిడిసిపడుతుంది. ఇంకా వివరంగా చెప్పాలంటే రెండుకాళ్ళూలేని అవిటివారికంటే, ఒక్కకాలుకలవారు అదృష్టవంతులె కదా ? బ్రతకాలంటే నిజాలు—వాస్తవికత-ఇవి మాత్రమే చాలవు. భ్రమల వలయాలుకూడా అవసరం అక్కయ్యా!" అంజా పైకప్పు అదిరేలా నవ్వింది. బ్రతుకులేని, బ్రతకలేనివాళ్ళను ఆదరించుకొనివున్న పాత గోడలు కుప్పన కూలిపోతాయనే భయం కల్గింది నాకు.

రోడ్డు పైకి రాగానే శ్రీమతి గద్గద కంఠంతో "ఏమోనండీ, చూస్తుంటె అంజా నార్మల్‌గా వున్నట్లులేదు. ఎటువంటి జీవియస్‌కు నీలాంటి ....." ముందు మాట్లాడలేక చేతిగుడ్డతో ముఖం కప్పుకుంది.

నిరాశ- నిస్పృహలతో నిండిన నా మనస్సు కుంగిపోయింది. సామానుసర్ది, అన్యమనస్కంగా ఎలాగో స్టేషన్ చేరాం.

రైలు కదిలింది. విచారంగావున్న భార్యను "ఏమిటాలోచిస్తున్నావు ?' అనడిగను.

"ఏమని చెప్పేది ? అంజనా విషయమే ఆలోచిస్తున్నాను. ఈ నాలు గోడలమధ్య నీవెలా బ్రతుకుతున్నావని అడిగితే ఏమందో తెలుసా ?" "ఈగది నేను చెమటోడ్చి సంపాదించిన డబ్బుతో నిర్మించుకొన్న అద్దాలమేడ. నాపాలిట ఆనంద భవనం రాజభవనం అక్కయ్యా!" మరుక్షణమే విచారంగా అంది. "జీవితాంతమూ కష్టాలలో నలిగినలిగి మరణించిన అమ్మను ఇక్కడికే పిల్చుకొని వచ్చి వుంటే ఎంతో బాగుండేది కద ? అని అనుకొంటాను. అప్పుడప్పుడు అర్ధరాత్రి మెలకువ అయితే రాత్రంతా నిద్రపట్టదు. అమ్మ ఎక్కడ లేస్తుందో అనే భయంతో ప్రక్కకు కూడా వొత్తిగిల్లకుండా పండుకొంటాను. ఇదంతా గమనిస్తున్న అమ్మ ఏమీ తెలియనట్టుగా తాను లేస్తే మంచం ఎక్కడ కిర్రుమంటుందో, నాకు నిద్రభంగమవుతుందనే భీతితో అలానే పడుకొని వుంటుంది. కనీసం ఈ గదయినా నా సొంతమయివుంటే ఎంత బాగుండేది......అక్కయ్యా! అమ్మకు అంత మాత్రంకూడా సుఖాన్నివ్వలేకపోయాను... దౌర్భాగ్యురాల్ని..." పూర్ గర్ల్! శ్రీమతి తనలోతాను విని వినపడక అని ఊరకుండిపోయింది. రైలు కుదుపులకు కళ్ళు మూతలు పడుతున్నాయి.

చాలా కాలంపాటు సెమినారు జరగలేదు. ఇటీవల అటువైపు వెళినపుడు అంజనాను చూశాను. ఈసారి నాకెందుకో రోగిష్టియైన ఆమె తల్లి (చచ్చి చాలారోజులైనా) జ్ఞాపకం వచ్చింది. ఆమె ముఖంపై అప్పుడే ముసలితనపు ముడతలు కనపడుతున్నాయి. డాకరు ఆస్టియో ఆర్థరాయిటిస్ అని చెప్పాడట. స్కూలుపని ముగిసిన తర్వాత ఆమె టైప్‌రైటింగ్ క్లాసుకు వెళ్ళేది. "ఎందుకింత శ్రమపడుతున్నావ్ ?" అని అడిగాను. అందుకిలా బదులు చెప్పింది. "పెదనాన్నగారివద్ద తీసుకున్న అప్పు 200 రూపాయలు అలానే వుండిపోయింది. టైప్‌రైటింగ్‌వల్ల వచ్చే సంపాదనతో ఆ బాకీ తీర్చేస్తాను. ఈ మధ్య ప్రైవేట్ ట్యూషన్లు చెప్పకూడదని స్కూల్లో ఖచ్చితంగా రూలు విధించారు." "నీకెంత డబ్బు కావాలో

చేస్తే నేనిస్తాను. నీకు వీలికగా తీర్చవచ్చు. నీవు తిరిగి యివ్వక పోయినా నేనేమి అడగను. నేనేమి కాసవాడనుకాను. నీమీద నా కంతమాత్రం హక్కు లేదంటావా?" నేను ఆమెకు నచ్చజెప్ప ప్రయత్నించాను.

"నన్నింతగా ప్రేమించేవారు ఈ ప్రపంచంలో మీరుతప్ప ఇంకెవరున్నారు. మాస్టారూ! దినదినగండాలతో నిండివున్నది నా జీవితం. రెక్కాడితేకాని డొక్కాడని స్థితి నాది. మీరు నాకెంత సహాయపడతారు? ఎన్ని రోజులని సాయంచేస్తారు?" అంజనా కాస్సేపాగి సిగ్గుపడుతూ ఇలా చెప్పింది. "ఓ చిన్నమాట మాస్టారూ! చిన్నాన్న పత్రికా సంస్థపై కొన్ని విమర్శనా గ్రంథాలు వ్రాసి, అవి వెలుతురు ముఖం చూడకమునుపే కన్నుమూశారు. నా దగ్గర డబ్బుంటే నేనే ప్రింటు చేయించేదాన్ని, అవి అమ్ముడు పోకపోయినా పర్వాలేదని. ఆవిధంగానైనా చిన్నాన్న ఋణం తీర్చుకొన్నదాన్నయ్యే దాన్ని కాని నేను సంపాదించే నాలుగురాళ్ళు నాపొట్ట నింపుకోడానికే చాలవు. మరి చిన్నాన్న ఋణమెలా తీర్చుకోగలను?" చెప్తూ చెప్తూ గట్టిగా నవ్వింది—అలా కొంతసేపు నవ్వుతూ వుండిపోయింది. ఈ సారి అంజానూ ఆశీర్వదించేటప్పుడు నా గుండె ఎందుకో బరువుగా తోచింది.

మార్చినెల. పరీక్షల కాలం. ఊపిరి పీల్చుకోటానికే తీరిక లేనంతపని. స్టాంచేస హాల్లోకి రాగానే "అంజానూ బ్రెయిన్ కేన్సర్ అనీ, పరిస్థితి ఆందోళనకరంగా వుందని, ఆస్పత్రిలో చేర్పించారనీ, అంజా ప్రిన్సిపాలునుంచి మీకు ట్రంక్‌కాలు వచ్చింది..." శ్రీమతి చెప్తున్న మాటలు పూర్తిగా నా చెవికెక్కటంలేదు. బ్రెయిన్ కేన్సర్ అంజానూకుకాదు, నాకే వచ్చినట్లు ఫీలయ్యాను.

"ఇక్కడి పనుల గురించి మీరేమీ బెంగపెట్టుకోవద్దండి. నేనన్నీ చూసుకుంటాను. మీరు వెంటనే బయల్దేరండి. పిచ్చిపిల్ల! మనం తప్పితే దానికి నారే ఎవరున్నారు? ఎంత కష్టపడుతున్నదో ఏమో పాపం!" దుఃఖంలో శ్రీమతి గొంతు పూడుకుపోయింది. బయల్దేరేటప్పుడు ఎందుకైనా మంచిదని నోట్లకట్ట నా చేతిలో వుంచింది. కాని ఆ డబ్బు ఏమాత్రం ఖర్చుకాక అలానే తిరిగి వస్తుందని నాకనిపించింది. నేను వెళ్ళేటప్పటికి అంజా శాశ్వతంగా నిద్రించి వుండొచ్చు చనిపోయేటప్పుడు ఆమె ఏమేమి ఆలోచిస్తూ వుండిందో! నా మనస్సు రైలుకంటే వేయిరెట్లు వేగంగా పరిగెడుతూ వుంది.

అంజనా ఆదర్శాలు - విలువలు చెక్కుచెదరలేదు కాని నా ఆదర్శాలు— విలువలు శవాకారంలో నాముందు గంతులేయసాగాయి.

ప్రిన్సిపాలుతో అడ్రసు తీసుకొని ఆసుపత్రి కెళ్ళాను. నాకోసమే అంజా కొనవూపిరితో ఎదురు చూస్తున్నది. డాక్టరు అంజా అనారోగ్యస్థితి వివరిస్తూ అన్నాడు: "ఎల్‌వనర్ అంటే ఇదే కాబోలు. లేకపోతే ఈమె మరణించి ఇప్పటికే 24 గంటలు గడిచి వుండాల్సింది." నేను బెడ్ దగ్గిరకు వెళ్ళి పిచ్చిదిలాగానే ఆమె తల నిమరడానికి వంగాను. గాజుకళ్ళలాంటి కాంతిహీనమైన ఆమె కళ్ళలో నాకు దుఃఖసముద్రపు తరంగాలు ఉవ్వెత్తున లేస్తూ కన పడ్డాయి హృదయం ముక్కలవుతున్నా. ధైర్యం చేసుకొని ఆమె తల నిమిరాను. కాని ఆమెవైపు చూడలేకపోయాను. విశ్వసాహిత్యంలోని మహారచయితలకు, ద్రష్టలకు నిలయమైన ఆమె కళ్ళు మూతపడ్డం చూడటం నాబోటి మామూలు వ్యక్తికి సాధ్యమా? ఇంతలో నా చేతిని ఏదో వస్తువు స్పృశించినట్లయితే చూశాను. బ్యాంక్‌పాస్‌బుక్, అథారిటీ లెటర్, మరింకేదో ఉత్తరంలాంటిది కనపడ్డాయి. అంజనా నా కివ్వబోతున్న ఆస్తిని తీసుకొనబోయేముందు నా కళ్ళు వర్షించి షర్టు తడిసిపోయింది. దుఃఖాన్ని ఆపుకోలేకపోయాను. లవలేశం ప్రయత్నమూ చేయలేదు. ఏడుస్తూనే రెండు చెంచాలనీరు అంజా గొంతులోకి పోశాను. ఆమె చేతిని గట్టిగా నా ఎదకు అదుముకోబోయేసరికి డాక్టరు "సారీ, షి ఈజ్ కొలాప్స్‌డ్" అని పెదవి విరిచాడు.

ఆస్పత్రి బయట ప్రిన్సిపాలు, సహోద్యోగినులు, విద్యార్థినులు వెక్కి వెక్కి ఏడుస్తున్నారు. శవాన్ని పూలమాలలలో, పూలతో కప్పేశారు. కూతురులాంటి అంజానూ ఎన్నడూ తిరిగి రానిచోటికి పంపివేశాననే బాధ హృదయాన్ని తొలుస్తూ వున్నది. ఇక అంజా కన్నులకే కానరాదా?

కొన్ని పూలను తీసికొని కళ్ళకద్దుకొన్నాను. మరికొన్ని పూలను కర్చీఫులో కట్టుకొని జీవిత సమరంలో ఓడిపోయిన సైనికులా యింటికి వచ్చాను.

జీవితంలోని కష్టాలన్నింటిని ఎదుర్కొంటూ విల్లవిల్లాడినా చిరునవ్వు చిందించే పిచ్చిపిల్ల—అంజా శవం పైని పూలను నేనూ శ్రీమతి పవిత్ర గంగానదిలో ప్రవహింపచేసినప్పుడు మా హృదయాల్లో ఎక్కడో కలుక్కుమని బాధ కలిగింది. బనారస్‌లో హరిశ్చంద్రఘాట్‌కు కొంతదూరంలో విషాదసంగీత చక్రవర్తి సైగల్ పాట హృదయాలను భేదిస్తూ విన్పించింది. "అంగనాతో పరబత్ భయా, దెహారీ భయా బిదేస..."

నవ్య కవితా సామగ్రి

శ్రీ మన్నవ భాస్కరనాయుడు

కవి సృజనశక్తికీ, పాఠకుని గ్రహణశక్తికీ మధ్య సేతువుగా వ్యవహరించగల సామగ్రి కవిత్వానికి అనివార్యమవుతున్నది. కవి తాను చెప్పదలచుకున్న విషయాన్ని సూటిగా చెప్పలేడు. ఆ విషయాన్ని స్పష్టం చేయడానికి అవసరమనిపించే యితర పదార్థాన్ని కూడ స్వీకరించి కవితలో బంధిస్తాడు. ప్రస్తుత వస్తు వివరణానికి అప్రస్తుత వస్తు సహాయం తప్పనిసరి అవుతున్నది. కవిత్వంలో కవితాసృష్టి జరిగిన నాటినుంచీ నేటివరకు ఇది అవిచ్ఛిన్నంగా కొనసాగుతూనే వుంది. స్వభావమో, స్వరూపమో సాదృశ్యంగల అన్యపదార్థ సంచయం వర్ణ్య వస్తు సాక్షాత్కరణానికి ఆలంబనంగా వుండక తప్పటంలేదు. వైషయికంగా అప్రస్తుతమైనప్పటికి కవిత్వానికి అవసరమవుతున్న ఈ 'సామగ్రి'ని పరిశీలించవలసివుంది. కాలంతోబాటు మారుతున్న అభిరుచుల కనుగుణంగా నవ్యకవిత్వంలో దర్శనమిస్తున్న 'కవితా సామగ్రి'ని స్థాలీపులాకన్యాయంగా పరిశీలించడమే ప్రస్తుత వ్యాసము!

నవ్యకవితా సామగ్రిని బేరం చేయడానికి ముందు ప్రాచీనకవితా సామగ్రిని గూర్చిన పరిచయజ్ఞానం అనవసరంకాదు. పూర్వకవుల కవితా వస్తువులు చాలవరకు ప్రసిద్ధాలు! కాని కల్పితేతివృత్తాలు కూడ అటనట లేకపోలేదు. వస్తువేదైనప్పటికి వారు స్వీకరించిన తత్సహాయ సామగ్రి చాలవరకు ఒకే దుకాణంలో ఉపలభ్యమయ్యేదే! ఒకటి, అర నూతన సామగ్రి కనిపించినప్పటికి అది సముద్రంలో ఇంగువ కలిపినట్లే! సర్వసామాన్యంగా వర్ణ్యవిషయాన్ని ప్రతిబింబించడానికి ప్రాచీన కవిత్వంలో కెంపులు, ముత్యాలు గుంపులు గుంపులై తరలిస్తాయి. కస్తూరి కపురంపు బలుకులు నిత్యంగా గుబాళిస్తాయి! జలతారు, జాళువాపసిడి తళుక్కుమంటాయి. మంచు, క్రొమ్మించు సమంచితంగా సంచరిస్తాయి. మరాళాలు, మయూరాలు ఒయారాలు ఒలకబోస్తాయి: మలయమారుతాలు, కలువలు చలువలు వెదజల్లుతాయి: "చలువగల వెన్నెలల..." అన్న సూరన్న పద్యం తత్కాలోపలబ్ధ కవితా సామగ్రికి దర్పణం!

"అక్షరాసి రసేది అణ్వయుగానికి సహ్యం"లో రాయప్రోలు "వాణి వాయింప ప్రోగిన వీణమీద పాలిత గ్రంథము" పలికించి తెనుగుతోటలో క్రొత్తపూవుల్ని పూయించినారు. "కాలధర్మానుగతమై జగత్ప్రవృత్తి మారునపుడు వాఙ్మయమును మారు"నని "రమ్యాలోకము"లో క్రొత్తరుచులకు నాలుక చాపిన సుబ్బారావుగారు "సరస చైతన్య రంజిత జగతియందు కవి గ్రహింపగరాని వస్తువులు గలవె?" అంటూ నవకవి స్వేచ్ఛను పురస్కరిస్తాడు. ఇక్కడ 'వస్తువు'అంటే కవితా వస్తువులని మాత్రమేగాక తదాధార సామగ్రి అని కూడ గ్రహించవలసి వుంటుంది. 'దేశకాల పాత్రానువర్తితములై", ప్రియములై సహృదయసేవ్యమానములైన వెల్ల స్వీకరించి భావాంబరమలంకరించి" ప్రజాహృదయాలను అలంకరించటం కవిధర్మమని ఈతని నమ్మకం!

నవీనుల్లో నవీనుడైన శ్రీశ్రీ చైతన్య జగతిలోని సమస్త వస్తుజాలాన్ని, సామగ్రిగా తన కవిత్వ వ్యాపారంలో వినియోగించుకున్న యుగకర్త! తర్వాత తరమునకు ఉపకరించాలనో యేమో నవ్య కవితా సామగ్రిని కొంతవరకు పట్టిక తయారుచేసి ప్రచురించాడు. "సింధూరం, రక్తచందనం, బందూకం, సంధ్యారాగం, పులిచంపిన లేడినెత్తురు, ఎగరేసిన ఎర్రనిజెండా, రుద్రాలిక నయన జ్వాలిక, కలకత్తా కాళిక నాలిక" నవకవనానికి కావలసిన సామగ్రి అంటాడు. 'ఘాటెక్కిన గంధకధూమం' మొదలుకొని 'ఝంఝానిల షడ్జ ధ్వానం' వరకు కవిత్వంలో ఆఘ్రాణింపజేసి ధ్వనింపించమంటాడు. కవితా సామగ్రిలోని పరిణామం దీనినిబట్టి కొంతవరకు విశదమవుతున్నది. నవ్యకవితా విపణి వీధిలోని కావ్యమంజూషలలో కనిపిస్తున్న కవితా సామగ్రియొక్క వివిధ భంగిమల్ని చూదాం!

కవి తాను చెప్పదలచుకొన్న విషయాన్ని సమగ్రంగా, స్పష్టంగా చెప్పడానికి సాధనాలుగా 'సామగ్రి'ని స్వీకరించడంలో కొన్ని విచిత్ర పద్ధతులు కనిపిస్తున్నాయి!

వస్తుగత సాధారణమైనవాటికి అసాధారణ సామగ్రి సహకారంతో అద్భుతంగా చిత్రించడం :

"బొంగు కంబములట్లు పొడకట్టుచుండె రక్తప్రాంతమునన్న తాళవృక్షములు"—పూర్వోక్త సందర్భంలోనైన బొంగు కంబములను సామగ్రిగా తీసికొని తాళ వృక్షసమూహమును మాత్రమే గాక వాటి వెనుకనున్న అవ్యక్త భావ భారాన్ని దువ్వూరి గుండెకు పట్టి యిస్తున్నారు. అలాగే "ఏడుపింకిపోయిన ఎడారి రొమ్ములు"—అన, తిలక్ వాక్యం! ఎండిపోయిన రొమ్ములలోని "ఎడారి" అంత విశాలమైన విషాదం మనముందు సాక్షాత్కరిస్తుంది పై మాటలో! సామాన్యమైన విషయంలోని అసామాన్య భావాన్ని ఇటువంటి సామగ్రి సహాయంతో చెప్పడం జరిగింది.

పై పద్ధతికి భిన్నంగా, అసాధారణ వస్తు వర్ణనకై అతి సాధారణ సామగ్రిని గ్రహించడంకూడ వుంది.

"భారతఖండంబు చక్కని పాడియావు
హిందువులు లేగదూడలై యేడ్చుచుండ
తెల్లవారను గడుసరి గొల్లవారు
పిదుకుచున్నారు మూతులు బిగియగట్టి"—

అన్న చిలకమర్తి పద్యం బుద్ధెరిగిన ప్రతి లేగ దూడకు పరిచయమే. ఆ సేతు శీతాచల పరివ్యాప్తమైన భారతదేశాన్ని, పరాధీన భారతీయ ప్రజాజీవితాన్ని ఆవు, దూడలనే సామగ్రిచేసికొని వ్యక్తీకరించిన కళానికి సమకాలీన జనం నీరాజనం పట్టింది.

"తాను పడిన శ్రమకు ధరణి తగిన ఫలితమివ్వకున్న ఒకనాటికి సమ్మెచేయని కూలీడు సూర్యుడు"—అన్న వాక్యాలలో సి.నా.రె. యంత్రచక్రాన్ని తిప్పే కూలీడు ప్రకృతి చక్రాన్ని నిర్విరామంగా త్రిప్పుచున్న (ఖగోళశాస్త్రం ప్రకారంకాదు) సూర్యుణ్ని చూపిస్తున్నాడు. సహస్రాంశని ప్రకాశాన్ని పొందుతూ అందులో సహస్రాంశమైనా భావ కాంతులను స్వభావకాంతులను ప్రసరింపలేని ధరణిని కూర్చిన కవి ఆవేదన పారిశ్రామిక యుగానికనువైన సామగ్రివల్ల వ్యక్తమవుతూంది.

కవితా సామగ్రిని గ్రహించడంలో మరొక చిత్రంకూడవుంది. మూర్తిమంతములైన వస్తు చిత్రణకు మూర్తిరహిత సామగ్రిని ఉపకరించుకోవడం; నిరాకారవస్తు వర్ణనకై సాకార సామగ్రిని సాధనంగా చేసికోవడం.

పూర్ణమ్మ నడకను వర్ణిస్తూ "పళ్లను మీరిన తీపుల నడలున్" అంటారు గురజాడ. కంటికి కనిపించే నడకలో వెడగుల్ని చూపడానికి కనిపించని 'తీపి'ని సామగ్రిగా చేసికొన్నాడు కవి! పళ్ళను మీరిన తీపిని రుచిచూపి పూర్ణమ్మగమన మాధుర్యాన్ని పాఠకుల హృదయాలకు రుచి చూపిస్తున్నాడు.

"సంజ ఎరుపు సెలయేటి మీద పలిన తొలిసిగ్గు లాగుంది"

"పాపాలవంటి సహజ స్వచ్ఛమైన దీపాలు".

"క్షితిజ రేఖలా వొంగిన నీ బుజాల వొంపు"—మున్నగు తిలక్ వాక్యాలు ఈ పద్ధతికి నిదర్శనాలు :

"ప్రణయ పయోదాళి సుధించినాను ఆకటవ్వపు గిరి మనస్సు అహిపతిగను,"—(విశ్వనాథ) "పిందాపుష్పము తీరును", (రాయప్రోలు) 'స్వర్గం పిచ్చికుక్కలా పరుగులెత్తింది'—(తిలక్) మొదలైన మాటలో నిరాకార (భావాల) వస్తువుల సాక్షాత్కరింపచేయడానికి అంజనంవలె వుపకరించిన సామగ్రిని మనం గుర్తింపవచ్చు :

అనూచానంగా కవిత్వంలో 'వస్తువు' పరసనే కొలువు దీరుచున్న సామగ్రి కవి సమయాలుగా, వుపమానాలుగా, ప్రతీకలుగా వుంటూ వున్నది.

"ఉనుకులకు వేచు చాతక స్త్రీ కుమారి
మెరయు మెరపుల తెంగు నేమెరుగ గలదు ?
వాన కారుకు మరిగిన వనమయూరి
కార్తిక జ్యోత్స్నలకు నెట్లు కాంక్షసేయు ?"—అన్న రాయ

ప్రోలు పద్యంలో దగ్ధచిత్తమును సడలించడం అసాధ్యమన్న విషయం చెప్పడానికి సాధనమైన కవి సమయాలను మనం గుర్తించగలం :

"సొదుగులు పూశాయి పెదవులు" (విశ్వనాథ); "చెక్కుటద్దపు లవంగపు మొగలు బోలె చెమ్మటల్ మొలిచె" (రాయప్రోలు); "చిన్ని బంగారు పూవుల చెండ వంటి జొన్నకంకులు" (రాయప్రోలు); "సిందూరం కన్న ఎరుపైన నా హృదయాన్ని నీవు గమనవలేదు" (తిలక్)- పై వాక్యాలలోని ఉపమానాల బలం సువిదితమే! కావ్య

సంపుటాల పుటలలో 'ఉనగూన సామగ్రి' నిరుపయోగమైన ప్రయోజనాన్ని సాధిస్తున్న సత్యాన్ని కాదనలేము:

శ్రీశ్రీ 'అగ్నికిరీటం' 'ఎర్రజావుటా' లు వివన భావానికి ప్రతీకలు: "ఏపుగా పెరిగిన చెట్టు మీద ఎర్రని పువ్వొకటి విరిసి విండలా మెరుసూ ఇదేనిజం ఇదే నిజం అని నవ్వుతూ అంతలోనే రాలిపోయింది"—(తిలక్) అన్న వాక్యంలోని సంకేతాలు చైతన్య భావ స్ఫూర్తికి దర్పణాలు: ఆరుద్ర గారి "త్వమేవాహం" "సినీవాలి" కావ్యాలు అద్యంతము సంకేతాత్మకంగానే విగ్రహించడం నవ్యకవిత్వ పాఠకులకు పరిచయమైన విషయమే:

ఈ విధమైన సామగ్రిని నవ్యకవులు వాడుకొన్న తీరును పరిశీలిస్తే కింది విషయాలు మనకవగతమవుతాయి:

ప్రాచీన సామగ్రితో ప్రాచీన భావాలనే చెప్పడం;
ప్రాచీన సామగ్రితో నవీన భావాలను చిత్రించడం;
నవీన సామగ్రితో ప్రాచీన భావాలను వ్యక్తం చేయడం;
నవీన సామగ్రితో నవీన భావాలను వుల్లేఖించడం!

గురజాడవారు కేతువును "వేల్పులలనల కేలి వెలితోగ"గానే చూచారు. నారి "నవితేశ్వరి...క్రొమ్మెరుగు చాద్పున" తలుపుచాటున మాయమవుతుంది. రాయప్రోలు 'తెనుగుతోట'లో ప్రియురాలికి "నీలాలవంటి పెన్నెరులు దిది" తీర్చినదిస్తారు. విశ్వనాథ ప్రణయినీ శిరజాభముల కనుల కాటుకయు బోలె గగనమ్ము క్రమ్మి యున్న... వర్షాషాఢ ఘనములు వర్ణింపజేస్తారు. బాలగంగాధరతిలక్ 'అమృతం కురిసిన రాత్రి'లో "అశాజం దశాలు" నిర్మిస్తారు: ఇవన్నీ పాత విషయాలే, ఇటికై వాడుకొన్న సామగ్రికూడా పాతదే

భావకవితా వనవీమలో వికసించిన నవ్యభావకుసుమాలకు సౌరభాలను సంతరించిన సామగ్రి ముఖ్యాతిక ముఖ్యేనం ప్రాచీనమైనదే:

"దప్పికగొని చేరిన మిళింద తనయులకును
పూలపాలిచ్చి చీకట్లు పోవకుండ
కడుపులో దాచుకొనదె పంకజము"

అన్న పద్యంలో రాయప్రోలు ప్రాచీన సామగ్రినే వినియోగించుకొని అతి నవ్యభావాన్ని విలసింపజేసినారు. పంకజ మిళిందములకు అనాదిగా నున్న ప్రేయసీ ప్రియ సంబంధాన్ని పోగొట్టి తల్లిబిడ్డల సంబంధాన్ని కల్పించారు. అలాగే గురజాడవారు...

'కన్నుల కాంతులు కలువల జేరెను
మేలిమి జేరెను మేని పసల్
హంసల జేరెను నడకల వెడగులు"

అంటూ పూర్వకవిసమయాలనే సామగ్రిగా గ్రహించి వ్యంగ్య మధురంగా నవ్యభావాన్ని వ్యక్తీకరించారు! అభ్యుదయ కవిత్వంలో కూడ సాంప్రదాయిక సామగ్రి పరిత్యజింపబడలేదు. అయితే అట్టి పాతబడిన సామగ్రితోనే సరికొత్త భావాలను స్ఫురింపజేయడం వీరి విశిష్టత!

నవీన సామగ్రి స్వీకరించి ప్రాచీన భావాలను కూడా నాజూకుగా చిత్రించిన నవ్యకవులు లేకపోలేదు!

"దానిమ్మపూవంటి తరుణి కెమ్మోవి"; "తమలపాకువంటి సుందరి కపోలములు" (రాయప్రోలు) "గులాబీల కెరయౌ కపోలములు" (దువ్వూరి) "ఊగులాడే ఎడలి తరగలు నాగుబాముల కోడెలలే" (విశ్వనాథ) మున్నగు వాక్యాలలోని గడుసుదనం గమనించదగింది.

"ఆకాశపు ఎడారిలో కాళ్ళు తెగిన ఒంటరి ఒంటెలాగుంది జాబిల్లి" అన్న శ్రీశ్రీ వాక్యంలోని 'ఒంటె' జాబిలి'కి సామగ్రి అయింది: ఒక మహాభయంకరమైన వెన్నెల రాత్రిలో కవిహృదయంలో గూడుకట్టుకునివున్న నిస్పృహకు నిదర్శనంగా నిలిచిన జాబిల్లి వెన్నెల వేదిపైగలోని మల్లెపూల బంతిగా కాక 'కాళ్ళు తెగిన ఒంటరి ఒంటె'లా నిలిచిపోయింది. "ఒకనాడుజ్వలముగ భువి నూగించిన రవిచందులు పదవిచ్యుతులైన మంత్రివర్యులట్లుండిరి" నేడు అనే (సి నా. రె) మాటలలోని సామగ్రి సమకాలీన సామాజిక స్పృహను జాగృతం చేసేదది. మరొక్క (పేరు గురుతులేని) కవి కుమారునికి ఒకానొక "వనిత కురులు ముఖమల్ గుడ్డలా" నిగనిగలు చిలకరించాయి

ఇక మిగిలింది నవీన సామగ్రితో అతి నవీన భావ వ్యక్తీకరణ చేయడం! ఈ విధానాన్ని వుదాహరించి చూపడం లోకాన్ని దోసిటలో తేవడానికి ప్రయత్నించడమే అవుతుంది. భావాభివ్యక్తికై అపురూపమైన సామగ్రి మాత్రమే గాకుండా, అడుగడుగున జనజీవితంలో తారసిల్లే ప్రతివస్తువు సామగ్రిగా నవ్యకవికి వుపకరించింది. సుకుమార సుందరాలు, మధురమనోహరాలు అయిన సామగ్రిని చాటుకు అవతలికినెట్టి, తీక్ష్ణ పరుషాలు, వికృత భయానకాలు అయిన సామగ్రిని నవ్యకవులలో చాలమంది స్వీకరించారు. మార్క్సిజం

పారాని సిరాగా కలంలో పింపుకుని శ్రామికపక్షం వహిస్తున్నామనే కవితా వస్తువుగా స్వీకరించిన అభ్యుదయ కవులకు ఇట్టి సామగ్రి వరణీయం అయింది. “నా నుదుట కార్మికశాల కక్కేది చండాగ్ని సెగలు” అన్న శ్రీశ్రీ మాటలో కవి మనసులోని భావాగ్నిజ్వాలల తీక్ష్ణతను ‘కార్మికశాల’ వెల్లడిస్తున్నది. “దీపం-చీకటిగోనులో సింహంలా నిల్చున్న”దన కవి ప్రజ్ఞ నవ్యభావస్ఫూర్తికి నిదర్శనం.

“నీడల కొండ చిలువలు వెలుతురు కుందేళ్ళను మింగి సంధ్య మర్రిచెట్టును చుట్టుకొని మత్తుగా నిద్రపోయే సమయాన మానవారణ్యంలోని పెద్దపులులు” విచ్చలవిడిగా సంచరిస్తుంటే పాఠక లోకానికి చూపిస్తాడు తిలక్.

“ఓ భోగించావా, నీవు సంసారానికి వేసుపేపరు బాస్కెటువా”? అంటూ పతాభి సంఘపు బల్లక్రింద మగ్గిపోతున్న వేశ్య జీవనస్థితిని వెలుపలికి లాగుతాడు.

“కొండవాగులోని ఎర్రని నీళ్ళు ఇరానీ హోటల్లోని టీ రంగులో వున్నాయి” అంటూ మరొక నవ్యకవి (పేరుగుర్తులేదు) నవీన సామగ్రిని వడపోసిన టీ కప్పు మన చేతికందిస్తాడు.

“వ్యయనాళాంశ జీవితం” “సంగీతం సెల్ఫ్”గా, నవనీతం పాత్”గా. “దేవతః దరస్మితం”గా వివిధరూపాలలో తిలక్‌కు దర్శనమిస్తుంది.

ఆరుద్రగారికి “జీవితం రేడియోసెట్టు” వివిధ స్వరాలు వినిపిస్తుంది!

అంతేగాకుండా, నవ్యకవుల నవ్యభావ వ్యంజకాలుగా చీకట్లు, మంటలు నసిన కవిత్వంలో మనకు కనిపిస్తాయి. తెగిన తంత్రుల ఘోషలు, గంటలు వినిపిస్తాయి. భావకవులనుండి ఈనాటి కవుల వరకు ఈ సామగ్రి బహుధా స్వీకారయోగ్యమైంది. ఇందుకు పాశ్చాత్య కవిత్వ ప్రభావం అలంబనమైతే, వర్తమాన సాంఘిక పరిస్థితి పుష్టిపనమైంది.

‘కామధేనువు’నో ‘కల్పవృక్షము’నో గావ్యవస్తువుగా విష్ణుకుని ప్రాచీనులు స్వీకరించిన కవితాసామగ్రికి, ‘కుక్కపిల్ల’ను, అగ్గిపుల్ల’ను, కూడా కవితా వస్తువులు చేసిన నవ్యులు వరించిన సామగ్రికీ అంతరం ఎంతగానో వుంది. ప్రాచీన కవిత్వ సౌధాంతరాగాలలో అబ్బురంగా నిబ్బరంగా దర్శనమిచ్చే జాగిలాలు దర్పానికి దర్పణాలు. నవకవితా వీధిలో వికృతంగా కనిపించే గజ్జికుక్కలు ఆకలి ఆర్తికి ప్రతిమూర్తులు. నాటికి నేటికి వస్తువులో సంభవించిన ‘మార్పు’ సామగ్రిలో మరిన్ని రెట్లుగా విస్తృతి పొందింది. ప్రత్యేకరాయినీ, చెవిలోని జోరీగనూ కూడ కవితా సామగ్రిగా వినియోగించుకున్నా వేమన తర్వాత వినూతనము విపులము అయిన సామగ్రిని కవిత్వంలో వుపయోగించుకున్నవారు నవ్యులే. వస్తువుతోబాటు సామగ్రిని ఎన్నుకోవడంలోను వీరు నూతన విప్లవాన్ని తెచ్చారని చెప్పవచ్చు. కవిభావనా గ్రంథిని కదిలించి, ఉద్వేల రసోద్వేగాన్ని రేకెత్తించిన కావ్యవస్తువు పాఠకుని హృదయనాడిని స్పందింపజేసి, రసామృతధారలు చిందించడానికి అనువైన అంశాలన్నీ నవ్యులకు కవితా సామగ్రిగా పనికి వచ్చాయి. అయితే, నవ్యులుపయోగించుకొన్న కవితా సామగ్రి ప్రముఖంగా మేధస్సుకు గిలిగింతలు పెట్టున్నది. హృదయంలోనికి సూటిగా దూసుకొని పోవడానికి కొంత కాలవ్యవధి కావలసి వస్తున్నది. మళ్ళీ మళ్ళీ చదివి మళ్ళీ మళ్ళీ ఆలోచించవలసిన అవసరం ఏర్పడుతున్నది. నవ్యుల కవితా సామగ్రి పాఠకుని భావోన్మీలనంకంటె కష్టవ్యక్తీకరణ వైచిత్రికే బహుముఖంగా సహాయపడుతున్నది. అపరిమితము, అనుదిన పరిణామశీలము అయిన ‘నవ్యకవితా సామగ్రి’ని గూర్చి కూలంకషంగా పరిశీలించవలసిన అవసరం విమర్శకుల కెంతయినా వుంది

కలగూరగంప

సంస్కృతములో మత్తేభ విక్రీడిత వృత్తములు

1975 ఏప్రెల్ నెల భారతిలో కలగూరగంపలో "సంస్కృతములో చంపకమాలా మత్తేభవృత్తములు" అను నా వ్యాసమునందు చంపకమాలను గూర్చిన చర్చను చదివి తమ ఆమోదముతోటి అట్లే మత్తేభ విక్రీడిత వృత్తమునున్ను భారతీమూలమునఁ దెలుపుడని సహృదయులు తెలిపినందున ఈ భాగమునున్ను వ్రాయుచున్నాను.

ఇకను మత్తేభ విక్రీడితమును గురించి వ్రాసెదను. సంస్కృతములో రెండు విధములయిన మత్తేభవిక్రీడిత వృత్తములు కలవు. అవి. [1] పాదమునకు ఇరువది వంతున అక్షరములుకల ఇరువదియవదియైన కృతిచ్ఛందమునం దొకటి తెనుగులోని మత్తేభము వంటిది. ఇదియే ప్రకృతము చర్చకు గురియైనది. ఏలనన?

[1] ఉస్మానియా విశ్వవిద్యాలయము తెలుగుశాఖ పక్షాన ప్రచురితమైన "ఆంధ్రమహాభారతము—సంశోధిత ముద్రణము అను శాసనిక పర్వమున ప్రచురితమైన శ్రీ కోవెల సంపత్కుమారాచార్య గారి "కవిత్రయ భారతము—ఛంద[3] ప్రయోగము" అను వ్యాసము నందు "...శార్దూల విక్రీడిత, స్రగ్ధరా, మహాస్రగ్ధరలకు సంస్కృతమున విరివిగా ప్రయోగ మున్నది. మత్తేభ విక్రీడితమునకు చాల తక్కువ..." అని సంస్కృతభాషలో దాని స్థితి ప్రకారమును దెలుపఁగా దానిమీఁద—1974 ఏప్రెల్ నెల భారతిలోఁ బ్రచురింపఁబడిన కథా ప్రపూర్ణ శ్రీ నిడుదవోలు వేంకటరావుగారు "సంశోధిత మహాభారతము — ఆనుశాసనిక పర్వము" అను వ్యాసమునందు "అసలు సంస్కృతమున మత్తేభ విక్రీడితమునకు ప్రయోగ మున్నదా? లేదు. అది చంపకోత్పలమువలె...సంస్కృతీయముకాదు" అని వ్రాసినారు ఇటు వానిమీఁద క్రీ. శ. 634 నాటి అరవ పులకేశి ఐహోలు శాసనములోని సంస్కృతభాషలో నున్న "వరదా తుంగ" ఇత్యాది మత్తేభ విక్రీడితమును వారే ఉదాహరించినారు. ముందు లేదని వెనుక కలదని చెప్పుట పోదగు. ఇది యొక్కటియే కాదు. శ్రీ సంపత్కుమార గారన్నట్లు "సంస్కృతములో దీని ప్రయోగము చాల తక్కువ" మాత్రమే. కనుక సంస్కృతములో మత్తేభ విక్రీడిత వృత్తము లేదనుకొనువారి భ్రాంతి నివారణార్థము ఏతద్వృత్త లక్షణము ప్రయోగములు గల యొకటి రెండు ప్రాచీన ఛందోగ్రంథ—కావ్య గ్రంథములను దెలిపి వాటియందలి దీనికిఁ జెందిన పంక్తులను దెలుపుచున్నాను.

దీని లక్షణము 1913వ సంవత్సరములో బొంబాయి నిర్ణయసాగర ముద్రణాలయములో ముద్రితమైన కేదారభట్ట విరచిత వృత్తరత్నాకరమునందు 3 వ అధ్యాయములో (66 వ పుట) నిట్లున్నది.

"20 అధికృతౌ 1048576" [2] సభరానమ్యౌగిత్రితయో దశ యతిర్మత్తేభ విక్రీడిత. 1." అని.

---

1 *...* ఈ రెండు పువ్వుల గుర్తులోపల వ్రాసిన 5–6 పంక్తుల విషయము భారతీ పత్రికలోనిది వ్రాసినది.

2 సభరాన్మౌ యలగా స్త్రయోదశ యతిర్మత్తేభ విక్రీడితమ్. ఇతి పుస్తకాంతర పాఠః.

ఈ లక్షణ శ్లోకముగాని, ఈ పాఠాంతర శ్లోకముగాని 1898 సం॥రములో చెన్నపట్టణములో వావిళ్ల వారు ప్రచురించిన నాలుగు వ్యాఖ్యానములు — వృత్తరత్నావళి — శ్రుతబోధములతోఁగూడిన వృత్తరత్నాకర గ్రంథములో కానరావు.

బొంబాయి గ్రంథములో కేదారభట్ట అని, చెన్నపట్టణ గ్రంథములో కేదారాంతరార్యాణి అని కవినామ మించుక భిన్నరూపముగనున్నది కాని రెండు గ్రంథములు నొక్కటియే.

దీక్షిత రామచంద్ర దీక్షిత భారతీ విరచితమైన వృత్త రత్నాకర పంచిక అను వ్యాఖ్యాన పంక్తులు.—

'కృతా ఛందాహరతిః. నశ్చ భశ్చ రశ్చ నభరాః. న శ్చ మశ్చ య శ్చ లశ్చ గశ్చ నమ య్ల గ్. సమాహారే నపుంసకమ్. సగణ భగణ రగణ నగణ మగణ యగణాః లఘు గురూచ చేత్. తదా ఇహ మత్తేభ విక్రీడితం నామ స్యాత్. అస్య వృత్తస్య త్రయోదశ యతిః.' త్రయోదశభి ర్వర్ణై ర్యతిర్భవతి. తద్యథా —

సగణః	భగణః	రగణః	నగణః	మగణః	యగణః	లఘుః	గురుః
సుమవ	స్పృష్టై	కేళిదా	హాంఙమ్మ	తం కేవి	తుల్యాలిం	గ	నె

భగవతీహా మధగేషు కేళిక ఠిని చ్ఛందే శ ధా వా వరే
సుమతే భ్రామితతే పరాక్రమ భుజ త్యక్తే కటాక్షే కృపా
భరితే సంపతి తిష్ఠతి తిష్ఠియాం బంధో వయం బ్రూమహే॥
ఇట్లు లక్షణము వ్యాఖ్యానములో నుదాహరణ శ్లోకమును గలవు.

తారానాథ తర్కవాచస్పతియు తన వాచస్పత్య బృహదభిధానము నందు (4721 పుటలో) మత్తేభ విక్రీడిత శబ్దములో — నీ క్రిందఁ గను పరచిన పుస్తకాంతర పాఠమును గ్రహించి యీ తద్వృత్త లక్షణమును జెపి యున్నాఁడు. ఆయన మాట లివి—

"మత్తేభ విక్రీడిత. న స భ రా న్మౌ య ల గా త్రయోదశ యతిర్మత్తేభ విక్రీడితం." వృ. ర. టీ ఉక్తే ఏక వింశత్యక్షర పాదకే ఛందోభేదే..." అని. (ఇచ్చట ఏక వింశత్యక్షర పాదకే అనుట విచార్యము).

ప్రతి పాదమునందు వరుసగా సగణము భగణము రగణము నగణము మగణము యగణము ఒక్క లఘువు గురువు నుండవలెను. 13 వ యక్షరము యతి.

ఇకను నొక కొద్దిమంది మహాకవుల కావ్యములనుండి ఈవృత్తము యొక్క ప్రయోగముల నెత్తి చూపెదను.

1. శ్రీకృష్ణదేవరాయల గురువైన తాతాచార్యులగారి మేనల్లుఁడు ఉత్తర చంపూ, విశ్వగుణాదర్శ, వరదాభ్యుదయ, రాఘవ యాదవీయ (అనులోమ విలోమ కావ్య), పద్యాఖ్యాన, శ్రవణానంద, ప్రద్యుమ్నానంద, సుభాషిత కౌస్తుభ, అలంకార కౌస్తుభ, మీమాంసాకౌస్తుభ, వేదాంత కౌస్తుభ ప్రభృత్యనేక సాహిత్య శాస్త్ర గ్రంథకర్త శ్లేషయమక చక్రవర్తి అప్పయ్యదీక్షిత వేంకటాధ్వరి విరచిత లక్ష్మీ సహస్రే 15 నక్షత్ర మాలాస్తబకే—

"క్షిపతు క్షిప మనల్ప మప్రతిహత స్త్వంతయం మామకం
భవదావాగ్నిభియా వహ స్త్వ కృపా వీక్షా సుధా నిర్ఝరః॥
వ్యథయా న్యాధు కదంబ మంబ విహిత ప్రౌఢా ము వ్యాహతి
శ్లథిత స్ఫోదరి హో విదాఘ విభవ శ్శాంతిం యుతో విందతి॥ 13

మయి సర్వాపక్షతిక్షమే ఽపి కలయ స్యాతివ శీతాం దయాం
హరికాంతే భువనావకారి విరతే ష్వన్యేషు ధనేష్వివ।
వనపామాది మహీరుహేషు దదతీ భూరీణి వారీణి సా
విషవృక్షే ఽపి ముహుః పయతి న కిం విశ్వాంబ కాదంబినీ॥" 15

2. [3] శ్రీకృష్ణకవి సార్వభౌమ విరచిత శ్రీనివాస విలాస చంపూ కావ్యమునందు ఈ మత్తేభ విక్రీడిత వృత్తములు కొంచెము విరివిగ నున్నవి. అందొకటి—

శ్రీనివాసవిలాసే (3) తృతీయ ఉల్లాసే—
లలితామీలిత లోచనం సుమధురం మత్తేభవిక్రీడితం
తురగాణాం చతురాం గతించ బహుశో దృష్ట్వైవ ప్రహృష్టా నరాః॥
గగనోన్నమ శిరోధరంచ కరభ వీక్ష్య ప్రచక్రే రాహనన్
భువి సౌందర్యవతాం పురోఽతి వికృతో హాస్యాస్పదం స్యాన్నకిమ్.
34॥

అను శ్లోకములో ముద్రాలంకారముతో "మత్తేభ విక్రీడితం" అని వృత్త నామముకూడా నిబద్ధమై యున్నది. మఱి కొందఱు మహాకవుల గ్రంథములయందును నీ మత్తేభ విక్రీడితములు కొంచ దగి

---

3 నృసింహ విలాస మదన గోపాల మాహాత్మ్య రాజవంశరత్నాకర అలంకారమణిహార (బృహదలంకార శాస్త్ర) ఆద్య (70) నేక గ్రంథకర్తలైన వీరు (నెల్లూరు జిల్లాలోని) కరుమూర్తి వేంకటేశ్వర విషయకముగ రచియించిన మృదుమధురమైన యీ గ్రంథము నేటికి (1975) సరిగా 109 సంవత్సరముల నాఁడు చెన్నపురిలో సరస్వతీనిలయ ముద్రణాలయమునందు ముద్రితమైనది.

యున్నవి. ఇటుల ఈ వృత్తమునకు నాదినుండి మహాకవుల ప్రయోగములు పలుతావుల గలవు. కావన నీ మత్తేభ విక్రీడిత వృత్తము సంస్కృతీయము కాగనరాదు. సంస్కృతీయమే.

ఇకను రెండవ రకము మత్తేభ విక్రీడిత వృత్తము ప్రకృతము చర్చకు చెందనిదియైనను నామసామ్యమునుబట్టి పాఠకుల ప్రమోదార్థము తద్విషయమును సంగ్రహముగ వ్రాసి విరమించెదను. ఈ రెండవరకము మత్తేభవిక్రీడిత వృత్తము 22 వదియైన ఆకృతి ఛ్ఛందస్సులో చేరినది. కనుక పాదమునకు ఇరువది రెండు వంతున అక్షరములు గలది. లక్షణము - వృత్తరత్నాకరే తృతీయాధ్యాయే - "తౌ భౌ య జౌ సర వ గాః సంక్తి సూర్య యతి మత్తేభ స్మృత కథితమ్" అని ప్రతిపాదమునందు త—భ—య—జ—స—ర—న గణములు నొక్క గురువు నుండవలెను పదవ యక్షరము పదిరెండవ యక్షరమును యతి. (అనగా పాదమధ్యములోని యతియైన పదవ యక్షరమును వదలి సగనుకొండవ యక్షరము మొదలుకొని పాదము కడవ నుండు పదిరెండవ యక్షరము అనగా పాదాంతమే రెండవయతి సంస్కృతభాషలో పాదాంతమునున్న యతిగా జెప్పుదురు. యతులను గురించి వేరొక వ్యాసములో వ్రాసెదను. ఈ మత్తేభ విక్రీడిత వృత్తమునకు నారాయణ పురోహిత విరచిత మణినిధి సమాఖ్య వృత్తరత్నాకర వ్యాఖ్యానమందలి ఉదాహరణ శ్లోకము—

వందే శశాంక శత సంకాశ దివ్యతను మాక రసింహ మతులం
స్తంభం బిభేద సమ సింధ్రారి బృంద భృత దంభంచ యో
నరహరిః॥

ప్రహ్లాద భక్తవర దుర్వార దుఃఖ మపి వక్షో హిరణ్య శిపో
ర్లక్ష్మీసనాథ మరి మత్తేభకుంభతట తీక్ష్ణాంకుశాయిత నఖమ్"

ఉదాహరణముగ మఱి రెండు శ్లోకములును కలవు. పండిత రాయలు జగన్నాథాదులచే గ్రంథ మంతయు నీ వృత్తముతోనే రచియింపబడిన అశ్వధాటీ కావ్యము మున్నగునవి కలవు.

ఇట్టి అమూల్యములైన విద్వాంసుల వ్యాసములను ప్రచురించుచు లోకమునకు విజ్ఞానమును ప్రసాదించుచున్న శ్రీ "భారతి" సంపాదకులవారికి కృతజ్ఞతా వందనములు.

— శ్రీ వ్రికాల శేషాచార్యులు.

ప్రేమలో అద్వైతం

ఆదికవి వాల్మీకి మొదలు నేటి తెలుగు కవి వతంసులవరకు ప్రేమతత్త్వ నిరూపణలో అందరూ ద్వైతులే. వీరి ప్రేమ వ్యక్తీకరణ కూడా ద్వైతమే.

వీరి దృష్టిలో నాయిక వేరు. నాయకుడు వేరు. నాయిక వేరు వీరుపడే వేదన ప్రేమ అని వీరి భావన. ఈ ప్రేమను జీవాత్మ, పరమాత్మతో ఐక్యాను సంధానంకోసంపడే వేదనకు ప్రతీకగా భావించి మధురభక్తి అని కొందరు ముద్దు, ముదుగా పేరు పెట్టుకున్నారు. వీరి దృష్టిలో పరమాత్మ వేరు, జీవాత్మ వేరు. అయితే పరమాత్మ విశ్వమంతటా వ్యాపించి ప్రతిప్రాణిలోను సూక్ష్మ రూపంలో ప్రకాశిస్తూ 'జీవాత్మ అనే పేరులో వ్యవహరింపబడు తున్నాడు. ఎవరైనా నమస్కరించినపుడు "కృష్ణార్పణమస్తు" అనడంలో అంతరార్థం ఇదే.

జీవాత్మ, పరమాత్మ ఒకటే. పరమాత్మ సూక్ష్మరూపమే జీవాత్మ. జీవాత్మ, పరమాత్మల ఐక్యతా సంధానకృషే నాయికా, నాయకుల విరహ వేదన. జీవాత్మ, పరమాత్మల అభేద భావమే నాయికా, నాయకుల అభేదభావం-ఇదే ప్రేమలో అద్వైత భావన.

ఓం ప్రథమంగా ప్రేమలో అద్వైతభావం చిత్రించిన మహాకవి క్షేత్రయ్య ఈయన కొన్నివేల పదాలు రచించాడని జనశ్రుతి అయితే ఇప్పుడు కొన్నివందలు మాత్రమే లభ్యమవుతున్నాయి. లభ్యమవుతున్న వాటిలో బహుశః ఒకే ఒక పదంలో ఈ అద్వైత భావం దోబూచులాడుతోంది. క్షేత్రయ్య ఈ అద్వైతభావ అంచుకలో తారాడాడే కాని అందులోని చొరబడలేదు. ఈ పదంలో అద్వైతభావం చూచాయగా పొడకడుతుందేగాని పరిపూర్ణంగా వికసించలేదు. ద్వైతమే తరుముకు వస్తుంది గాని అద్వైతసిద్ధి కన్పించదు.

ఆ పదం ఎత్తుగడలోనే అంటే పల్లవిలోనే ద్వైతభావం తళుక్కుమంటుంది.

"నా మనసు వంటిది నీ మనసైతే నా
మోము పలమీడేదురా అదిగాక
నేమారు జెఱకున బండుపండినట్లు
వేడుక వినుమడిం చేరా ఓరి వరదా"

"చెరకున పండిన రసమైనటు, నేను లీనమైపోయేరా ఓరి వరదా' లో ఎంత రమణీయత గూడుకట్టుకున్నా "నా మనసు, నీ మనసు" అనే రెండు ప్రయోగాలలో ద్వైతభావం ప్రస్ఫుట మవుతూనే ఉంది.

ఆ పై చరణాలలో అద్వైత భావం మెరుపులా మెరుస్తూ ధ్వనిస్తోందే గాని ప్రస్ఫుట మవదు. "ఊరకుండగలేక గోరునేమి వ్రాసిన నీ రూపుగా దోచురా" అనడంలో నాయిక హృదయంమీద, నాయకుని రూపము చెరిగిని ముద్రవేసి "అంతా రామమయం" లాగానే గోటనేమి వ్రాసినా నాయకుని రూపమే అందులో ప్రతిఫలి స్తోంది. ఇంకా ఆపైన "మేల్కాంచినంతనే నీవు నా చేరువ నున్న ట్లుండరా", "పాడినంతనే నీవు నాతోడ బాడినట్లుండురా" అనే పదాలలో కూడా అద్వైతభావపు పొలిమేరలో తిరుగాడుతున్నట్లుందే గాని అద్వైత స్థితి పొందినట్లుండదు.

పై పదంలోని భావమే ఇంకో రంగులో, ఇంకో దుస్తులో యెంకి పాటలలో కూడా మనకు తారసిల్లుతుంది. యెంకి పాటలలోని ప్రేమకూడా ద్వైతమే. యెంకి నాయిక. నాయుడు బావ నాయ కుడు. వీరిద్దరు భావనలో కూడా వేరు వేరు వ్యక్తులు. యెంకికి "నీలు తేబోతుంటె నీతోడె ఓలమ్మి నా యంట ఎవరోను నడిచి నటు ఉంటుంది" "అద్దంలో సూత్తుంటె అది ఏటొ సిగ్గమ్మ! నా యెనక ఎవరోను నవ్వినటు ఉంటాదె". ఇదీ అద్వైతపుటంచుల్లో తారాడటే. నండూరి సుబ్బారావు ఇంకో అడుగు ముందుకువేసి "వరాగాలు" అనే పాటలో

"నీవు నేనైతె! నిను లోనె కందు
నేను నేనుగనుంటె నీలోను యుందు"

అంటూ అద్వైత పరిధిలో అడుగుపెట్టాడు. అయినా ఈ పాటలో కూడా "నీవు—నేను" లకే ప్రాధాన్యం ఎక్కువ.

కవిత మాట్ విశ్వనాథ సత్యనారాయణ అద్వైతులలో అద్వైతి, ప్రేమ చక్ర కేంద్రానికి చేరుకోవడమే కాక వృత్తాన్నంత టిని ఆక్రమించుకున్నాడు. ప్రేమ నిజస్వరూపాన్ని "అనార్కలి" నృత్యగీతంలో సాక్షాత్కరింపజేశాడు.

"అనార్కలి" నాటకంలోని "నీ వెవరు నాథ! నే నెవరు నాథ" అనే గేయంలో ప్రేమ చిత్రణ పరాకాష్ఠకు తీసుకువెళ్లాడు.

ఈ గేయానికి శీర్షిక "రాధిక" అనే శృంగారకావ్యంలో గోచరిస్తుంది

ఐక్యాను సంధానానికి "ఒకటైన దేహం అడు వచిందట" "పార్వతీ శంకరులె కొంతవరకు ధన్యులా మహాత్ములకును దేహా మందునైన, గరిగి సైక్యమ్ము భేదమ్ము తొలగకున్న" పార్వతీ పర మేశ్వరులు అదర్శ వ్యక్తులుకాగా "నిజముగా భేదము లేకయుండ, గలిసిపోదము ప్రేమకు గడ వోలె" అని కాంక్షిస్తుంది రాధిక. ఆ కాంక్ష ప్రాతిపదికగా రాధిక కృష్ణుణి లా వేడుకుంటుంది.

"పాలునీరమ్ము కలగు కవోలె వలుచ
దనము మాంసము దాక యంతకు గడింది
ప్రేమము నిరంతరము ఘనీభవించు నట్లు
కలిసి పోయెడుగతి నను గహము చూపు"

ఈ రాధికే అనార్కలిరూపంలో అద్వైత సిద్ధి పొందింది, అందుకనే అక్బరు సార్వభౌముని నిండు దర్బారులో—

"నేనెవ్వరను నాథ నీ వెవ్వరవు నాథ
నేనే నీవును మఱి నీవె నేనును నాథ
ఈ దేహములు రెండు నింత భేదము చేయు
లేదు భేదము మహా లీననీరుసు నాకును"

అని పవచించింది దీనికి ప్రమాణం అనార్కలీ మాటలలో చెప్పు కుందాం—

"కగలిలోపల నీరు కదలి యావిరిరీతి
వడి వానయై నదీ వైఖరి కలయును
నీ నాదు భేదమ్ము నిర యించగలేరు
హే నాథ! దివ్య విద్యా నాథ లును గూడ"

తెలిసి సుజ్ఞాన దీధితులు గాంచు నొకండు
తెలిసియు నజ్ఞాన తిమిర మొందు నొకండు
ఒక కొమ్మన పూవు లుద్భవించును రెండు
ఒక గాలి చలించి యొక్కతోట లయించు

నీ వెవ్వరవు నాథ నేనెవ్వరను నాథ
నీవె నేనును మఱి నేనె నీవును నాథ

ఈ దేహములు రెండు నింత భేదము లేదు
లేదు భేదము కృపాలల! నీకును నాకు"

ఆహా! ఎంత గొప్పభావన! ఎంత గొప్పగేయం.

విశ్వనాథ సాహిత్యమంతా ఒక ఎత్తు. ఈ గేయం ఒక్కటి ఒక ఎత్తు అనిపిస్తుంది. ప్రేమ నిర్వచనంలో దీని కిదే సాటి. ఇలాంటి గేయం తెలుగు సాహిత్యంలోనే గాదు, విశ్వ సాహిత్యంలోనే లేదు. ఈ ఒక్క గేయమె, విశ్వనాథుని "కవిసమ్రాట్" పట్టం సార్థక పరిచింది సుస్థిరం చేయగలదు.

— శ్రీ శ్రీనివాస చక్రవర్తి.

దాశరథిగారి "కర్తవ్యము"
పంతుల వారి కువ్యాఖ్యానము

ఏప్రిల్ 'భారతి'లో ప్రచురితమైన 'కర్తవ్యము' అనే శీర్షికగల కవితను గూర్చి పంతుల జోగారావుగారు ఆగస్టు 'భారతి'లో అర్థరహితమైన విషయాలు వ్రాశారు.

"పాత వాసనలుగల వ్రాతలు పోవడం ఆరోగ్యకరంకాదా!" అన్నారు. వారికి పాతగా అనిపిస్తే నేను చేయగలిగిందేమీ లేదు. వారు ఉదహరించిన పంక్తులవంటివి నేనేకాదు అనేక రచయితల రచనలలో ఉంటున్నది. అయినా పంతులవారికి పాత వాసన గిట్టనంత మాత్రాన మేము వ్రాయడం మానుకోవాలా? ఇకపోతే అథోజ్ఞాపిక ఏ శబ్దమునకు ఇవ్వవలెనో ఏ శబ్దమునకు ఇవ్వకూడదో కవి ఇష్టమే గాని అందుకు పంతులవారి అనుమతి తీసుకోవలసిన అక్కర లేదు. అథోజ్ఞాపికను గ్రహించుటకు సంపాదకులకు అభ్యంతరం లేనప్పుడు జోగారావుగారి కెందుకు బాధ?

శైలి హఠాత్తుగా మారిపోయిందని వ్రాశారు. శైలి మారలేదు. ఛందస్సు మారింది. జోగారావుగారికి శైలివేరు ఛందస్సు వేరు అని తెలియనట్లున్నది.

అన్నిటికంటే ఆశ్చర్యకరమైన విషయం యేమనగా నా 'కర్తవ్యము' అనే కవితను గురించి వ్రాస్తూ జోగారావుగారు శ్రీశ్రీని విశ్వనాథను తీసుకురావడం; అరసం విరసం గొడవలు తీసుకురావడం. ఇది చాలా అసంగతమైన విషయం. నా కవితకూ శ్రీశ్రీ, విశ్వనాథలకు, అరసం, విరసం మున్నగు సంస్థలకు ఏమి సంబంధం? అవాకులు చవాకులు వ్రాసేయడమే విమర్శగా పంతుల వారు భావించడం తగదు.

"దమ్మంటే తోటలు నాటు
ఈటెలు నాటుట మానుమురా!"

ఈ పంక్తులు నేను విరసం వారిని ఉద్దేశించి వ్రాసినవని పంతుల వారు భ్రమపడడం 'బుజాలు తడుముకోవడం' వంటిది. ప్రపంచంలో హింసా ప్రవృత్తిగలవారి నుద్దేశించి వ్రాశానేగాని 'కర్తవ్యము' వ్రాసినప్పుడు నాదృష్టిలో విరసం లేదని చిత్తశుద్ధితో మనవి చేస్తున్నాను. విచ్ఛిన్నమైన విరసంయెడ నాకు సానుభూతియేగాని ద్వేషంలేదు. శ్రీశ్రీకి నాకు మధ్య జరిగిన వివాదమును మేమిద్దరము మరచిపోయినను, పంతులవారు మరల జ్ఞాపకం చేయుటకు ప్రయత్నించుట సమంజసముకాదు. "శ్రీశ్రీ విశ్వనాథ గారల 'ఫార్స్'" అంటూ జోగారావుగారు అప్రస్తుతంగా వ్రాయటం చేయడం నాకు చాలా ఖేదం కలిగించింది.

నాకు పంతులవారితో గాని మరెవరితో గాని వివాదమునకు దిగు సంకల్పం లేదు. అయితే పంతులవారి అభాండాలను గురించి పాఠక మహాశయులకు తెలియజేయుట నా కర్తవ్యము. కనుక ఇది వ్రాస్తున్నాను. ఆరుద్రగారి 'రాక్షస విజయం' నేను చదువ లేదు. అది పదునైన కవిత అన్నారు పంతులవారు. కావచ్చును. పంతుల వారికి నచ్చే రీతిని వ్రాయవలసిన కర్మ నాకు పట్టలేదు. ఇట్టి కువ్యాఖ్యలు పంతులవారు చేయవద్దని మనవి చేస్తున్నాను. నాకు పంతుల వారు కర్తవ్యబోధ చేయనక్కరలేదు. ఈ వివాదమునకు ఇంతటితో స్వస్తి.

—శ్రీ దాశరథి.

*

లేఖ

భారతి మార్చి 75 మరుపూరు కోదండరామరెడ్డి గ్రంథ విమర్శలు ఎల్లోరా 'రేపటి వసంతం' లోని కొబ్బరచెట్టు - టెంకాయ

చేటు అన్న పదాలపై శ్రీ మరుపూరు కోదండ రామిరెడ్డి విమర్శ పై శ్రీ బండి నాగరాజుగారి అభిప్రాయం చదివాను. నాగరాజు గారి సమాధానం సమంజసంగా నున్నది. ఈ అంశంపై నా అభిప్రాయం ఒకటి రెండు మాటలలో వ్రాయుచున్నాను. ప్రచురింప ప్రార్థియుడను.

ఈ మధ్య వస్తున్న నవీన కవితలపై రెడ్డిగారికి సదభిప్రాయం లేదని వారి వ్రాసిన గ్రంథవిమర్శలనుబట్టి అర్థం చేసుకోవచ్చు. 'రేపటి వసంతం' మరియు 'మానవతా మేలుకో' (రచయిత మునిసుందరం) కవితా సంపుటములపై రెడ్డి గారి గ్రంథ విమర్శ విచిత్రంగాను అసహజంగాను ఉండకనక తప్పదు. రెడ్డి గారు ప్రాచీన సాహిత్యంలో నిష్ణాతులే కావచ్చు. కాదనడంలేదు. కాలంతోబాటు సాహిత్యంలోనూ మార్పులు వస్తున్నాయి. గురజాడ, గిడుగు రామమూర్తి పంతులుగారల కృషిఫలితంగా వ్యవహారిక భాషకు సాహిత్యంలో చోటు లభించింది. రానురాను ఛందో బంధాలు త్రెంచుకొని అభ్యుదయ (నవ) కవిత్వం ఆవిర్భవించింది. శ్రీ శ్రీ మహా ప్రస్థానం నుంచి నేటి యువ కవుల కవితా సంపుటాల్ని ప్రజలు ఆదరిస్తున్నారు. అలాగని ప్రాచీన కవిత్వాన్ని ప్రజలు నిరాదరిస్తారని నేను చెప్పటంలేదు. మనం ఏ శాఖకు (అభ్యుదయానికో, ప్రాచీనానికో) చెందిన వారమైనా ఒక శాఖను ఈసడించుకోవడంకాని మరొక శాఖను శ్లాఘించడంకాని వ్యక్తి స్వార్థాన్ని తెలుపుతుంది. రెండింటిపై సహ సదృష్టి అవసరం. ఇది యోగ్యుల లక్షణం.

ఛందస్సు, వ్యాకరణమూ లేని కవిత్వం కాదని భావచ్ఛేదం తోనే ఉద్యమ కవితాగానం చేస్తూ, 'రేపటి వసంతం' రచయిత ప్రతిజ్ఞ కేవలం పిట్టని కాల్చుకున్న వాడెవరు'—అని రెడ్డి గారన్నారు. అంటే ఛందోబద్ధం కానిది కవిత్వం కాదని రెడ్డిగారు భావిస్తున్నారా? మరి ఈ కవిత్వాన్ని రాసే కవులనంతా కవులనే ప్రజలంటున్నారే? అంతెందుకు ఈ కవిత్వానికి ఒరవడులు దిద్ది ఈ కవిత్వంలోనే మునుగుతున్న శ్రీ శ్రీని మహాకవి అని కవిసామ్రాట్టే అంటున్నారే? కాలంతోబాటు కవిత్వంలో క్రొత్త పుంత త్రొక్కుతున్న దాశరథి, డా॥ సి. నా. రె. ఆరుద్ర, బోయి భీమన్నగార్ల కవిత్వాన్ని కవిత్వం కాదని, వారిని కవులు కారని రెడ్డి గారు అన గలరా? ఇకనైనా, రెడ్డిగారు నవకవితలోని రసాన్ని గ్రహించి, ప్రాచీన కవిత్వంపైనున్న అభిమానంతో అభ్యుదయ కవితాన్ని దూషించకుండా సద్విమర్శ చేయగలరని విశ్వసిస్తూ నా ఈ అభిప్రాయాన్ని రెడ్డి గారు సహృదయతతో స్వీకరించమని ప్రార్థిస్తున్నాను.

— శ్రీ పాయసం సుబ్రహ్మణ్యం

గ్రంథ విమర్శలు

విశిష్ట భారతి

[రచన : సాహిత్య సమ్రాట్ డాక్టర్ త్రిపురనేని వేంకటేశ్వర రావు, ఎం. బి. బి. ఎస్. క్రౌను 8+73 పేజీలు. వెల తెలియదు ప్రకాశకులు–కవిరాజ సాహిత్య విహారము, గుడివాడ.]

ఆంధ్ర సాహిత్యంపై ఆదరమూ, అభినివేశమూగల రచయిత సాహిత్య సామ్రాడ్బిరుద ధారి. సాహిత్య–అకాడమీ కార్యవర్గ సభ్యులు. ఎన్నో కావ్యాలూ, నాటకాలూ, వైద్యశాస్త్ర గ్రంథాలూ రచించిన వారు. ఆయన నూతన దృక్పథంతో మన ప్రాచీన సంస్కృతిని అధ్యయనం చేసి, యావద్భారత దేశాన్ని పర్యటించి, వివిధ దృశ్యాలచే ప్రభావితులయి, ఈ 'విశిష్ట భారతి' ని రచించి ప్రకటించారు.

ఇందులో పేటికి ఒకటి చొప్పున 73 శీర్షికలలో వివిధ విషయాలపై పద్యాలు కూర్చబడినవి. సీసపద్యాలే ఎక్కువ. కొద్దిగా వృత్తాలూ, గీతాలూ ఉన్నవి. 'భారతమాత' మకుటంతో చాలా సీసాలు, 'ఆంధ్ర యువతీ యువకులార ! అన్నలార !' అనే శీర్షికలో కొన్ని సీసాలూ రచియింపబడినవి. ఆంగ్లేయుల పాలన, జాతీయోద్యమం, స్వాతంత్ర్యం, సంఘ సంస్కర్తలు, కవులు, నాయకులు, దేశహీనస్థితి, కర్తవ్యం మున్నగు వివిధ విషయాలు అతి సంగ్రహంగా వ్యక్తం చేయబడినవి. ఇవి కవి హృదయాన్ని స్పష్టం చేస్తున్నవి. రచయిత దీని పీఠికలో 'మన సంస్కృతి' ని గురించి విపులంగా చర్చించి, తాము భావించినట్లు 'సంస్కృతి' ని నిర్వచించారు. మన ప్రాచీన సంస్కృతి విజాతీయ సంస్కృతులతో సమ్మిళితమయి, క్రొత్త సంస్కృతిని నిర్మించవలెనను వీరి ఆశయం ఆమోదించ దగినది.

ఇందలి రచనకు విషయప్రతిపాదనమే ప్రధానం కావడంవల్ల పద్యాలు రసవంతంగా ఉన్నవా ? లేదా ? అనే చర్చకే అవకాశం లేదు. చాలాచోట్ల కవి ఉద్రిక్త హృదయం స్పష్టమవుతున్నది. ఆ ఉద్రేకంలో నియమాలను అతిక్రమించిన విషయం వారు గమనించనట్లు తోస్తున్నది. 'విద్యాసాగరు' నకు 'కళాసాగరు' అని వాడబడింది (పు. 26) తెలుగుదేశపు ఎల్లలను వివరిస్తూ, 'కల ఢిల్లీకి నిజాము కన్నడప్రాంతంబులు' (పు. 27) అనడం సరికాదు. ('నిజాము' నిన్నడే కరిగిపోయింది. తమిళనాడు విడవబడింది. 'వాక్యానుశాసనుని' (నన్నయ) కంటె నన్నెచోడుడు ప్రాచీనుడనుట (పు. 30) సరియేనా? 'ఇన్ని తార్కాణము లేల? చూస్కి భవాని'–ఛందోయతులు తప్పిపోయాయి (పు. 33) 'చాలునా నీ నిషా శక్తి ప్రదర్శింప' (పు. 59)–ఛందస్సు లోపించింది. ఇట్టివి మరికొన్ని దొర్లాయి. అచ్చు తప్పులున్నూ కానవస్తున్నవి. 'కర్మచే మకినట్టి' (పు. 73) 'కర్మచే మసకిట్టి' కి బదులుగా పడింది. ఇలాటి తప్పులు ఉంటే పాఠకులు తికమకలు పడవలసి ఉంటుంది.

"ఆంగీరస"

మూడు లఘు కృతులు

1. ఆంధ్రనాయక శతకము

[కాసుల–పురుషోత్తమ కవి కృతము. సంపాదకులు–శ్రీ యారగడ్డ బాలగంగాధరరావు, క్రౌను 55 పేజీలు. వెల 2 రూ. ప్రకాశకులు–నిర్మలా పబ్లికేషన్స్, విశాఖపట్నం–3.]

కృష్ణాజిల్లా, శ్రీకాకుళంలో ఉన్న ఆంధ్ర విష్ణు దేవుని గురించిన ఈ శతకం 'హత విమతజీవ శ్రీకాకుళాంధ్రదేవ' అనే మకుటంతోడి సీసపద్యాల శతకం. క్రీ.శ. 18 వ శతాబ్ది చివరి భాగంలో ఉండిన కాసుల–పురుషోత్తమ కవి. ఈ కవి రచించిన నాలుగు శతకాలలో రెండు మాత్రం లభ్యములు. అందులో ఇది సుప్రసిద్ధం. ఇదివరలో ముద్రితంకూడా. ప్రస్తుత ముద్రణ చాలా చక్కగా ఉన్నది. 18 వ శతాబ్దంలోనే పురుషోత్తమ కవికి చాలా ముందు ఉండిన గోగులపాటి–కూర్మనాథకవి రచించిన 'సింహాద్రి నారసింహ శతక' పద్ధతిలోనే యిదిన్ని దేవుని నిందాస్తుతులతో కూడి ఉన్నది. రెండున్నూ తురుష్కుల దాడి సమయంలో రచింపబడినవే ! శతక వాఙ్మయంలో రెండూ అగ్రస్థానాన్ని వహించినవే !

దీని 'భూమిక'లో సంపాదకులు దీని విశిష్టతను వెల్లడిస్తూ, "వ్యాజస్తుతికే కాక భక్తి ప్రపత్తికి, పరాకోటికెక్కిన ఈ శతకంలో భాగవతంలోని కథలనీ బంగారంలో రత్నాలా పొదగబడాయి భక్తి ప్రధానాలూ, నిందాస్తుతి పరాలూ అయిన రచనలు ఎన్నియైనా ఉండవచ్చుగాని, ఇలాంటి శతకం చాలా అరుదనే చెప్పాలి' అని వ్రాయడం ఎంతో సమంజసంగా ఉన్నది.

2. ఆంధ్ర విష్ణువు

[(పద్యకృతి) కర్త: శ్రీ వేముగంటి-నరసింహాచార్యులు. క్రౌను సైజు 15+47 పేజీలు. వెల రూ. 2-50 సిద్దిపేట సాహితీ వికాసమండలి ప్రచురణ. ప్రతులకు—ఆంధ్రసారస్వత పరిషత్తు, తిలక్ రోడ్, హైదరాబాదు-1. లేక శ్రీనివాస బుక్ డిపో, మెయిన్ రోడ్, సిద్దిపేట-మెదక్ జిల్లా.]

కృష్ణా జిల్లా శ్రీకాకుళంలోని ఆంధ్ర విష్ణుదేవుని చరిత్ర ఇందులో ఉన్నది. ప్రజా పాలన తత్పరుడైన రాజే క్రమంగా దేవుడుగా మారినట్లిందు చెప్పబడినది. 'నా విష్ణుః పృథివీపతిః' అనే ఆర్యోక్తి ఉండనే యున్నది.

తాను వృద్ధుడైనందున సుచంద్ర మహారాజు, కుమారుడైన ఆంధ్రవిష్ణువునకు రాజ్యాధికారం ఇచ్చివేశాడు. ఆంధ్రవిష్ణువు జనరంజకంగా రాజ్యపాలన చేస్తూ ఉండగా—క్రూరుడైన నాగరాజ్యాధిపతి నిశుంభుడు అతనిపైకి దాడివెడలినాడు. సామంవల్ల ప్రయోజనం లేకపోయింది. యుద్ధంలో ఆంధ్రవిష్ణువు నిశుంభుని సంహరించాడు. ప్రజలానందించారు. ఆ ఆంధ్ర విష్ణువే పిదప దేవతామూర్తిని వహించి పూజల నందుచుండెను. ఆయనకు శ్రీకాకుళంలో దేవాలయం ఏర్పడింది. ఇదీ ఇందలి కథ. ఈ కథను రచయిత రసవంతమైన కవితలో చక్కగా మలిచారు. ఒక పద్యం—

'క్రొవ్వి కొండతోఁ దగరు ఢీకొన్న యట్లు
చియ్యఁకొని లేడి సింగమున్ జెనకినట్లు
శౌర్యవారాశి యగు నాంధ్ర సార్వభౌముఁ
దాకఁబూనుట దుర్మదాంధ్యమ్ముగాదె! [పుట. 26]

దీనికి డాక్టర్ దివాకర్ల వేంకటావధానిగారి చక్కని పీఠిక ఉన్నది. ఇది విద్వత్కవివతంసులు కేశవపంతుల నరసింహశాస్త్రిగారి అభినందనము లందుకొన్నది.

3. శిథిలాలయము

[రచన: శ్రీ బైరవరసు. క్రౌను 69 పేజీలు. వెల ? రూ. ప్రాప్తిస్థానం—శ్రీ బైరవరసు—త్రివిక్రమరావు, 7—నటరాజ గ్రామణి గార్డెన్స్ ఫస్ట్ స్ట్రీట్. తిరువత్యూరు, మద్రాసు—19]

మాధవుడనే సౌందర్యవక్తి శిల్పకళాభిమాని. అతడు ఒక శిథిల శివాలయానికి పోయి, శిల్పసంపదను చూచి, ప్రస్తుత హీనస్థితికి విచారిస్తూ, క్రుంగియున్న పార్వతీ విగ్రహాన్ని సరిచెయ్యడానికి ప్రయత్నిస్తాడు ఒక రంధ్రంనుంచి ఒక పాము బయటికి రాగా, భయపడి ఒక రాతి గుట్టపై పడిపోతాడు. వెంటనే నిద్ర వస్తుంది. నిద్రలో కల కలలో ఒకడు కనబడి, అక్కడి శివలింగం కింద ఉన్న ఘటంలో ఒక రత్నమున్నదనీ, అది ఎవరిదగ్గరుంటే వారు సమస్తైశ్వర్యాలతో తులతూగుతూఉంటారనీ చెప్తాడు. మాధవుడా రత్నాన్ని తీసుకుంటాడు. దాని ప్రభావంవల్ల అతడు శ్రీమంతుడై, కళాపోషకుడై, దానధర్మాలు చేస్తాడు. కళాకారులనూ, కవి పండితులను సత్కరిస్తాడు. అతడు ఇందిర అను వేశ్య సౌందర్యానికీ నాట్యానికీ ముగ్ధుడై, ఆమెను ప్రేమించి భోగా లనుభవిస్తాడు. అంతకు లొంగి, ఆమె దుర్బోధవల్ల కళాపోషణ మానివేస్తాడు. ఒకనాడామె అతనిని మోసగించి, ఆ రత్నాన్ని తీసుకుని వెళిపోతుంది. అతడు తన వనితావ్యామోహాన్ని నిందించుకొని దుఃఖిస్తాడు. ఇలా స్వప్నం వచ్చాక అతనికి మెలకువ వస్తుంది. మాధవుడు శివలింగం క్రింద త్రవ్వి చూడగా శూన్యమే! అతడు నలు దిక్కులూ చూచి శూన్యహృదయంతో అక్కడినుండి వెళ్ళిపోతాడు.

ఇందలి కథలో చమత్కృతి కానరాదు. కవిత ధారాళంగా సాగింది. కాని 'బాల్యాద్విమానము, జనవిహారుడు (జన హితుడను టకు) మున్నగు ప్రయోగాలు కానవస్తున్నాయి. ఈ కవికి అంధ్రాభిమానం ఎక్కువ. అది కొన్నిచోట్ల అవధులు దాటిపోతుంది. 'అతి నాడే హస్తినాడయి, హస్తినాపురంగా మారిపోయిందట! కాళేశ్వర శ్రీశైలం బకాల లింగాలకు—త్రిలింగాలకు మధ్యనున్న దేశమే త్రిలింగ దేశమట! (పుట 55) ఈ ఊహలు వింతగా అపహాస్యంగానూ అసందర్భంగానూ కానవస్తాయి.

ఈ 'త్రిలింగయ' గ్రంథాన్ని సమీక్షిస్తూ, దీని విశిష్టతను విద్వాన్ రామిరెడ్డి — నారాయణరెడ్డి (బి ఏ) గారు వివరించారు. కట్టమూడి-లక్ష్మీప్రసాద్‌గారు దీని 'కవితా ప్రసూన హార' భావాన్ని విస్తరింపజేశారు.

సరళమైన కవితలో శిల్ప ప్రశస్తి, అర్థ ప్రశస్తి ఇందు చక్కగా చిత్రించబడినవి.

—శ్రీ బులుసు వేంకట రమణయ్య.

మార్పు నా తీర్పు :

[డాక్టర్ సి. నారాయణరెడ్డిగారు. కవితా సంపుటి. 1/4 ఫూల్స్‌క్యాప్ 60 పేజీలు. వెల రు: 5/ ప్రచురణ: ఆంధ్రప్రదేశ్ డిస్ట్రిబ్యూటర్స్ సికిందరాబాదు : మదరాసు.]

1974లో రెడ్డిగారు పత్రికలో ప్రచురించిన గీతావళి గుచ్ఛంగా ఉన్నది—ఈ సంపుటి. యుగధర్మమో అన్నట్లు ఇది వచన కవిత్వమే! అట్టమీది మొదలుకొని కవితా పక్కవరకు కొత్త దారి తొక్కిన రచనలు ఇందు మెండు. విషయసూచికను "ఇదివరస" అన్నారు. పేరుపెట్టి పేరుపెట్టి ప్రచురించే దానికంటె, ఏపేటా ఇట్లా ప్రచురించడం చదువరికి సుఖమేమో. పెద్ద పుస్తకాలు చదువను మనసుకు బరువనిపించే దినాలుగదా యివి.

ఈ సంపుటంలో జాను తెనుగునుడికారం పండువెన్నెలమాదిరి పరచుకొనిపోయి మీ మనసుకు హాయిని గొలుపుతున్నవి. రెడ్డిగారికి ఉగ్గుతో అబ్బినమాట—మాటమీద పనితనం—విరుపులు సొగసుగ ఉన్నవి కొన్నిచోట మర్మభోగలతో వచ్చినా చాలా శిగిశలు హృదయాన్ని విప్పి, దావాస్పదమై ముందుకు సాగిపోతున్నవి. 'శిశిరం నుండి వసంతానికి, చీకటినుండి ప్రభాతానికి, నిరాశనుండి ఆశా శిఖరానికి, అశ్రుజలధినుండి ఆనందతీరానికి నడిపించే మా ధ్యేయ స్వప్నాలు తీర్పు" అని, ఉపనిషత్తులలోనికి దూరి చెప్పుతున్నాడు. నీటిపాటలలో, శ్రవణ వేదనలో, రక్తరక్షితలో, సూచికలలో పదిరెక్కల కొంగ్రొత్త నిర్వచనాలు చాలా కల్పించినాడు—కవి

ఎక్కడ పీతక్కలు అన్న గీతంలో—"వగిసిపోయిన పువ్వులా, దిగివచ్చిన చుక్కలా-ఉన్నవంటూ, "కూటికి గూటికి నోచుకోక ఆకాశంలోకి వలసపోతున్న అమాయకపు ప్రజలు" అన్న భావన హృద్యంగా ఉన్నది. విశ్వవరాయుని జితేంద్రియుడు అని అనడంలో నిష్ఠుర సత్యమున్నది.

పూలోనా ఉగాది పచ్చడి—యందు జాతీయ సమైక్యతను చక్కగా పద్యంలో పాడినాడు. తెనుగు ఉగాదే మహారాష్ట్రులదిగూడా. దేశం ముందుకు నడవాల-అన్నదానిలో గూడ జాతీయత పిక్కటిల్లినది.

నేను చావను—అన్నది వేదాంత వాదనేమో? అఖిలభారత తోడేళ్ళ మహాసభ—మంచి చిత్తనిడువు వ్రాత. ఇట్లనే పూర్వం కాళ్ళకూరి నారాయణరావు అపూర్వ సంఘసంస్కరణం—అని లోక తెలిసిన చక్కని కత వ్రాసి ఉండినాడు.

పత్తలనుడికారపు సొంపు దిగ్రావినవాడు కాబట్టే ఇట్లాంటి—"విగదన్నిన విట్లూర్పు" (పడగెత్తిన దిక్కైతనం) ఆకాశాన్ని గోకే మేడలు (అంబరచుంబిత కుమారు—నగరం పడిపోతున్నది) "మెరుగుతున్న అంబలి" "జాతిని నంజుక తినే సైతాన్లు" మొదలైన పసిడి తునకలను వ్రాయగలిగినాడు.

కాని, "పట్టిపోయిన మొక్కలు" అన్నాడు. పట్టిపోయ్యేది పసరాలు తోలు ఊటుపోయినది అంటాం మా తటున "కొర కొర చూస్తున్నది పోపులు" దీనిని Tranfered Epithet అనుకో మన్నారా?

అగ్నిగర్భ—కవితాసంహిత

[సంపాదకుడు— సు ప్రసన్న. డెమ్మీ 160 పుటలు; వెల: రు/ 6 . ప్రాప్తిస్థానం : భారతీయ సాహిత్య పరిషత్ (ప్రచురణ కర్తలు) 2-1-272, నల్లకుంట, హైదరాబాదు 44.]

ఇది, ఆధునాతన కవికుమారులు 51 మంది వెలువరించిన కవితా పరిమళ పేటిక. 1950 నుండి తెలుగునాట తెగ ఎగ గట్టి వచన కవిత్వం వ్రాసి, పాఠక లోకానికి అరిసి మెప్పించిన చాలమంది కవులు—ఒక ప్రత్యేకపు కోవకు చెందినవారు ఇందు చేరి ఉన్నారు. ప్రవేశికంలో కోవెల సుప్రసన్నాచార్యుల వారు అన్నట్లు : స్వతంత్ర భారతంలో ఆంధ్రకవులు అనుభవించిన ఆర్తి ఇందు చదివిన వారికి ఉడుకెత్తుతున్నది. సుప్రసన్న గారు మున్నుడిగా—ఆంధ్రకవితా పరిణామ వికాసాలను వాస్తవ దృష్టితో చక్కగా అభివర్ణించినారు. కవిత్రయం కాలనుండి యీనాటి వరకు ఆంధ్రభారతి పొందిన పొందికలను అందాలను వివరించి, లెక్కబడిన కవులను విమర్శకులను పేర్కొని ఉన్నారు. అందువల్ల యీ కవితా సంకలన సంపుటిని ఆసక్తితో చదువాలనే ఆత్రం రేకెత్తుతున్నది. ప్రవేశం రెండో భాగంలో యీ సంహితకు "అగ్నిగర్భ" అనే నామకరణం చేసేదానికి దారితీసిన భావచర్చ ప్రమాణంగా శ్రుతివాక్య నిర్దేశకంగా వ్రాయబడి ఉన్నది.

ఎన్నుకోబడిన ఖండికలు వారి వారి కవిత్వపు మీగడలు కాకపోయినా, ఆణిముత్యాలనదగి యున్నవి. ఇట్టి సంకలనాలు, మున్ను చిరుతిండి వంటివి. (మెనూకార్డ్స్) పాఠకులు ఇవి చవిచూచి, ఆ కవుల కవితా సంపద నిండువిందును ఆరగించి ఆదరించగలరు. ఈ పుస్తకం వర్ణ శబలతలో శోభాయమానమైన ఆమని తోట వంటిది.

చివరన కవి పరిచయ వాక్యాలను జతచేయడం చాలా మంచి పని.

అగ్ని చిగుళ్లు

[కవితా సంకలనం క్రౌను 68 పుటలు. ముతక కాగితం మీద అచ్చు; వెల రు. 2/-; దొరికే చోటు: హైదరాబాదు అభ్యుదయ రచయితల సంఘం. మఖ్దూం భవన్; హైదరాబాదు— 500029]

35 మంది అభ్యుదయ కాంక్షులైన యువక కవుల వచన కవితా సంపుటి ఇది. ఇందు ఇద్దరు కవయిత్రులు గూడ కవితల్ని ముగ్గులు తీర్చి ఉన్నారు. అగ్ని చిగుళ్ళు—పేజి విరోధాభాస వాక్య నిర్మాణంలో ఒక సొంపు ఉంటుంది లేండి. "నేటి సమాజంలోని లోటు కుళ్లు మాత్రమేగాక సాగవలసిన పోరాటాన్ని గురించిగూడ" యీ సంపాదకులు ఆదర్శంగా పెట్టుకొని ఉండడం నిర్మాణాత్మక కృషి అనాలి. ఈ కవితలో గేయాలు పాట బాణీలు ఎక్కువగా ఉన్నవి. ఈ పాటలలో కొత్తప్రాయపు నెత్తురు తెలుపుతున్నది; ఇది సర్వారి ద్వేషంలేకుండా కార్యం సాధించి తీరుకొంటే అందరికీ ప్రీతి—శ్రేయము.

భాష తెలంగాణా మాండలికము. మంచి తెలుగు నుడికారంతో పండబారి ఉన్నది. అందరూ ఆనందింపదగినది. గ్రామ్యంలోగూడ ఒక బాణీయట ఉన్నది.

"కటిక దోపిడి కటు కొచ్చిన తెల్ల టోపి మల్లు ధోతి గుండె, గుండెను వజ్రాలిరే ఉజ్వలాగ్నుల మాడిపోవా ?' (కేశవగోపాల్) "పలికవేమి ఉలకవేమి బండరాయిగ మారిన స్వామి" ('పథు' అని వేసిన బాణీలో బడికట్టునైన నిజాన్ని చెప్పుతున్నాడు శ్రీరంగ నీతులు బలికే రాజకీయ నాయుల వీపులు పగులగొట్టుతున్నాడు ఏటుకూరి ప్రసాద్. పరిమళా సోమేశ్వర్ 'ఫుట్ పాత్ మీద పాపా చారాలు పడుతుంటే, మరోవంక ప్రజాప్రతినిధులు [illegible] నివసిస్తుంటారు" అని అసమభాగ్యతకు బాపోతారు. ఇంకా దేశం బాగుపడలేదని మూఢవిశ్వాసాలమీద దండెత్తుతాడు—మధుకర్ రెడ్డి. పిన్నిశెట్టి వెంకటేశ్వరరావు గీతాలలో నుడికారం బాగున్నది ఆ సీ భాగ్యగుణం ఎప్పుడక్కువగా యీ పాతగాం డు అందరిలో చూ ఉన్నది. ఆర్. రా రావు (ఈనాము సంపదలు నేటి ఫ్యాషన్) ఇప్పటి ప్రభుత్వ విధానాలనే బాగా ఎత్తి పొడచినాడు. జగదీశ్వర స్వామి "పలు కోరికలు హృదిలో పురుడు పోసుకొనేవేళ"ను ఊహించి "వేడి నిట్టూర్పులనుండి వెలుగును పుట్టించాల" అంటాడు మరి కార్మన్ "వేశ్యాగతం" యీ "ఒట్టి నేసిన కోడి పట్టు" మను గడను భావన ఏర్పు అర్థ పుష్టితో వర్ణించినాడు.

అని దాశరథి "నిర్వచనం" ఛందస్సులేని విరిగబడి 'మామూలు సప్తంతక క్రోధంతో నిండి ఉన్నది; అయినా చెప్పిన తీరు ఇంపుగా ఉన్నది. అనాదిగా తెనుగు పద్యాలవారు గూడ అను ప్రాసలు ఛందము ఇమిడించడానికే చోటు చేసుకొన్న వాక్యాంతంతోనే మాట్లాడి పాడి పరవశించి పోతుంటారు; ఇలా అను ప్రాసలను గమకాలను అనాదరించుకోనేవారుగూడ ఉండనే ఉంటారు (ప్రాస కేడ్చితినే మూసు ముందా అంటూ) ఈ వచన కవిత్వపు విలువ మరింపు రానున్న తరమే నిర్ణయించుకో గలదు.

"మరో జగతి నిర్మిద్దాం" తో సత్యనారాయణ సమత కావా లంటాడు. సత్యాలకు సమానావకాశాలేగాని సమత అనే దరువులోటొసి సృష్టించడం అసాధ్యం అసహజం అని కమ్యూనిజం తన 50 ఏండ్ల స్వానుభవంతో చెప్పడంలేదా ? అయినా యిది నేటి అభ్యుదయ కాంక్ష ఒక ధోరణి.

కావినేని రామారావు "పిట్టకావిలి" గ్రామ్య భాషా స్థాయితో జానపదం (యాలపదం) మాదిరి ఉన్నది. శ్రీనివాస చక్రవర్తి "మనిషి కుక్క కొట్లాట" చదరిపవు కడుపు కోతలను హృదయ విదారితంగా, దేశ దౌర్భాగ్యాన్ని కన్నులకు కట్టినట్లు చెప్తున్నది. శ్రీధర్ "ప్రజాశక్తి" "బలమెంత చల్లనిదైనా ప్రళయాన్నే సృష్టిస్తుంది" అని, విరోధాభాస రూపకమైన సత్యాన్ని బిగువైన మాటలలో చెప్పినది. సమీప సంఘ సంస్కారులందరి వలెనే 'సరళాదేవి "కుల మతముల మమ్మల్లాడిలు మతంపేరిట జరుగు దొమ్మి దౌర్జన్యం పేర జరిగే ఛాందసత్వం రూపుమాపగ కదలి రా రా తమ్ముడా" అని అభ్యుదయ కరమైన వాంఛను వెలిబుచ్చున్నది.

"కటిక దోపిడి కట్టుకొచ్చిన తెల టోపీ మలు దోతీ" వేషం క్రింద యీనాడు జరుపబడే రాజకీయ అరాచకాన్ని కెఎస గోపాల్ ధైర్యంగా బయట పెట్టినాడు. "ఎర్రజెండా" (దాశరథి విరించి) "సమసమాజ నిర్మాణం" (దామోదర్) "పోరాటానికి పిలుపు" (యలమంచి లాయూరు) తెల్పటోపీలపై బడిఉన్న సంగతే చెప్పినారు... ఇంత ఎక్కువ కిరికలు ఇలా స్థితి గతుల విమర్శనలే. ఎప్పుడో పలభై ఏండ్లకు ముందే — ఆ ధీమంతుడు కట మంచి రామలింగారెడ్డి "That White cap full of Black lies" అని కోరలుగల మాటలలో పలికినాడు. తాయారమ్మ భవిష్యత్తుపై నిండు వాంఛ "కష్టజీవుల రాజ్యమొస్తే కరువులుండవు కడుపు మంటుండదు" అని ఆశపడిందేగాని, దిన ఋత్తుపు నూకలకుగా అమెరికాకు జొ పంపిన రష్యా సంగతి యీమెకు గమనం తప్పినట్లున్నది. ఈ క ప్రాతగాంధ్రిడ ఆవేశం యిట్లా ఉంటుంది. "గొల్లసుద్ది" (దాశ రంగాచారి) మంత్రులను పారబట్టటమే; ఇందలి తెలంగాణా గ్రామ వినసొంపుగా ఉన్నది. "సింహాల లోకసం" (కళారవి) "పక్కి లలకు నాథుడు—చిరంజీవి రాముడు, క్షయవ్యాధి దేహంతో ప గదిలోనే ప్రాణం వదిలాడు; ఇప్పటి షెవుకు జాతి ఇంటి జాడగ కిళ్ళీ కొట్టుకు జాతి స్మారక చిహ్నంగా నిలిపి వనిపోయాడు" అ మనసును కరగింపజేసే కవితా కలిక ! ఈ దైన్యస్థితి భావం మ భాషలో చెప్పబడినది.

ఇట్లా ఇలా సంకలనం యువకొక రక్తపు పొంగుకు గురి ఉన్నది.

—శ్రీ పరుచూరు కోదండరామ

Printed and Published for Nageswara Rao Estates (Private) Ltd., by S. Radhakrishna at the Andhra P
Press, Gandhinagar, Vijayawada-3. Editor : S. Radhakrishna, Vijayawada. Phones : 75667 & 752